

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse osakond

Liisi Närep

**TÕENDAMINE JA TÕENDAMISE STANDARD
VÄÄRTEOMENETLUSES**

Magistritöö

Juhendaja

Doctor Iuris Mario Rosentau

Tartu

2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TÕENDAMINE VÄÄRTEOMENETLUSES.....	8
1.1. Tõendite kogumise üldpõhimõtted väärteomenetluses.....	8
1.2. Tõendite kogumise ja tõendamise menetlusõiguslikud probleemid.....	12
1.2.1. Haldusmenetluses kogutud tõendite kasutamine väärteomenetluses.....	12
1.2.2. Tõendite erapooletu kogumine.....	16
1.2.3. Karistusõiguse revisjoni mõju väärteomenetlusele.....	19
2. TÕENDID VÄÄRTEOMENETLUSES.....	22
2.1. Ütlused	22
2.1.1. Tunnistaja ütlused tõendina.....	22
2.1.2. Kohtuvälise menetleja ametnik kui tunnistaja.....	29
2.1.3. Menetlusaluse isiku ütlused.....	36
2.2. Foto, film ja muu teabesalvestis tõendina.....	41
2.3. Muud tõendid.....	44
3. TÕENDAMISE STANDARD VÄÄRTEOMENETLUSES... ..	47
3.1. Tõendamise standardi mõiste ja tõendamise standard Eesti väärteomenetluses.....	47
3.2. Tõendite hindamine ja hindamise jälgitavus.....	53
3.3. Väärtegude liigitamine ja tõendamise protsess teistes riikides.....	57
KOKKUVÕTE.....	61
PROOF AND STANDARD OF PROOF IN MISDEMEANOUR PROCEDURE Summary...	67
KASUTATUD KIRJANDUS.....	73

SISSEJUHATUS

Karistusseadustiku¹ (KarS) § 3 kohaselt jagunevad süüteod kuritegudeks ja väärtegudeks. Piiritlemine toimub sanktsiooni alusel. Kuritegude eest on ettenähtud põhikaristusena vangistus või rahaline karistus ning väärtegude puhul arest või rahatrahv. Väärteomenetlusega on kokku puutunud valdav osa isikutest, kas siis isiklikult või kaudselt lähedaste kaudu. Sarnaselt kriminaalmenetlusega on tõendamiseiga seotud asjaolud väärteomenetluses väga tähtsal kohal ja omavad kesket rolli.

Väärteoasjade statistika näitab, et väärteoasjade registreerimine politseis, väärteoasjade arutamine kohtu erinevates astmetes püsib stabiilselt kõrgel ning mõningatel juhtudel on isegi tõusuteel. Näiteks võrreldes 2014 ja 2015 Politsei – ja Piirivalveametis (PPA) registreeritud väärtegude arvu, siis aastal 2014 oli neid 143927 ja 2015.a registreeriti 139611 väärtegu.² See väärtegude arv puudutab üksnes PPA- d, arvesse võtmata teisi kohtuväliseid menetlejaid. Kahjuks peab nentima, et ühtset statistikat kõikide kohtuväliste menetlejate väärteoasjade kohta Eestis autorile teadaolevalt ei ole. Seega lähtub autor suurimast kohtuvälisest menetlejast – PPA- st. Väärteoasjade arvu kasvu näitab ka kohtute statistika, kus väärteoasjade arutamine on kasvanud igas kohtuastmes. Aastal 2014³ lahendasid maakohtud 10861 väärtegudega seotud menetlusasja, ringkonnakohtud 167 väärteoasja ja Riigikohus⁴ 144 väärteoga seotud menetlust. Aastal 2015⁵ oli see arv maakohtutes 11695, ringkonnakohtutes kokku 197 ning Riigikohtus 192. Millistel põhjustel kohtuasjade arv on kasvanud, vajaks kindlasti omaette analüüsi, kuid see ei ole käesoleva töö eesmärk. Kuivõrd kasv on toimunud, siis seda enam on oluline väärteomenetluses kõik tõendamiseiga seonduv. Seda nii kvaliteetse menetluse kui ka isikute tõhusama kaitse seisukohast.

Väärteomenetluse seadustik⁶ (VTMS) võeti vastu 11.12.2002 ning see jõustus 09.01.2003. Seega on seadustik olnud Eestis teenäitajaks väärteomenetluses juba peaaegu 14 aastat. Enne

---

¹ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 17.12.2015, 3.

² Politsei- ja Piirivalveametis registreeritud väärtegude statistika on töö autori valduses.

³ I ja II astme kohtute 2014.a statistilised koondandmed. – Arvutivõrgus saadaval:

http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ja_ii_astme_kohtute_2014.a_statistilised_koondandmed.pdf (14.01.2016).

⁴ Riigikohtu statistika. – Arvutivõrgus saadaval Riigikohtu kodulehel: <http://www.riigikohus.ee/?id=79> (30.03.2016).

⁵ I ja II astme kohtute 2015.a statistilised koondandmed. – Arvutivõrgus saadaval:

https://www.kohus.rik.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ja_ii_astme_kohtute_2015.a_menetlus_statistika.pdf (30.03.2016).

⁶ Väärteomenetluse seadustik. – RT I 2002, 50, 313 ... RT I, 19.03.2015, 1.

väärtegude (varasemalt haldusõigusrikkumised) liikumist karistusõiguse alla, kehtis Eestis haldusõigusrikkumiste seadustik, mis jõustus 01.08.1992 ning reguleeris nii-öelda pisirikkumisi pea kümme aastat kuni VTMS-i vastuvõtmiseni.

Väärteomenetlus on paljuski üles ehitatud kriminaalmenetluse analoogiale, mis kehtib ka tõendamise ja tõendite kogumise osas.⁷ VTMS reguleerib tõendamist ja tõendeid vaid minimaalselt, sest VTMS § 31 lg 1 kohaselt tuleb tõendamisel ja tõendite kogumisel lähtuda kriminaalmenetluse seadustiku⁸ (KrMS) sätetest. Käesolev magistritöö keskendubki väärteomenetluses tõenditega, tõendite kogumise ning tõendamisega seonduvale ning töö autor üritab analüüsida võimalikke probleeme ja murekohti ning samas pakkuda välja ka lahendusi esile kerkinud probleemide lahendamiseks.

Väärteomenetluse seadustikku on muudetud alates jõustumisest enam kui kuuekümnel korral. Muudatused on üldiselt olnud minimaalsed ja pigem väiksemate korrektuuride tegemiseks. Kardinaalsemad muudatused seadustikus olid planeeritud Riigikogu eelmise XI koosseisu ajal, kus 07.10.2013 algatati eelnõu VTMS-i uue redaktsiooni vastuvõtmiseks.⁹ Planeeritud oli täiesti iseseisva ja kriminaalmenetlusest eraldiseisva seadustiku vastuvõtmine. Tõendamise osas oli eelnõu seletuskirjas põhjendatud kriminaalmenetlusest eraldamist järgmiselt: „Kuna kriminaalmenetluse ja väärteomenetluse vahel on siiski tuntavaid erinevusi, peab arvestama, et kriminaalmenetlus on suunatud seadusandja poolt olulisemaks peetavate õigushüvede rikkumisega seotud süütegude menetlemisele. Seega peab arvestama, et ka tõendamisel võib esineda erinevusi, lähtudes eelkõige süütegude raskustest. Samas on oluline tõendite kogumisel ja tõendamisel järgida seaduse regulatsioone. Seega on otstarbekas tõendamise ja tõendite kogumise üldtingimused väärteomenetluses sätestada VTMS-is. Uus regulatsioon aitab eelkõige kohtuvälistel menetlejatel viia kiiremini ja kergemini läbi väärteomenetlusi, sest peab arvestama, et alati ei ole menetlejaks isik, kes orienteerub vabalt KrMS-i sätetes.“ Antud eelnõu langes menetlusest välja Riigikogu koosseisu lõppemisega. Autor tegi järelepärimise käesoleva Riigikogu õiguskomisjoni küsimusega, kas eelnõu võetakse uuesti menetlusse, kuid sellele küsimusele vastati, et nad ei oska hetkel öelda, sest eelnõude algatamine on seotud koosseisu

---

⁷ T. Ploom. VTMS komm § 31 p 1. – I. Koolmeister jt. Väärteomenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2007.

⁸ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 19.03.2015, 21.

⁹ Väärteomenetluse seadustiku eelnõu 500 SE. – Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/abcb0842-57c1-4d3f-a015-04c797417a29/V%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustik/> (12.11.2015)

poliitiliste eesmärkidega.¹⁰ Seega ei ole antud hetkel teada, kas või millal kaalutakse uuesti VTMS-i ulatuslikumat muutmist.

Eeltoodud näide Riigikogu menetluses olnud eelnõust näitab ilmekalt, et nii seadusandja kui ka teised asutused on näinud väärtemenetluse senisel reguleerimisel probleeme. Väärtemenetluse keerukusele ja seadustiku rakendamise problemaatikale on tähelepanu juhtinud ka mitmed kohtunikud ja teised õigusosalal praktiseerivad isikud.

Töö eesmärgiks on analüüsida kohtupraktikat ja tuvastada läbi õiguskirjanduse ja kohtupraktika analüüsi, kas väärtemenetluses esineb tõendite kogumisel probleeme või on see piisavalt hästi reguleeritud ning probleeme ei esine. Muuhulgas on töö eesmärkideks tuvastada, millised on tõendamiseseme asjaolud väärtemenetluses, peamised tõendiliigid ning tõendite hindamise senine praktika. Tõendite kogumise ja hindamise valguses on oluliseks tuvastada ka väärtemenetluses kasutusel olev tõendamise standard ning sellega seotud probleemid. Käesoleva magistritöö peamiseks eesmärgiks on läbi analüüsi tuvastada probleemid ning pakkuda välja lahendused nende kõrvaldamiseks või leevendamiseks.

Tuginedes eeltoodule tõstatab magistritöö autor kaks peamist hüpoteesi:

- 1) Väärtemenetluses ei ole tõendite kogumise ning tõendamisega seonduv piisavalt hästi ja selgelt reguleeritud ning vajab täiendamist;
- 2) Tõendamise standard väärtemenetluses on liiga kõrge ning ei võimalda menetlusel saavutada efektiivsust ja ökonoomsust

Hüpoteeside analüüsimiseks ning lahenduste leidmiseks on magistritöö autor kasutanud analüütilist ja andmekogumise metoodikat, mis hõlmab endas vastava erialakirjanduse, normatiivaktide ning kohtupraktika analüüsi ja hindamist. Autor on läbi nende teinud järeldused ning esitanud omapoolsed lahendused, kuidas olemasolevaid probleeme kõrvaldada või leevendada.

Väärtemenetlus on viimasel ajal olnud ka meedia suurema tähelepanu all. Ühe põhjusena on seadusandja kavatsus tõsta rahatrahvide määra ja rakendada kergemate väärtegade suhtes hoiatustrahvi. Kasvanud on väärteto-otsuste peale esitatud kaebuste käsitlemine kohtus. Samuti

---

¹⁰ Kirjavaetus on autori valduses.

on jälle kerkinud probleem, et liikluses piirkiiruse ületamist on fikseeritud valesti taadeldud kiirusmõõteseadmetega. Seega võib öelda, et tõendamine väärteomenetluses on praegu aktuaalne.

Käesolev magistritöö on jaotatud kolmeks peatükiks: tõendamine väärteomenetluses, tõendid väärteomenetluses ning tõendamise standard väärteomenetluses. Peatükid on omakorda jaotatud alapeatükkideks.

Esimene peatükk keskendub tõendamise üldisemale regulatsioonile. Töö autor üritab selgitada, millised on üldised nõuded tõendamisel ning millised asjaolud kuuluvad tõendamisele. Muuhulgas arutleb autor selle üle, kas väärteomenetluse tihe side haldusmenetlusega valmistab probleeme ning analüüsib seejuures ka relevantset kohtupraktikat. Samuti on esimeses peatükis olulisel kohal kohtuvälise menetleja raskused tõendite kogumisel ning autor püüab läbi kohtupraktika ja õiguskirjanduse leida neid tegureid, mis võivad raskendada tõendamist väärteomenetluses.

Teine peatükk keskendub tõendite liikidele väärteomenetluses. Kuivõrd VTMS näeb ette mõningad erisused võrreldes KrMS-ga tõendamise osas, siis on oluline neid erinevusi analüüsida ning selgitada välja, kas need erinevused on põhjendatud ning millisel määral saaks tõenditega seonduvat veel parandada VTMS-s. Muuhulgas on autor analüüsinud kohtute tõlgendusi erinevatele tõendite liikidele.

Kolmandas peatükis uurib autor, milline on hetkel tõendamise standard väärteomenetluses. Kuivõrd väärteomenetlus on tihedas seoses kriminaalmenetlusega, siis on oluline vaadelda tõendamise standardi sarnasusi ja erinevusi. Lisaks kasutab töö autor 3. peatükis teiste riikide näiteid selles osas, millisel viisil on süüteod liigitatud väär- või kuritegudeks ning milline on tõendamisprotsess nendes riikides.

Väärteomenetluse kohta on üldiselt väga vähe õiguskirjandust. Seepärast on töö autor kasutanud põhiliselt Riigikohtu ja ringkonnakohtute otsuseid. Maakohtute otsuseid on üsna keeruline hallata, sest suurem osa nendest piirduvad avalikes andmebaasides resolutiivosaga ning nii ei ole võimalik jälgida, kuidas ja milliste tõendite põhjal on kohtuniku siseveendumus kujunenud. Ka ringkonnakohtu otsuseid on üldiselt vähe, mis puudutavad tõendeid või tõendamist, sest kolmeastmelise menetluse tõttu, kus kohtuvälise menetleja on I aste ja maakohus II aste, jõuavad sisulised vaidlused üldiselt otse Riigikohtusse. Ringkonnakohus on pidanud pigem tegelema küsimustega, kus kaebaja on leidnud, et maakohus on kohaldanud liiga

ranget karistust tema suhtes. Mõningad tõendamisega seotud otsused on ringkonnakohtud siiski teinud ning töös on relevantseid ka käsitletud.

Lisaks sellele, et erialast kirjandust leidub vähe, on ka õigusteaduslikes uurimistöodes väärteomenetlust vähe käsitletud. Üksikuid küsimusi või aspekte on analüüsitud, kuid sügavamalt käsitletust väärteomenetluse kohta ei ole. Väärteokoosseisu on põhjalikumalt analüüsinud oma magistritöös „Väärteokoosseis Eesti karistusõiguses“ aastal 2009 Piret Raudvere. Teine magistritöö, Birgit Sisaski aastast 2012 „Ühtne süüteomenetlus Eesti õiguses: väärteomenetluse seadustiku problemaatika“, on keskendunud kriminaalmenetluses kehtivate printsiipide rakendumisele väärteomenetluses ning analüüsib ka menetlusest välja langenud eelnõu teatud aspekte. Kumbki töö ei ole käsitletud aga sügavamalt väärteomenetluses olevaid tõendeid, tõendite kogumist ja nende hindamist.

Kokkuvõttes annab autor vastuse, kas tõstatatud hüpoteesid leiavad kinnitamist või lükkab töö autor nad ümber. Lisaks toob töö autor välja väärteomenetluses tõendamise põhilisemad probleemid või probleemsemad kohad ning annab omapoolsed soovitused, kuidas neid probleeme leevendada või lahendada.

Käesoleva magistritöö märksõnadeks on: väärteomenetlus, väärteod, tõendamine, standard.

1. TÕENDAMINE VÄÄRTEOMENETLUSES

1.1. Tõendite kogumise üldpõhimõtted

Väärteomenetluse seadustik ei oma eraldi reeglistikku tõendite kogumise ja nende hindamise kohta. VTMS §-st 31 lg 1 kohaselt lähtutakse väärteomenetluses tõendamisel ja tõendite kogumisel kriminaalmenetluse seadustiku sätetest. VTMS § 2 kohaselt lahendatakse väärteomenetluse seadustikus reguleerimata küsimused kriminaalmenetluse seadustiku sätete alusel, arvestades väärteomenetluse erisusi. Seega kogutakse tõendeid järgides KrMS sätteid, kuid arvesse tuleb võtta VTMS erisusi. Regulaatiivselt on toodud hetkel kehtivad erisused menetlustoimingute osas seadustiku 5. peatükis. Need puudutavad kohtuvälist menetlejat kui tõendiallikat, video- ja helisalvestist kui iseseisvat tõendit, andmete nõudmist sideettevõtjalt, tunnistaja ülekuulamise erisusi, riikliku registri andmeid, jälitustoiminguga tõendite kogumise keeldu, läbiotsimise erisusi, vara arestimise keeldu. Erisused esinevad kahel alusel: esiteks selleks, et menetluses tõendite kogumist lihtsustada, teiseks selleks, et tõendite kogumine ei riivaks liigselt isikute põhiõiguseid. Lihtsustamiseks on viidud seadusesse video- või helisalvestise kasutamine tõendina. Põhiõiguste väiksemaks riiveks on väärteomenetluses keelatud tõendite kogumine jälitusmenetlusega. Tõendite kogumist täielikult KrMS alusel on piiratud tõenäoliselt seetõttu, et kriminaalmenetluse objektiks olevad kuriteod on üldjuhul tõendamise seisukohalt keerulisemad ja rohkem õigushüvesid kahjustavad võrreldes väärtedega. Sellest lähtuvalt on kriminaalmenetluses menetlejale antud üsna suur võimalus isiku eraellu sekkumiseks, isiku vabaduse piiramiseks.¹¹ Väärteomenetluses selliste õiguste andmine ei oleks proportsionaalne väärtedega raskusega.¹² Sellise seisukohaga tuleb nõustuda – tõepoolest pole väärted sellise raskusastmega, mis peaks tingima isiku põhiõiguste olulist riivet. Lähtudes menetlusökonoomiast tuleks teha mõningaid väärteomenetlust lihtsustavaid mõõndusi tõendite kogumisel ja vormistamisel.

Tõendamiseks on peetud vaid kohtumenetluse poolte tegevust, mille eesmärk on kogutud tõendite esitamisel ja analüüsimisel ja/või uute tõendite kogumisel ja analüüsimisel veenda kohut tõendamiseseme asjaolude olemasolus või puudumises ning kohtueelses menetluses toimuv on lihtsalt tõendite kogumine, mitte tõendamine.¹³ Sama seisukohta toetab ka M. Rosentau, kes on oma artiklis¹⁴ kirjutanud järgmist: „Kui me kujutame õigusemõistmist ette

¹¹ E. Pajula, T. Ploom. Väärteomenetlus II. Teine tr. Sisekaitseakadeemia: 2004, lk 28.

¹² T. Ploom. VTMS Komm vlj., § 31 p 1.

¹³ E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura, 2006, lk 159-160.

¹⁴ M. Rosentau. Tõendamine teadmise standardmudelil. Juridica, III/2001, lk 626.

episteemilise püramiidina, mille moodustavad – muidugi vastavalt kriminaal- ja tsiviilmenetluse eripärale – uurimistoimingud tõendamiseks sobivate materiaalsete faktide tuvastamiseks, faktide tõendamissobivuse tingimused, reeglid tõendite tõlgendamiseks ja tõendite kohtule esitamise kord, siis selle püramiidi tipus on kohtunik. Kohtunikule esitatakse kõik kogutud ja nõutavalt vormistatud tõendid ja ta on ametnikuna õigustatud langetama, justkui kohtuotsuse atribuudina, teadmusliku otsuse küsimuse all olevate tõsiasjade olemasolemisest või puudumisest. Selle tõttu uurimisametnikud ja poolte esindajad ei tegele niivõrd teadasaamisega, kuivõrd tõendite kogumisega.“

Kui tõendamiseks loetakse vaid kohtu tegevust ning mitte kohtuvälises menetluses toimuvat, siis tekib küsimus, kuidas siis tõlgendada kohtuvälise menetleja sellist tegevust, kus lahendi väärteoasjas teeb menetleja? Väärteomenetluse seadustiku eelnõu 500 SE § 68 lg 2 kohaselt on tõendatus kohtuvälisel menetlejal ja kohtul tõendamise tulemusena kujunenud veendumus, et tõendamiseseme asjaolud on olemas või puuduvad. Seega seadusandja kavatses selle probleemi lahendada uue VTMS regulatsiooniga.

Kehtiv VTMS § 72 lg 1 sätestab, et kui väärteoasja menetlemine on seaduse alusel kohtuvälise menetleja pädevuses ja seadus ei reguleeri, et väärteoasja arutab kohus, teeb kohtuväline menetleja VTMS §-s 73 märgitud lahendi menetlusaluse isiku ütlustest, asjas kogutud tõenditest, esitatud vastulausest ja sellele lisatud materjalist lähtudes kirjalikus menetluses menetlusosalisi välja kutsumata. Seega kogutud tõendite alusel kohtuväline menetleja kas võtab isiku vastutusele või lõpetab menetluse. Väärteoasjade puhul on tegemist karistuse määramise ja isiku vastutusele võtmisega, mitte õiguse mõistmisega. Õiguse mõistmisega saab tegeleda ainult kohtunik.¹⁵ Õiguse mõistmist on põhjalikumalt analüüsinud Janar Jäätma, kes samuti näeb probleemi teiste asutuste määratlemisel õiguse mõistjatena.¹⁶

Tõendamise käigus tuleb tuvastada tõendamiseseme asjaolud. Tõendamiseseme asjaolude loetelu väärteomenetluse seadustikus eraldi sätestatud ei ole ja VTMS § 31 lg 1 alusel võib siingi tugineda KrMS §-le 62.¹⁷ Õigusselguse huvides oleks parem, kui see oleks sõnaselgelt reguleeritud ka VTMS-s. Õiguskirjanduses¹⁸ on leitud, et tõendamiseseme asjaolude osas ei ole tarvidust pöörduda KrMS § 62 juurde, sest need on tuletatavad VTMS §-st 108. Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma otsuses nr 3-1-1-99-12 punktis 5 seletanud tõendamiseseme

¹⁵ Tuleneb PS § 146. Eesti Vabariigi põhiseadus.- RT I 1992, 26, 349 ... RT I, 15.05.2015, 2.

¹⁶ J. Jäätma. Kas õigusemõistmine on üksnes õiguse mõistmine? Juridica, II/2016, lk 75-86.

¹⁷ E. Kergandberg jt. Kohtumenetlus. Tallinn: Juura, 2008, lk 335.

¹⁸ *Ibid.* E. Pajula, T. Ploom (viide 11), lk 29.

asjaolusid järgnevalt: „Vastavalt VTMS §-le 2 ja kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 62 p-le 3 on süüasja lahendamisel vaja muu hulgas tõendada süüteo toime pannud isiku süü. Praeguses väärteoasjas ongi vaidlus selle üle, kas /.../isik oli väärtegude toimepanemise ajal süüdiv või mitte.“ Seega on väärteomenetluses tõendamiseseme asjaolud sarnased kriminaalmenetlusele ning nendeks on tõlgendatuna siis järgmised:

1. väärteo toimepanemise aeg, koht ja viis ning muud väärteo tehiohud;
2. väärteokoosseis;
3. väärteo toimepannud isiku süü;
4. väärteo toimepannud isikut iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud.

Autori hinnangul on VTMS § 108 lahendatavad küsimused ja KrMS § 62 sisult sarnased, seega ilmselt ei mängi olulist rolli, millist sätet kasutades väärteoasjades tõendamiseseme asjaolud tuvastatakse, vaid oluline on, et kõiki vajalikke aspekte oleks käsitletud ning ühtegi tõendamiseseme asjaolu väärteomenetlusest kõrvale ei jäetaks.

Tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tuvastamine saab kriminaalmenetluses toimuda üksnes spetsiifiliste vahendite abil, mida nimetatakse tõendeiks.¹⁹ Sama põhimõtte kehtib ka väärteomenetluses. Väärteomenetluses lubatud tõendiliigid tulenevad KrMS §-st 63. Tõendamiseseme asjaolusid võib tõendada ainult nn rangete tõenditega, mis on loetletud KrMS § 63 lg-s 1.²⁰ Seega võivad väärteomenetluses olla tõenditeks menetlusaluse isiku ütlus, tunnistaja ütlus, asjatundja ütlus, ekspertiisiakt, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoimingu protokoll, kohtuistung protokoll, muu dokument, foto, film, muu teabetalletus. Samuti kehtib väärteomenetluses KrMS § 63 lg 2, mille kohaselt võib kasutada tõendina ka lõikes 1 loetlemata tõendeid väärteomenetluse asjaolude tõendamiseks.

Sarnaselt kriminaalmenetlusega kasutatakse ka väärteomenetluses tõendite kogumisel uurimistoiminguid, milleks on: tunnistaja, menetlusaluse isiku, asjatundja või eksperdi ülekuulamine, asitõendi või sündmuskoha vaatlus, ütluste seostamine olustikuga, vastastamine, uurimiseksperiment, äratundmiseks esitamine, läbiotsimine. Need on tavapärased uurimistoimingud, millest väärteomenetluse raames kasutatakse kõige enam ülekuulamist, vaatlust ja uurimiseksperimenti. Teisi uurimistoiminguid kasutatakse väärteomenetluses üldiselt vähe.

---

¹⁹ E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 167.

²⁰ *Ibid*, lk 337.

Lubatud ei ole olukord, et menetleja jätab tõendid kogumata ja tõendab mingeid asjaolusid oma ütlustega.²¹ Selle probleemi kohta on ka mitmeid kohtulahendeid ning see on seotud muuhulgas väärteomenetlusest tuleneva erinevusega kriminaalmenetlusest, kus kohtuvälise menetleja ametniku kasutatakse tõendi allikana.²² Seadustes ei ole ette nähtud, et mingeid asjaolusid saaks tõendada ainult mingi kindla tõendiliigi abil.²³ Ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu ning kõiki tõendeid hinnatakse kogumis. Kõik need kriminaalmenetluse põhimõtted kehtivad ka väärteomenetluses. Väärteomenetluse teeb keeruliseks kohtuvälise menetluse suur osakaal menetlusest. Kui tõendid on kogutud, peab kohtuväline menetleja asja VTMS § 73 järgi lahendama. See võib olla kas üldmenetluse otsus või lõpetamise määrus. Kummalisel kombel ei ole seadusandja pidanud lahendiks kiirmenetluse otsust, mis oma sisult vastab samuti otsusele. Sarnaselt VTMS § 72 lg 2-le, tuleb kiirmenetluse otsuse tegemisel VTMS § 55 lg 5 järgi, lahendada VTMS § 108 loetletud küsimused. Olenemata sellest, kas menetleja otsustab lahendada väärteoasja kiir- või üldmenetluses, peavad olema kogutud kõik asjas relevantsust omavad tõendid. Alles siis saab menetleja väärteoasja lahendada.

Kokkuvõtteks võib öelda, et esmapilgul peaks väärteomenetluses tõendite kogumine olema lihtne ja selge, sest kriminaalmenetluse analoogia justkui annaks sellise selguse. Samas saab seda tuvastada kindlalt alles konkreetsete probleemide analüüsimise käigus ning kriminaal- ja väärteomenetluses kasutatavate tõendite uurimise ja võrdlemisega. Tõsikindlalt saab väita, et käesoleval ajal peab väärteomenetluses osalev isik (olgu ta siis kohtuväline menetleja, kohtunik, kaitsja, menetlusalune isik) orienteeruma nii väärteomenetluse seadustikus kui ka kriminaalmenetluse seadustikus, sest väärteomenetlus kasutab tõendamisel ja tõendite kogumisel kriminaalmenetluse regulatsiooni, võttes arvesse väärteomenetluse erisusi. Samas tuleb tõdeda, et hetkel kehtiv VTMS ja kohtupraktika ei anna selgust selles, mis on tõendamine kohtuvälises menetluses või tõendite hindamine.

---

²¹ E. Kergandberg jt, lk 337.

²² Lähemalt konkreetset asjaolu analüüsib töö autor teises peatükis kohtuvälist menetlejat tunnistajana käsitlevas osas.

²³ E. Kergandberg jt, lk 337.

1.2. Tõendite kogumise ja tõendamise menetlusõiguslikud probleemid

1.2.1. Haldusmenetluses kogutud tõendite kasutamine väärteomenetluses

Süüteomenetlustoiminguid teostavad ametnikud võivad olla pädevad täitma erinevaid funktsioone korrakaitsetegevuses ja selline polüfunktsionaalsus on üheks järelevalve- ja süüteomenetluse toimingute piiritlemise probleemi peamiseks allikaks.²⁴ Riikliku järelevalve menetluse eristamine süüteomenetlusest omab vahetut tähendust menetlusele allutatud isiku õiguste ja kohustuste ulatuse ning sisu aspektist.²⁵ Lisaks sellele on menetluste eristamine vajalik menetlust toimetava ametniku volituste ning pädevuste piiritlemiseks ja toimingu vaidlustamiseks pädeva kohtu määramiseks.²⁶

Erinevad kohtuvälised menetlejad teostavad järelevalvet erinevate seaduste täitmise üle, kasutades selleks järelevalvemenetlust. Päril mitmel juhul on võimalik, et haldusmenetluslikust järelevalvest kasvab välja väärteo- või kriminaalmenetlus. Seepärast on väga selgeks probleemiks saanud ja kohtutele väljakutset pakkunud olukord, kus ühes menetluses kogutud tõendeid soovitakse kasutada tõendina teises menetluses. Väärteomenetluse ja kriminaalmenetluse käigus kogutud tõendite riskasutus kriminaal- või väärteomenetluses üldjuhul probleeme ei valmista, sest tõenditesse ja tõendamisse puutuv on reguleeritud üldiselt KrMS-s ning toimib ühtsetel alustel. Probleeme võib aga tekkida haldusmenetluses kogutud tõendite kasutamisel väärteomenetluses. Lisaks on raskusi piiritlemisel, millal lõppeb haldusmenetlus ja tuleb alustada süüteomenetlust.

Kohtupraktikale tuginedes on varasemalt probleeme olnud menetluste piiritlemisel maksuväärtegudes, ehitusjärelevalves, alkoholi- ja tubaka käitlemisel ning liiklusväärtegudes. Näiteks joobes sõidukijuhtide puhul tekitas palju küsimusi, kas kontroll toimus haldusmenetluse raames või oli juba kontrolli ajal tegemist süüteomenetlusega. Õiguskirjanduses on jõutud seisukohale, et piiritlemisel tuleks lähtuda seisuskohast, et väärteomenetluse alus on olemas mõõtevahendi positiivse näidu korral.²⁷ Seda seisukohta on

---

²⁴ M. Kärner. Mõned korrakaitseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem. *Juridica*, VI/2014, lk 474.

²⁵ RKHKo 3-3-1-65-07, p 17.

²⁶ M. Kärner (viide 24), lk 474.

²⁷ Mootorsõiduki joobes juhtimise asjas tuleb väärteomenetlust alustada juhul, kui on olemas põhjendatud kahtlus, et juht on joobeseisundis. Siinkohal võib tekkida küsimus, et millisest hetkest võib eri olukordades rääkida põhjendatud kahtlusest. Politseioperatsiooni raames, kus peatatakse kõik möödaskõitvad autod ja lastakse indikaatorvahendisse puhuda kõigil juhtidel, puudub enne indikaatorvahendi näidu saamist reeglina kahtlus joobe suhtes. Kui aga politseiametnik peatab ühest teeservast teise vingerdanud auto, on tal vaieldamatult

kinnitanud ka Riigikohtu praktika.²⁸ Näitena võib tuua Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuse nr 3-1-1-22-14, kus punktis 7.3 kohus otsesõnu sedastas piiritlemise raskuse ning kriteeriumi, mille alusel tuleks menetlusi piiritleda: „Kriminaalkolleegium mõnab, et piiri tõmbamine, kus lõpeb järelevalve- ja algab väärteomenetlus, on sageli keeruline. Kriminaalkolleegium rõhutab aga, et mitte igasugune kahtlus ei saa anda alust isiku suhtes väärteomenetluse alustamiseks, vaid selline kahtlus peab olema piisavalt põhjendatud ning tuginema menetleja käsutuses olevale teabele. Praeguses asjas oleks sõiduki peatamisel väärteomenetlusest alust rääkida näiteks olukorras, kus politsei käsutuses oleks olnud antiradari avastamist võimaldav seade, mis andnuks märku antiradari paiknemisest [...] sõidukis. Kõnealusel juhul tugines politsei aimdus väärteo toimepanemise kohta üksnes nende varasemale kogemusele, mille puhul väärteomenetluse alustamiseks piisavast kahtlusest veel rääkida ei saanud. Seega teostas politsei /.../ sõidukit peatades liiklusjärelevalvet ja toimis kooskõlas LS § 200 lg 3 p-ga 1.“

Menetluste eristamine ja piiritlemine on oluline juba ainuüksi seetõttu, et haldusmenetluses ja väärteomenetluses on isikutel erinevad õigused. Lisaks, menetlustoimingute käigus õigete õiguste ja kohustuste tutvustamine võib hiljem olla oluliseks aluseks ka tõendi lubatavaks või lubamatuks tunnistamise ning tõendi usaldusväärsuse hindamise puhul.

Kuni 6. aprillini 2009 kehtis MKS-i § 161, mis nägi Saksamaa õiguse eeskujul ette, et maksukohustuslane vabastatakse väärteokaristusest, kui ta tunnistab enne revisjoni või maksuõigusrikkumise menetluse alustamist oma rikkumise üles ja esitab maksuhaldurile kirjalikult andmed tasumata jäänud maksumussumma kohta. Nüüd rakendatakse sellistel juhtudel väärteomenetluse seadustiku § 30, mis lubab lõpetada väärteomenetluse otstarbekuse kaalutlusel.²⁹ Taoline lähenemine on ka inimlik ja õigusriigile omane, sest iga juhtum vajab analüüsimist, kas karistusõiguslik vastutusele võtmine on tulemuslik. Võimalik on tulemus saavutada ka haldussunniga. Maksuotsuse motiveerimisel võib kasutada väärteoasjas või kriminaalasjas kogutud tõendeid ning väärteo- või kriminaalasjades maksuhalduri haldusmenetluses kogutud tõendeid.³⁰

---

indikaatorvahendisse puhuda laskmise hetkel olemas kahtlus, et juht on joobes. Seega tekib küsimus, kas ta peaks kohe alustama väärteomenetlust või kontrollima kõigepealt indikaatorvahendiga, kas isiku väljahingatavas õhus on alkoholi. Kindlasti aga ei saa vastu vaielda sellele, et pärast indikaatorvahendi positiivset näitu on olemas piisavalt andmeid süüteoalustamiseks. S. Lind. Joobeseisund ja selle tuvastamine – kestev probleem Eesti õiguskorras. *Juridica*, I/2006, lk 40.

²⁸ RKÜKo 3-3-1-77-03 p 21; RKKKo 3-1-1-105-04 p 7.

²⁹ L. Lehis. *Maksuõigus*. Tallinn: Juura, 2012, lk 166.

³⁰ Karistusõigus ja maksuõigus toimivad iseseisvalt. Kui maksu määramise aluseks on asjaolu, mis viitab väärteoale (haldusõigusrikkumisele) või kuriteoale, siis ei pea maksuhaldur enne maksu määramist menetlema väärtegu või ootama kriminaalasjas kohtuotsuse jõustumist. Maksuhaldur võib koguda tõendeid haldusmenetluse käigus, kuid

Problemaatiline on olukord, kus kohtuväline menetleja tegutseb ja kogub tõendeid oma hinnangul järelevalvemenetluse raames ning jätab sel põhjusel kogumata nõuetekohaselt tõendid KrMS järgi. Näitena võib siinkohal tuua väärtetoasja, kus politsei teostas järelevalvet isiku üle, keda politseiametnikud pidasid alkoholi-ja tubaka käitlejaks. Järelevalve käigus kontrolliti isiku sõidukit ning siseneti garaažiboksi. Nende toimingute eelduseks on teadmine, et isik, kelle tegevust kontrollitakse, on alkoholi või tubaka käitleja. Kui see teadmine on olemas, siis on järelevalve teostajal õigus siseneda järelevalve teostamiseks käitleja territooriumile, hoonesse, rajatisse, ruumi või avada tema veovahendeid. Isik enda sõnul kasutas alkoholi ja tubakat isiklikuks otstarbeks. Asjaolule, kas isiku tegevusvaldkonnaks on alkoholi või tubaka käitlemine kaubanduslikul eesmärgil, saab anda hinnangu alles väärtetoamenetluse tulemusel.³¹

Kahe menetluse piiritlemise küsimus võib tekkida olukorras, kus politsei peatab kinni kahtlase sõiduki ning teostab korrakaitseseaduse³² (edaspidi KorS) § 49 alusel vallasasja läbivaatuse, mille käigus leitakse sõiduauto põrandalt minigrip kilekott valget värvi tundmatu pulbrilise ainega. Küsimus tekib selles, kas tuleb vormistada ka sündmuskoha vaatlusprotokoll või piisab selle leidmise osas vallasasja läbivaatuse protokollist ning ametniku ütlustest. Menetluslikult on õige, et tuleks vormistada sündmuskoha vaatlusprotokoll, kuid menetlusökonoomiast lähtudes tekitab liigne bürokraatia ja paberite hulk probleeme. Kohus selles osas autorile teadaolevalt seisukohta ei ole kujundanud.³³

Lisaks vallasasja läbivaatuse ja sündmuskoha vaatluse vastuoludele, võib tekkida vastuolusid valduse läbivaatuse KorS § 51 ja läbiotsimise KrMS § 91 vahel, isiku läbivaatusel KorS § 48 ja KrMS § 88 vahel. Kuigi nii KorS-s kui ka KrMS-s on kirjas, millal üht või teist toimingut rakendada saab, siis vastuolude tekkimine on täiesti võimalik. Põhiline eristamise kriteerium seisneb toimingute eesmärgis. KorS järelevalve toimingute peamine eesmärk on eelkõige ohu tõrjumine, süütoemenetluses on aga eesmärgiks tõendite kogumine. Kaudselt võib tuletada selle eesmärgi erisuse Riigikohtu otsusest nr 3-1-1-85-11 punktist 34 „Kollegium nõustub /.../ kaitsja seisukohaga, et ajutise pankrotihalduri aruande järelenduslik osa on lubamatu tõend, sest

---

ta võib kasutada maksuotsuse motiveerimiseks ka väärtetoasjas või kriminaalasjas kogutud tõendeid (RKHK 3-3-1-54-01). *Ibid.*

³¹ RKKKo 3-1-1-157-05, p 7.

³² Korrakaitseseadus . – RT I, 22.03.2011,4...RT I, 23.03.2015, 207.

³³ Prokurörid ja ka kohtud on seni lähtunud sellest seisukohast, et oluline oleks näha toimingut käik ning hilisemalt asitõendiks saanud aine teekond alates leidmisest kuni läbi ekspertiisi tõendamise osas mingit tähtsust omava asitõendiks saamiseni oleks ammendavalt fikseeritud.

see pole koostatud eksperdi poolt. Mitteõiguslikele eriteadmistele rajanevad järeldused on kriminaalmenetluses lubatav tõend vaid juhul, kui sellised järeldused on tehtud ekspertiisi raames.“ Seega on oluline, et asjaolud, mida saab tõendada süüteomenetluse toimingutega, oleks vastavalt süüteomenetlusele vormistatud. Kui analüüsida olemasolevaid kohtulahendeid ja välja kujunenud seisukohti, siis ongi võimalik tõendina kasutada väärteomenetluses selliseid haldusmenetluses kogutud tõendeid, mida ei saaks süüteomenetluse raames enam koguda või nõuetekohaselt vormistada. Kasutada ei saa haldusmenetluse käigus antud seletusi, sest väärteomenetluses tuleb isikud uuesti üle kuulata tagades neile ka VTMS ja KrMS tulenevad õigused ja kohustused. Haldusmenetluses on isikutel kaasaitamise ja koostöö kohustus, aga väärteomenetluses ei pea isik ennast süüstavaid ütluseid andma.

Jaan Sootak on väga tabavalt mõtestanud haldus-, kriminaal- ja väärteomenetluse omavahelise seotuse ja problemaatika: „Ilmselt ei ole liialdus väita, et haldussund on alarakendatud ning selle ja väärteovastutuse vahekorras valitseb ilmne ebavõrdsus – probleemi lahendamisele suunatud haldussunni asemel eelistab riik karistust, mis ei aita kuigivõrd kaasa rikkumise kõrvaldamisele, vaid hoopis suurendab konfliktsust ühiskonnas. Liigume ühtse karistusõiguse poole, kus erinevus kuriteo ja väärteo vahel üha väheneb. Suhteliselt karmis vastutuses seisnev kuriteokaristus kujutab endast olulist kriminaalpoliitilist tõket, mis ei lase väärteovastutusel selles suunas edeneda. Seevastu on väärteokoosseisud oma haldusõiguslikku päritolu ära kasutades jõudsalt liikunud haldusõiguse suunas, jättes haldussunni kohaldamiseks suhteliselt vähe ruumi.“³⁴

Näiteks rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS)³⁵ alusel on võimalik mitmed rikkumised kõrvaldada nii haldusmenetluse raames ettekirjutuse vormis kui ka väärteomenetluses karistusotsusena. Sellises olukorras tuleks eelistada haldusmenetlust, sest väärteokorras karistuse määramine võib hiljem panna isiku keerulisse olukorda. Isik ei saa taotleda tegevusluba RahaPTS § 52 ja § 52² p 1 järgi, kui tal on kehtiv süüteokaristus rahapesu alases süüteo. Seadusandja peaks dubleerivate menetluste osakaalu vähendama ning mitmed süüteod, mida on võimalik haldusmenetlusega asendada, dekriminaliseerima,

Kokkuvõtvalt võib öelda, et haldusmenetluses kogutud tõendid on kasutatavad väärteomenetluses. Probleeme on valmistanud erinevates menetluses tõendite eristamine ning menetluste piiritlemine.

---

³⁴ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura, 2015, lk 248.

³⁵ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I 2008, 3, 21 ... RT I, 11.03.2016, 6.

1.2.2. Tõendite erapooletu kogumine

Kohtuväline menetleja peab koguma tõendeid *pro et contra*. Seega on oluline, et menetluse seaduspärasuse ja õigluse tagamiseks, oleks kogutud tõendid, mis menetlusosalust isikut nii õigustavad kui ka süüstavad. Reaalsuses võib see valmistada, lähtudes nii kohtulahenditest kui ka meediakajastustest, probleeme. Põhjuseid võib olla erinevaid. Kindlasti on olulised kohtuvälise menetleja haridustase ning teadmised väärteomenetlusest. Kuivõrd väärteomenetluses on seotud kriminaal- ja haldusmenetlusega, siis peavad isikul olema teadmised ka nendest valdkondadest. Konkreetsemalt öeldes peaksid kohtuvälisel menetlejal olema õigusalsed teadmised. Seejuures teadmistest üksnes ei piisa, vaid neid teadmisi tuleb kõrvalekalduvatult ja oskuslikult rakendada. Tõendite puhul on äärmiselt oluline teada protseduurireegleid, mille alusel tõendeid on lubatud koguda. Lisaks, mil viisil need tuleb vormistada, et neid tõenditena ka kasutada saaks.

Märt Rask on oma ettekandes Riigikogus nentunud järgmist: „Väärteomenetluse osas võib pidada keskseks probleemiks tõendite kogumise ja tõendamisega seonduvat. Peamiseks probleemiallikaks on asjaolu, et väärteomenetluse seadustik seda valdkonda peaaegu üldse ei reguleeri, vaid viitab selles osas kriminaalmenetluse seadustikule. Paljudel väärtegude menetlemise pädevusega ametnikel puuduvad aga teadmised kriminaalmenetluse kohta. Seetõttu jäetakse tõendid üldse kogumata või ei järgita kehtestatud nõudeid, mis muudavad tõendi kasutuskõlbmatuks. Kuna väärteoasjad „kasvavad välja“ järelevalvemenetlustest, kus samuti kogutakse tõendeid, vajab määratlemist nende kahe menetluse omavaheline suhe ning see, millistel tingimustel on väärteomenetluses kasutatavad haldusmenetluses kogutud tõendid.³⁶

Ebaühtlane praktika võib olla tingitud mitmetest asjaoludest. Normi kvaliteedist tulenevalt võib juhtuda, et igas ametkonnas, aga ka igas maakonnas või vallas on erinev normi kohaldamise praktika. Kohtuväliste menetlejate suure hulga ning normi kvaliteedist tulenevate probleemide koostoimel tõlgendatakse norme niivõrd erinevalt, et üks ja sama tegu erinevate menetlejate puhul, võib kaasa tuua sanktsioonide rakendamise aga võib olla ka mittekarakteristav. Praeguseks ei ole kohtuväliste menetlejate praktikat analüüsitud, sest selliseid andmeid ei koondata ühte

---

³⁶ M. Rask. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekanne Riigikogus 2008. aasta kevadistungjärgul. P. 41. Kättesaadav elektrooniliselt Riigikohtu kodulehel http://www.riigikohus.ee/vfs/729/Ettekanne_RK08_Mart_Rask.pdf (30.03.2016).

andmebaasi. Rõhutada tuleb, et väärtegade osas ei ole ka üht selgelt määratud riigiorganit, kelle vastutusalas eelnimetatud küsimused tervikuna oleksid.³⁷

Probleem ei ole ainult väärtegade tõlgendamise, vaid ka menetlusnormide tõlgendamise ning kvaliteediga, kuidas tõendeid kogutakse ning hinnatakse. Kohtuväliseid menetlejaid asutustena on palju. Näitena võib tuua Politsei- ja Piirivalveameti, Keskkonnainspeksiooni, Maksu- ja Tolliameti, Andmekaitse Inspeksiooni, Tehnilise Järelevalve Ameti, Tööinspeksiooni jne. Kuivõrd PPA on suurim menetletud väärteloasjade hulga poolest, siis on kõige enam kohtulahendeid seotud nende tegevusega. Kõrgema astme kohtulahendeid on veel seoses Keskkonnainspeksiooni ja Maksu-ja Tolliametiga. Teiste kohtuväliste menetlejatega seotud lahendeid on vähem.

Riigikohus on oma otsuses nr 3-1-1-53-08 rõhutanud kohtuvälise menetleja kui erapooletu tõendite koguja rolli. Kriminaalkolleegium nõustus maakohtuga selles väärteloasjas, et kohtuvälise menetleja rikkus väärtelomenetlusõigust sellega, et ei kuulanud üle isikut, kes oli koos kaebajaga ühes sõidukis. Kriminaalkolleegium märkis, et kohtuvälise menetleja ametnik, kes fikseerib rikkumise, peab tegema kõik võimaliku tõendite kogumiseks, mis tähendab ka menetlusala isiku kasuks rääkivate tõendite kogumist. Kuivõrd tõendite ühekülgne kogumine mõjutab tehtava otsuse erapooletust, on tegemist menetlusõiguse olulise rikkumisega.

Sarnaselt eelmise otsusega on Riigikohus oma otsuses nr 3-1-1-105-03 punktis 6 rõhutanud kohtuvälise menetleja rolli tõendite kogumisel: „Väärtelomenetluses lasub tõendamiskoormis süüdistusfunktsiooni kandjal, s.o kohtuvälisel menetlejal, sest vastavalt VTMS § 69 lg 2 p-dele 3-7 peab kohtuvälise menetleja väärteloprotokollis märkima, millistele tõenditele tuginevalt loeb ta väärtelo tuvastatuks. Ka VTMS § 64 kohaselt kogub väärtelomenetluses tõendeid kohtuvälise menetleja, järgides VTMS 5. peatükis sätestatud. Tõsi: vastavalt VTMS § 31 lg-le 1 on lisaks kohtuvälisele menetlejale ka kohtul õigus nõuda isikutelt väärteloasja lahendamiseks vajaliku dokumendi, eseme või muu objekti esitamist ning VTMS § 102 lg 5 kohaselt võib kohtunik määrata ekspertiisi ka omal algatusel. Kohtu esimesena nimetatud pädevus ei tähenda siiski kohtu enese poolset tõendite kogumist. Ka omal algatusel ekspertiisi määramise võimalus ei kummuta VTMS 11. peatüki 4. jaos (kohtulik uurimine) sätestatud pinnalt kujunevat arusaama, et seadusandja ei ole soovinud luua olukorda, mil kohus hakkaks kohtuvälist menetlejat tõendite kogumisel asendama. Seda enam, et lähtudes VTMS §-st 72

---

³⁷ T. Reinthal. Ülekriminaliseerimine. Analüüs. Tartu, 2010. Kättesaadav elektrooniliselt Riigikohtu kodulehel: [http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%20%20\(Ulekriminaliseerimine_analuus\).pdf](http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%20%20(Ulekriminaliseerimine_analuus).pdf) (11.12.2015).

peab kohtuvälisel menetlejal lahendi tegemiseks, kui seadus ei näe ette, et väärtetoasja arutab kohus, olema kogutud kõik tõendid, mis võimaldaksid tal lahendada VTMS §-s 108 loetletud küsimused.“ Riigikohtuga tuleb nendes seisukohtades nõustuda – kuigi kohtuvälise menetleja tegevust ei loeta õiguse mõistmiseks, siis tema tegevuse tulemusena võetakse vastutusele ja karistatakse isikut. Ausa ja õiglase menetluse reegleid tuleb järgida ka kohtuvälises menetluses ning isikut ei tohi vastutusele võtta ja karistada, kui ei ole kogutud piisavalt tõendeid või osa tõendeid on jäetud üldse kogumata.

Karistuse kohaldajal peab olema võimalik anda väärtetoasjale objektiivne hinnang. Kui tõendid kogub ja karistuse kohaldab üks ja sama ametnik, siis on seda objektiivsuse nõuet rikutud. Piisavalt objektiivne ja erapooletu ei ole selline olukord, kus tõendid tulenevad ühest allikast - kiirust mõõdab ametnik üksi ning teisi tunnistajaid juures ei viibi. See tuleneb ka Riigikohtu otsusest nr 3-1-1-41-10, mille kohaselt kohtuväline menetleja ei kohaldanud täiendavaid meetmeid kiiruse mõõtmisel, et tagada karistuse kohaldajale võimalus anda väärtetoasjale objektiivne hinnang. Selles asjas tugines väärteto tõendamisel kohtuväline menetleja vaid enda koostatud kiirusmõõteseadme protokollile, milles on fikseeritud menetlusaluse isiku poolt juhitud sõiduauto sõidukiiruse mõõtmise asjaolud. Menetlusalune isik vaidles sellele vastu ja leidis, et asjas ei ole objektiivseid tõendeid, mis kinnitaks, et talle tutvustatud kiirusmõõteseadme näit oleks saadud just tema sõiduki kiiruse mõõtmisel. Mõõteseadme tabelil puudus kellaaeg ja mõõdetava auto number. Täiendavaid tõendeid selles väärtetoasjas ei kogutud.

Suurimad fopaad kohtuvälises menetluses on juhtumid, kus ametnikud sihilikult jätavad tõendid kogumata ressursi puuduse tõttu. Lisaks veel juhtumid, kus määratakse isikule karistus lubamatute ja ebausaldusväärsete tõendite alusel. Riigikohus samuti kinnitab, et ei ole aktsepteeritav see, kui kohtuväline menetleja jätab tõendid kogumata viidates ressursipuudusele: „Kriminaalkolleegium ei nõustu maakohtu otsuses väljendatud seisukohaga, nagu tohiks riikliku järelevalve toimetamisel olukorras, kus järelevalvetoimingute tulemusel võidakse alustada väärtetoamenetlust ja määrata isikule karistus, eirata järelevalvetoimingute tegemise korda põhjendusel, et korra järgimiseks napib ressursse (otsuse p 3.3). Kolleegiumi hinnangul ei ole aktsepteeritav olukord, kus riik jätab potentsiaalse väärtetoamenetluse tarbeks sihilikult tõendid kogumata ning õigustab seda ressursside nappusega. Õigusriiklikkuse ja ausa kohtumenetluse põhimõtetest tulenevalt ei ole võimalik lugeda õigeks seda, et menetleja rikub menetlustoimingut tegema asudes teadlikult ja tahtlikult menetlusõigust põhjendusega, et

rikkumine pole oluline.³⁸ Riigikohus tegi 2013. aastal hulgaliselt otsuseid, kus luges teistmise aluseks taatlemata kiirusmõõteseadme kasutamise.³⁹ Need otsused olid seotud suure skandaaliga, kus politseiametnikud mõõtsid kiirust taatlemata kiirusmõõteseadmetega ning määrasid isikutele karistused.⁴⁰

Murettekitav on see, et järelevalvet kohtuvälise menetleja tegevusele väärteomenetluses ja selle käigus tehtavatele toimingutele, ei ole. Kohtuvälise menetleja kogub ise tõendid ja hindab neid oma otsuses. Juhul kui isik kaebab, siis võivad tulla välja puudused. Mõned puudused on hilisemas kohtumenetluses aga kõrvaldatavad. Mõlemal menetluse poolel ning sealhulgas ka kohtul on õigus kohtumenetluses tõendeid juurde koguda ja esitada. Pole teada, kui suur on aga nende väärteoasjade hulk, kus esinevad menetluslikud puudused, aga need jäävad avastamata, sest isikud ei kaeba. Selle lahenduseks võiks olla see, kui menetluste üle teostaks kontrolli sõltumatu ja erapooletu asutus, nii nagu kriminaalmenetluses juhib uurimist prokuratuur. Ilmselt oleks üsna keeruline tagada kontrolli kõikide väärteoasjade üle. Mõeldav oleks vastutuse jagamine prioriteetsemate väärtegude puhul ning nendes väärteoasjades, kus väärteotoimik saadetakse kohtusse isikule aresti taotlemiseks. Lisaks võib erapooletust lahendi tegemisel suurendada see, kui VTMS sisaldaks sätet, mille kohaselt lahendi väärteoasjas peab vastu võtma kolmas sõltumatu ametnik, kes ei ole tõendite kogumisega protsessiga üldse seotud. Hetkel on see pigem soovituslik kui kohustuslik. Tavapärase praktika kohaselt menetlevad väärteomenetlejad menetluse väärteoteate saamisest kuni lahendini ise.

1.2.3. Karistusõiguse revisjoni mõju väärteomenetlusele

Karistusseadustiku ning väärteokoosseise sisaldavate haruseaduste muutmist ja täiendamist on nimetatud karistusõiguse revisjoniks.⁴¹ 18.06.2014 Riigikogu poolt vastu võetud muudatused puudutasid nii kuritegusid kui ka väärtegusid. Revisjoni üheks eesmärgiks oli tõmmata selgem piir kuriteo ja väärteo vahele (nt loobuda väärteo prejuditsioonist) ning tõkestada väärteo vastutuse vohamine haldussunni arvel.⁴²

---

³⁸ RKKKo 3-1-1-82-10 p 9.

³⁹ Nt RKKKo 3-1-2-7-13, 3-1-2-8-13, 3-1-2-5-13.

⁴⁰ M. Teder. Riigikohus tühistas viis taatlemata kiirusmõõtja alusel tehtud kohtuotsust. Postimees võrguväljaanne. Arvutivõrgus saadaval: <http://www.postimees.ee/1199274/riigikohus-tuhistas-viis-taatlemata-kiirusmootja-alusel-tehtud-kohtuotsust> (03.04.2016).

⁴¹ J. Sootak. Muudatused ja täiendused karistusõiguse üldosas. Juridica VIII/2014, lk 582.

⁴² Põhjalikumalt sellest J. Sootak. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärteo- ja haldusõiguse piirimail. Juridica IV/2013, lk 242-248.

Vaatamata isikute menetlusõiguslikele garantiidele süüteomenetluses on süüteomenetlus isiku jaoks vaieldamatult tunduvalt koormavam kui teised õigusmenetlused. Teiseks hakkab devalveerima karistuse tähendus kui selline. Kui suur osa ühiskonnast on karistatud, siis võetakse õigusvastast käitumist kui loomulikku või paratamatut nähtust. See aga tähendab, et langeb ära üldpreventsiooni osa kuritegevuse ennetamisel. Juba praegu võib märgata Eesti ühiskonnas tendentsi, et väärteokaristuse olemasolusse suhtutakse leigelt. Seda eelkõige põhjusel, et väärteokaristus on äärmiselt ulatuslikult kohaldatav sunnivahend.⁴³

Karistusõiguse revisjoni planeerimisel on eeltoodud põhjuseid esile toodud arusaadavatel kaalutlustel. Eesti ühiskonnas on väärteokorras karistatud isikuid tõesti väga palju. Põhjendatult tekib küsimus, kas ei suhtuta liiga kergekäeliselt isikute karistamisse. Väärteoasjades mõistetud karistustele ja väärteomenetlusele üldiselt tuleks hakata rohkem tähelepanu pöörama.

Kuna väärtegu on oma olemuselt vähem tähtis õigusrikkumine (*minor offence*), mille eest on isikule võimalik mõista oluliselt väiksemaid karistusi, siis on ka loomulik, et õiguslikud tagatised ei pea olema kriminaalmenetlusega võrdväärsed. Lisaks on väärteomenetlusele kui menetlusele, kus uuritakse vähem oluliste rikkumiste toimepanemist, oluline menetluse kiirus, lihtsus ning väiksem ressursikulu. See tagab muu hulgas selle, et väärteo toimepannud isiku suhtes toimuks menetlus võimalikult vähe koormavalt ning kiiresti.⁴⁴

Seadusandja selline soov on mõistetav, sest iga menetlusalune isik soovib, et tema kokkupuude õiguskaitseorganiga oleks võimalikult minimaalne ja lühike. Paraku on hetkel aga mitmeid väärteomenetlusi, kus pigem on olukord keerulisemaks aetud.

Karistusõiguse revisjon ei toonud küll otseselt muutusi VTMS-i tõendamise regulatsioonis, kuid seoses koosseisude muudatustega võib öelda, et revisjon mõjutas ka tõendamist. Varasemate kuriteokoosseisude puhul koguti tõendeid kriminaalmenetluses kasutusel olevate vahenditega. Nüüd, mil mitmed koosseisud on väärteod, tuleb arvestada väärteomenetluses kehtiva regulatsiooniga. Olemuslikult ei tohiks see kuidagimoodi menetluse kvaliteeti mõjutada, sest tõendeid kogutakse ju lähtudes KrMS sätetest, aga ilmselt mitmed koosseisud,

---

⁴³ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 554 SE eelnõu seletuskiri, lk 158. - Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus/> (22.04.2016).

⁴⁴ *Ibid.*, lk 160.

millele varasemalt läheneti põhjalikumalt, siis nüüd lähenetakse pealiskaudsemalt. Näitena võib tuua sellised olukorrad, kus menetluse käigus on vaja teostada ekspertiise. Kriminaalmenetluse puhul on see tavapärane, kuid väärteomenetluses üldiselt väga kalleid ekspertiise ei tehta, sest need ei ole proportsionaalsed teo olemusega. Kuritegude puhul käivad sündmuskohal kriminalistid või siis spetsiaalse väljaõppe saanud kriminaalpolitseiametnikud, kellel on olemas kriminalistikaalased vahendid sündmuskohal tegutsemiseks (näiteks jäljepulbrid, tõmmised jne). Väärtegude puhul käib sündmuskohal patrullekipaaz, kellel selliseid vahendeid üldiselt ei ole ning samuti väljakujunenud praktika kohaselt nii põhjalikult väärtegude osas ka ei tegutseta.

Mitmed muudatused revisjoni ajal ja enne seda on põhjustanud väärteoasjade kasvu teatud rikkumiste osas (näiteks varavastased süüteod). See on viinud väärteokorras aresti taotlemise kasvamiseni kohtutes. Selleks, et hinnata revisjoni mõju väärteomenetlusele üldisemalt, oleks vaja viia läbi eraldi analüüs. Muuhulgas tuleks kindlasti uurida, kas muudatused tõid täiendavaid probleeme ka tõendite kogumisel väärteomenetluses uute väärteokoosseisude valguses.

2. TÕENDID VÄÄRTEOMENETLUSES

2.1. ÜTLUSED

2.1.1. Tunnistaja ütlused tõendina

Väärteomenetluses lähtutakse kohtuvälises menetluses tunnistaja ülekuulamisel KrMS sätetest võttes arvesse VTMS toodud erinevusi. Üheks erinevuseks on see, et väärteoasjades tunnistaja anonüümsust ei tagata. Teine erinevus puudutab kohtuvälise menetleja ametnikku kui tunnistajat. Lisaks võib ära märkida selle, et väärteomenetluses ei kasutata kannatanu mõistet. Selle asemel kuulatakse isik üle tunnistajana. Üldiselt on see nii seetõttu, et väärteokoosseisud seisnevad mingisuguste eeskirjade, normide rikkumisel, mille riik on kehtestanud üldise korra tagamiseks või mõne valdkonna reguleerimiseks. Seega on tavapärane, et väärteoasjades kannatanut kui sellist ei eksisteeri, sest rikutud on näiteks avaliku korra nõudeid, liiklusnõudeid vms. Loomulikult on ka selliseid koosseise, kus kannatanu on olemas, näiteks varavastane süütegu väheväärtusliku asja vastu kauplusest varguse osas või omavoliline sissetung mõne isiku aiaga piiratud hoovi. Üldjoontes on neid koosseise vähe ning hakata väärteomenetluses tunnistajal ja kannatanul nendes olukordades vahet tegema, ei ole ilmselt mõistlik.

Tunnistaja ütlused on vaid üks tõendi liik, kuid võrreldes teiste tõenditega pälvivad need nii õigusteoorias kui ka praktikas erilist tähelepanu ning see on ka mõisteta, sest suulistel tõenditel, mida saadakse tunnistajalt, kes teab isiklikult kuriteosündmuse fakte, võib isiku süüdimõistmisel olla suur kaal.⁴⁵ Samal ajal võib sellise tõendi usaldusväärsus inimpsüühika eripära tõttu olla väga kõikuv. Seetõttu on tunnistaja küsitlemine vajalik nii tõendi saamiseks kui ka tõendi usaldusväärsuse kontrollimiseks.⁴⁶ Kohtupraktikas korduvalt märgitu kohaselt on tunnistaja ütluste usaldusväärsuse üks olulisemaid kriteeriume nende ütluste eluline usutavus, sest vaid nii saab kohus anda tõenditele objektiivse hinnangu, minemata vastuollu ka üldiste loogikareeglitega.⁴⁷ Usaldusväärsuse kontrollimisel mängivad rolli mitmed asjaolud – tunnistaja mälu, kui palju on juhtunust möödas, sündmuse eripära. Tähtis on ka see, millisel viisil kohtus neid ütluseid käsitletakse ja uuritakse. Juhul, kui tunnistaja ei mäleta sündmusest midagi, siis tuleks talle sündmust meelde tuletada läbi küsimuste. Lubamatuks peetakse

---

⁴⁵ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura, 2014, lk 89.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ E. Kergandberg. KrMS komm § 61 p 12. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik: Komm vlj. Tallinn: Juura, 2012.

olukorda, kus isik ei mäleta midagi ning selle valguses võtab kohus arvesse kohtuvälises menetluses ülekuulamise antud ütluseid.

Riigikohus on ütluste usaldusväärsuse kontrollimise kohta väärteomenetluses öelnud järgmist: „Seevastu on õige kassaatori seisukoht, et tunnistaja [...] kohtumenetluses antud ütlusi ei ole võimalik kasutada väärteoasja tõendamisel. Kuivõrd menetlusaluse isiku ja tunnistajate ülekuulamise regulatsioon on olemas väärteomenetluse seadustikus, puudub vajadus pöörduda kriminaalmenetluse sätete poole. VTMS §-des 98 ja 99 sisalduv kohtus ülekuulamise regulatsioon erineb tuntavalt kohtuliku uurimise raames toimuvat ülekuulamist reguleerivatest sätetest kriminaalmenetluses, kuna väärteomenetluses ei ole ette nähtud risküsitlust. Risküsitlemise asemel teeb kohus väärteomenetluses tunnistajale ettepaneku rääkida kõik, mida ta väärteo kohta teab, misjärel antakse pooltele võimalus isikut küsitleda. VTMS § 99 lg-s 8 järgi on tunnistaja kohtuvälises menetluses antud ütluste avaldamine võimalik vaid olukorras, kus tunnistaja ei ole asja arutamisele ilmunud. Tunnistaja [...] osales kohtuistungil. Kohtul oli seega võimalus tugineda üksnes tunnistaja kohtus antud ütlustele. Kohtuistungi protokollist nähtuvalt ei mäletanud tunnistaja enam väärteo toimepanemisega seonduvat, kuid lisas, et ütlused, mis ta andis vahetult pärast sündmust, on tõesed. Kui tunnistaja märkis, et ta ei mäleta hästi väärteo toimepanemise asjaolusid, oluks kohtul võimalik VTMS § 99 lg 5 esimese lause alusel esitada tunnistajale küsimusi tema poolt varem antud ütluste selgitamiseks ja täiendamiseks. Kohus aga seda ei teinud, vaid tugines lubamatult tema kohtueelsetele ütlustele. Sellega rikkus kohus oluliselt väärteomenetlusõigust VTMS § 150 lg 2 tähenduses, kuna see võis tuua kaasa ebaseadusliku või põhjendamatu kohtuotsuse.“⁴⁸

Tunnistaja kohtueelses menetluses ja kohtumenetluses antud ütlusi tuleb võrrelda ning analüüsida. Tekkinud vastuolud tuleb kõrvaldada. Kui tunnistaja on teostanud järelevalvet ning vormistanud selle kohta protokoll, siis võimaldab see tuvastada kahe tõendi usaldusväärsust. Riigikohus kirjeldas oma otsuses⁴⁹ kiiruse ületamise väärteos, et kassaator viitas õigustatult vastuoludele, mis tekkisid politseiametniku ütluste ja kiirusemõõteseadme kasutamise protokollil vahel, märkides põhjendatult sedagi, et tunnistaja ütlused pole järjekindlad. Vastuolud ilmnesis selles, millisel kaugusel menetlusaluse isiku juhitud sõidukist teised autod liikusid, kas tema sõiduk paiknes mõõtmise hetkel teistest autodest eraldi ja kuidas tehti kindlaks, et mõõdeti just menetlusaluse isiku auto kiirust. Kiirusemõõteseadme kasutamise protokollist nähtuvalt liikusid menetlusaluse isiku ees olevad sõidukid temast ligikaudu 100

---

⁴⁸ RKKKo 3-1-1-83-15 p 14.

⁴⁹ RKKKo 3-1-1-80-11 p 10.1.

meetri kaugusel. Kohtuistungil ei mäletanud tunnistaja aga seda, kas menetlusaluse isiku poolt juhitud sõidukist eespool sõidukeid liikus või mitte. Kuigi algul rääkis tunnistaja, et auto liikus suhteliselt üksinda, selgitas ta hiljem, et ei mäleta, kas kaebaja sõiduki kõrval teisi autosid oli.

Tuleb nõustuda Riigikohtu nende seisukohtadega, et tunnistaja ülekuulamisel istungil tuleb järgida protseduurireegleid. Juhul, kui tunnistaja ei mäleta enam sündmuse asjaolusid, siis tuleb neid meenutada küsimuse-vastuse vormis. Samuti tuleb otsuses kõrvaldada tekkinud vastuolud ja hinnata ütluste usaldusväärsust. Siinkohal tuleb aga arvestada asjaolu, et üldiselt toimuvad kohtutes vaidlused nendes väärtetasandites, kus tunnistajaks on politseiametnik. Üldjoontes võiks eeldada, et politseiametnik on autoriteetne tunnistaja. Teatud juhtudel, näiteks autoriteetse tunnistuse puhul, toimib tunnistus vahetu ja tõsikindlana ning kutsub vastuvõtjas täieliku uskumise esile sama vahetult, nagu psühholoogilised protsessid.⁵⁰ Aga see võib olla petlik ja mõjutatud mitmetest teguritest. Ajavahemik, alates politseiametniku tunnistaja ülekuulamisest kohtuvälises menetluses, kuni kohtuistungil antavate ütlusteni, võib olla äärmiselt pikk. Selle ajavahemiku jooksul on politseiametnik suure tõenäosusega vormistanud ise või osalenud tunnistajana sadade samalaadsete sündmuste juures. On ilmselge, et kõikide sündmuste detaile ja asjaolusid on äärmiselt keeruline meeles hoida. Mida pikem on ajavahemik, mis sündmusest on möödunud, seda tõenäolisemalt ei mäleta tunnistaja sündmuse asjaolusid. Sellistes olukordades on tõenäoliselt parem, kui tunnistaja ütleb ausalt, et ei mäleta sündmusega seostud asjaolusid, kui see, et ta nii-öelda räägib midagi kokku, mis tekitab veel rohkem kahtluseid ja ebausaldusväärsust. Riigikohus on ka ise seda kinnitanud, et ütluste reprodutseerimine võib sõltuda väga paljudest asjaoludest.⁵¹

Igasugune menetluse käigus saadud ja kogutud seletus ei pruugi olla tõendiks KrMS mõttes. Menetleja ülesandeks ongi välja selgitada, kas seletuses sisalduv teave on puutumuses tõendamiseseme asjaoludega ja kas isik on võimeline seda ka adekvaatselt esitama. Kohtukõlbuliku tõendusmaterjali saamiseks tuleb seletuse andnud isik seaduses ettenähtud korras üle kuulata ja saadud teave tunnistaja ütlustena vormistada.⁵² Kuivõrd, nii nagu varasemalt korduvalt rõhutatud, kogutakse tõendeid väärtemenetluses kriminaalmenetluse sätteid järgides, siis tuleb tunnistaja, selleks, et tema ütlused omaks tõendamisväärtust, vastavalt

---

⁵⁰ M. Rosentau (viide 14), lk 204.

⁵¹ RKKKo nr 3-1-1-86-08 p 6: „Maa- ja ringkonnakohus on põhjendanud tunnistajate /.../ ütluste arvestamist. Tunnistajate poolt kohtuistungil oma ütluste täiendamine, võrreldes kohtueelses menetluses antud ütlustega, ei pea alati tingima ütluste tunnistamist ebausaldusväärseks tõendiks. Tulenevalt ajalisest distantsist, erinevatest küsitlajatest ning erinevast emotsionaalsest taustast võib sündmuse reprodutseerimise detailsuse aste olla erinev. Küsimus ütluste ebausaldusväärsusest saab siiski tõusetada eelkõige ütluste sisulise vastuolulisuse puhul.“

⁵² E. Kergandberg, § 63 p 7.4.

nõuetele vormistada. Seda seisukohta on kinnitanud ja kirjeldanud Riigikohus: „[...] Keskkonnainspeksiooni väide, et töid tegid just osaühingu töötajad, põhines laeval väidetavalt olnud tundmatuks jäänud töötaja ütlustel, mida linnakohus ei pidanud aga lubatavaks tõendiks. Riigikohus nõustub Tallinna Linnakohtu otsuses märgituga ning peab väärteoasjade menetlemise praktika ühetaolisuse huvides vajalikuks rõhutada järgmist. Väärteomenetluses lähtutakse tõendite kogumisel ja tõendamisel VTMS § 31 lg 1 kohaselt kriminaalmenetluse sätetest, arvestades väärteomenetluse erisustega. KrMS § 60 lg-st 1 tulenevalt võib väärteoasjas otsust tehes tugineda ainult asjaoludele, mis on kas tõendatud või tunnistatud üldtuntuks. See tähendab, et ei piisa paljasõnalisest faktiväitest, vaid väide peab olema kontrollitav. Saadud info vormistamine tõendi kujul ongi vajalik info kontrollitavuse tagamiseks. Selleks, et kasutada väärteomenetluses mingilt isikult saadud informatsiooni, oleks tulnud see isik menetlusseadustikus sätestatud korras tunnistajana üle kuulata.“⁵³

Riigikohtu kriminaalkolleegium on korduvalt varasemas praktikas⁵⁴ märkinud, et kui kohtuvälise menetleja otsusele esitatud kaebus vaadatakse läbi kohtuistungil, saab maakohus tulenevalt VTMS §-st 2 ja KrMS § 15 lg-st 1 tugineda otsuses vaid tõenditele, mida on kohtulikul arutamisel suuliselt esitatud ja vahetult uuritud ning mis on protokollitud. Seda on ta kinnitanud ka otsuses nr 3-1-1-70-07 punktis 6 ja 7 rõhutades järgmist: „Väärteomenetluse seadustiku § 99 lg 8 kohaselt võib tunnistaja kohtuvälises menetluses antud ütlused avaldada, seda aga juhul, kui tunnistaja ei ole asja arutamisele ilmunud. Kriminaalkolleegium on ka märkinud, et sellisel juhul on kohtuvälises menetluses antud ütluste avaldamine põhjendatud vaid olukorras, kui põhjus, miks tunnistaja ei saa kohtuistungile ilmuda, on mõjuv ja sellised mõjuvad põhjused on loetletud KrMS §-s 291. Ka on kriminaalkolleegium selgitanud, et õigus tunnistajat küsitleda on vajalik nii menetlusaluse isiku kaitseõiguse tagamiseks kui ka ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks. Käesolevas väärteoasjas tugines maakohus otsuse tegemisel määravas ulatuses kahe tunnistaja [...] poolt kohtuvälises menetluses antud ütlustele. Kohtusse neid tunnistajaid aga ei kutsutud. Jättes mõjuva põhjuseta tagamata menetlusaluse isiku õiguse tunnistaja küsitlemiseks rikuti [...] kaitseõigust, samuti jättis kohus sellega kasutamata võimaluse kontrollida kaebuse väiteid võimalikust väärteomenetlusõiguse rikkumisest, s.o väärteo võimalikust matkimisest kohtuvälise menetleja poolt.“

Põhjused, millele kohus viitab tunnistaja vahetu ülekuulamise olulisuses, on erinevad. Eeltoodud näites selgitas kohus seda seoses isiku kaitseõiguse rikkumisega ning oluline on see,

---

⁵³ RKKKo 3-1-1-145-05 p 6.

⁵⁴ RKKKo 3-1-1-16-06, 3-1-1-107-04.

et tunnistaja vahetu ülekuulamine võimaldab kontrollida tunnistaja ütluste usaldusväärsust. Selline isiku õigus tuleneb ka EIÕK-st ja PS-st ning otsesõnu on sellele viidanud Riigikohus oma otsuses nr 3-1-1-107-04 punktis 7: „Kassatsioonkaebuse kohaselt on menetlusõigust oluliselt rikutud sellega, et tunnistaja jäeti kohtusse kutsumata, vaid avaldati tema kohtuvälises menetluses antud ütlused. Vastavalt VTMS § 99 lg-le 8 on kohtul õigus avaldada kohtus kohtuvälises menetluses antud ütlusi siis, kui tunnistaja pole kohtusse ilmunud. Selle kaalutusõiguse kasutamisel tuleb aga PS § 123 lg-st 2 lähtuvalt arvestada ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EÕIK) nõuetega. EÕIK art 6 p 3 "d" kohaselt on igal kuriteos süüdistataval õigus küsitleda ise või lasta küsitleda süüdistuse tunnistajaid, saavutada omapoolsete tunnistajate kohalekutsumine ja nende küsitlemine süüdistuse tunnistajatega võrdsetel tingimustel. Õigus tunnistajat küsitleda on vajalik menetlusaluse isiku kaitseõiguse tagamiseks ja ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks.“

Eelpool on toodud mitmeid näiteid seoses tunnistaja ütluste avaldamisega ilma teda istungile kutsumata või siis ütluste avaldamisel, kui ilmunata jätmine ei olnud seoses mõjuva põhjusega KrMS § 291 mõttes. Ütluste avaldamine ja nende arvestamine tõendina, ilma kohtumenetluses vahetult uurimata, on probleem, mis jätkuvalt esineb väärteoasjade kohtulikul uurimisel. Taoline õigus rikub ka ausa- ja õiglase kohtumenetluse põhimõtteid. Seda on veelkord kinnitanud Riigikohus oma ühes värskeimas otsuses nr 3-1-1-55-15, milles kolleegiumi hinnangul kaitsja etteheited tunnistaja ütluste avaldamise osas olid põhjendatud. Riigikohus on varasemas praktikas märkinud, et tunnistaja ütluste avaldamine VTMS § 99 lg 8 alusel on lubatav vaid juhul, kui tunnistaja oli kohtuistungile kutsutud, kuid ta ei saanud asja arutamisele ilmuda mõjuvatel põhjustel. Mõjuvad põhjused on loetletud KrMS §-s 291. Selles väärteoasjas avaldas maakohus tunnistaja kohtuvälises menetluses antud ütlused, ilma tema istungile ilmunata jäämise põhjusi hindamata. Kolleegium selgitas, et tunnistaja ülekuulamise vajadus kohtuistungil tuleneb ühelt poolt kohtuliku uurimise vahetuse põhimõttest. Teisalt on see aga seotud ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte olulise allõigusega – menetlusaluse isiku õigusega küsitleda tema vastu ütlusi andnud tunnistajat. Olukorras, kus kohus pole kontrollinud kõnealuse õiguse riive aluse põhjendatust, on kohtuvälises menetluses antud ütluste avaldamine ebaseaduslik. Kuna maakohus tugines menetlusaluse isiku süüküsimuse lahendamisel tunnistaja kohtuvälises menetluses antud ütlustele, mõjutas eelkirjeldatud viga ka kohtuotsuse tegemist ja on seega väärteomenetlusõiguse oluline rikkumine VTMS § 150 lg 2 mõttes.

Kinnitust on leidnud Riigikohtu taoline praktika, kus tunnistaja ütlusi tõendina saab arvesse võtta alles siis, kui ta on vahetult kohtuistungil ütlusi andnud. Sel juhul tuleb kohtul eraldi

analüüsida, kas see tõend on usaldusväärne. Kui ütlustes esineb vastuolusid, siis tuleb need kõrvaldada. Madalamate astmete kohtud on seni eksinud selle vastu, millal võib avaldada kohtuvälise menetluse käigus üle kuulatud tunnistaja ütlusi. Puudujääke on esinenud lisaks veel tõendite vaheliste vastuolude kõrvaldamises.

Kui EIK varasema praktika järgi ei olnud kohtumenetlus õiglane, kui süüdimõistev kohtuotsus rajaneb üksnes või otsustaval määral tunnistaja ütlustel või avaldustel, keda süüdistatav ei saanud küsitleda ega tema usaldusväärust vaidlustada, siis *Al-Khawaya ja Tahery*⁵⁵ otsuses suuskoda muutis senist praktikat selliselt, et välistas menetluse tunnistamise automaatselt ebaõiglaseks.⁵⁶ Kohtu seisukoha järgi ei muuda kohtus üle kuulamata tunnistaja või avalduse tõendina kasutamine kohtumenetlust automaatselt ebaõiglaseks, kuid kohus peab tähelepanelikult uurima, kas tõendi tähtsust arvestades on tõend piisavalt usaldusväärne. Ka meie Riigikohus on jaatanud võimalust, et süüdimõistmine tugineb põhiliselt ühest tõendiallikast pärit tõendile.⁵⁷ Mõlemad otsused on tehtud möödunud aastal ning nendega muutis Riigikohus oma senist praktikat liiklusasjades ning aktsepteeris olukorda, kus tõendina olid politseiametnikust tunnistaja ütlused koos kiirusmõõteseadme kasutamise protokolliga ning sellele olid vastukaaluks menetlusaluse isiku ütlused.

Kui tunnistaja kohtuistungil risküsitlemata jätmiseks puudub mõjuv põhjus või rajaneb süüdimõistev otsus üksnes või otsustaval määral tunnistaja ütlustel või avaldustel, keda süüdistatav ei saanud küsitleda eeluurimise käigus või kohtus, siis kaitse õigused võivad olla piiratud ulatuses, mis ei sobi kokku EIÕK artiklis 6 sõnastatud tagatisega.⁵⁸

Kuivõrd väärteloasjade puhul on kohtupraktikas üsna tavapärane, et süüdimõistev otsus tugineb olulises osas tunnistaja ütlustele (valdav osa liiklusrikkumisi), siis on EIÕK mõttes oluline järgida seadust, et vajadusel oleks menetlusaluse isiku õigus tunnistajat küsitleda tagatud. Kohtul on oluline roll analüüsima tõendina nii tunnistaja ütluste usaldusväärsust kui ka teisi tõendeid kogumina.

Analüüsides kohtupraktikat võib täheldada järgmisi situatsioone:

---

⁵⁵ EIKo 20.01.2009, *Al-Khawaya ja Tahery vs. Ühendkuningriik*, p 131.

⁵⁶ U. Lõhmus (viide 45), lk 113.

⁵⁷ RKKKo 3-1-1-66-15; 3-1-1-67-15.

⁵⁸ U. Lõhmus (viide 45), lk 112.

- 1.) menetlusalune isik on istungil kohal, aga kumbki pool ei taotle tunnistaja väljakutsumist ning ka kohtunik ei pea seda vajalikuks – kohtunik leiab, et tegu on tõendatud ka ilma tunnistaja ütlusteta;
- 2.) menetlusalune isik on istungil kohal, tunnistajat ei ole kutsutud, aga kohtuvälises menetluses antud ütlused avaldatakse – rikutakse isiku õigust tunnistajat küsitleda ning veenduda ütluste usaldusväärsuses;
- 3.) menetlusalune isik on kohal, tunnistajat ei ole, kuid menetlusalune isik, kohtuväline menetleja või kohus peab vajalikuks tunnistaja osalemist ning istung lükkub edasi – isiku õigused tagatakse, aga tänu sellele menetlusaeg pikeneb;
- 4.) menetlusalust isikut ei ole kohal, tunnistajat ei ole kohal ja ei ole kutsutud, aga tunnistaja kohtuvälises menetluses antud ütlused avaldatakse – rikutakse menetlusnorme, kuid kuna isik ise ei tule kohale ning ei kaeba, siis rikkumist justkui ei oleks.

Üldiselt kaebemenetluste puhul tunnistajate ütlustega kohtus probleeme ei ole, sest kaebemenetluse raames arutavad kohtud väärteoasja kogu ulatuses. Rikkumised ja probleemid esinevad pigem olukordades, kus kohtuväline menetleja saadab toimiku kohtusse aresti taotlemiseks. Kuivõrd menetlusalusel isikul ei ole kohustust istungist osa võtta ja VTMS § 90 lg 1 kohaselt on võimalik asja arutada ilma isiku osavõtuta, kui ta on kutse nõuetekohaselt kätte saanud, siis on kohtul üsna raske ennustada istungite käiku. Valdav osa isikutest jätab istungile ilmumata. Ilmumata jätmise põhjusteks võivad olla näiteks, et isik on korduvalt varasemalt karistatud ning austust kohtu vastu ei ole, tegemist on asotsiaalse eluviisiga isikuga või narkomaaniga, isik on ära läinud tööle välismaale või on tegemist muu põhjusega. Eeltoodud põhjustel on mõistetav, kuskohast hakkavad tekkima probleemid tunnistajate välja kutsumisel ning nende ütluste avaldamisel või hindamisel.

Kuivõrd KrMS § 291 lg 1 loetelu on üsna range ning VTMS erisusi tunnistaja ütluste avaldamisele ei tee, siis on kohtutel üsna keeruline leida kuldset keskteed tunnistaja varasemalt antud ütluste osas. Kuigi üldiselt liigsete erisuste lisamine ja lubamine väärteomenetluses võrreldes kriminaalmenetlusega, ei ole hea, siis võiks siiski kaaluda mingitel juhtudel tunnistaja kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamise väärteoasjades. See võib tagada kohtus väärteoasja tõendamise parema kvaliteedi. Näitena võiks tuua olukorra, kus varasemalt korduvalt karistatud isik rikub avalikku korda ning selles asjas on tõendiks ainult tunnistaja ütlused. Seejärel saadab kohtuväline menetleja toimiku kohtusse aresti taotlemiseks. Kohus kutsub menetlusaluse isiku välja, isik saab kutse allkirja vastu kätte, kuid jätab istungile ilmumata. Tunnistajal aga puudub mõjuv põhjus ilmumiseks KrMS § 291 lg 1 mõttes, kuid

jätab siiski ilmunata. Sellises olukorras ei saaks kohus tunnistaja ütlusi avaldada, samuti puuduks tänu sellele justkui tõendid, mis viitaks, et isik on korda rikkunud. Menetlusalune isik ise menetluse vastu huvi ei tunne ning varasemad karistused ei ole talle ka mõju avaldanud. Kas seetõttu, et tunnistaja ei ilmunud tuleks istung edasi lükata ja määrata uus aeg ning kohaldada tunnistaja suhtes sundtoomist? Sellistes olukordades võiks olla kohtul võimalik ökonoomsemalt ja mõistlikumalt talitada ning need ütlused tõendina arvesse võtta. Kindlasti eeldaks sellised muudatused põhjalikumalt analüüsi ja seaduse muudatuse mõjude hindamist nii menetlusele üldiselt kui ka erinevate osapoolte õiguste tagamise aspektist.

2.1.2. Kohtuvälise menetleja ametnik kui tunnistaja

Väärteomenetluse seadustiku § 31³ lg 1 kohaselt võib kohtuvälise menetleja ametnik, kes on vahetult tajunud väärteo tehioalusid ja kirjeldanud neid väärteoprotokollis või kiirmenetluse otsuses, osaleda kohtu- või kaebemenetluses tunnistajana tema poolt tajutud faktiliste asjaolude kohta. See muudatus võeti vastu väärteomenetluse seadustikku märtsis aastal 2015. Sama § lõige 2 välistab selle isiku osalemise kohtu- või kaebemenetluses kohtuvälise menetleja esindajana samas asjas. Parema ülevaate saamiseks kohtuvälise menetleja ametniku tunnistajana antud ütluste tõendina lubatavusest ja selle kujunemisest, analüüsib töö autor enne seadusemuudatust tehtud Riigikohtu otsuseid. Tuginedes nendele annab töö autor omapoolse hinnangu, kas seadusemuudatus oli vajalik. Muuhulgas üritab leida autor need kriteeriumid, millal kohtuvälise menetleja ametniku tunnistajana antud ütlused on tõendina kasutatavad.

Riigikohus on kohtuvälise menetleja ametnikku kui tunnistajat käsitlenud järgnevalt: „[...] Maakohtu otsuse kohaselt kinnitasid seda, et mõõdetud kiirus oli 123 km/h, tunnistaja, s.o kiirust mõõtnud politseiametniku ütlused ja tema koostatud kiiruse mõõtmise akt. Kassaator on seisukohal, et KrMS § 66 lg-st 2 tulenevalt ei oleks kohus tohtinud menetlustoimingute teostajat tunnistajana üle kuulata. Viidatud sätte aluseks on põhimõte, et kriminaal- ja väärteomenetluse käigus menetleja sattumisel mingi teise menetluse subjekti rolli tuleb menetlejarollist loobuda. Eeskätt peab menetlejarollist loobuma isik, kes on üle kuulatud tunnistajana. Menetleja võib olla tõendite koguja, kontrollija, uurija või hindaja, kuid mitte enda edasiseks menetlustegevuseks tõendi looja. Arusaadavalt saab kohtuvälise menetleja ametnik menetluse käigus teavet faktilistest asjaoludest, millel on väärteomenetluses tähtsust. Need asjaolud tuleb menetlusseaduses sätestatud korras tõendina vormistada, võimaldamaks nende kasutamist tõendamisel. KrMS § 66 lg 2 kohaselt ei või aga menetleja neid asjaolusid tõendada asja menetlenud isiku ütlustega, s.t kohtuvälise menetleja ametnik ei või jätta tõendeid

kogumata ja anda selle asemel menetluses ütlusi. Samas ei ole põhimõtteliselt välistatud menetleja ametniku ülekuulamine tunnistajana mingi menetlustoimingu täpse käigu kohta. Seejuures tuleb arvestada väärtemenetluse eripäraga, milleks on asjaolu, et mitmete rikkumiste puhul kontrollitakse rikkumise olemasolu järelevalve käigus läbiviidud mõõtmisega. Kriminaalkolleegium leiabki, et kohtuvälise menetleja ametnik on talle kiirusemõõtmise käigus teatavaks saanud asjaolu - sõiduki mõõdetud kiiruse - fikseerinud nõuetekohaselt kiiruse mõõtmise aktis. Maakohus pidas aga vajalikuks kiirust mõõtnud politseiametniku ülekuulamist saamaks lisaandmeid selle kohta, kuidas kiiruse mõõtmine toimus.⁵⁹

Sama seisukohta on Riigikohus kinnitanud lahendis⁶⁰, kus menetlusluse isiku karistamisel viitas maakohus kiirust mõõtnud ja mittenõuetekohase möödasõidu fakti tuvastanud politseiametniku ütlustele kui menetluslust isikut süüstavale tõendile. Vastavalt KrMS § 66 lg-le 2 ei tohi aga väärtetasja menetlenuu isik anda enda menetluses oleva asja kohta ütlusi. Seega rikkus maakohus selles väärtetasjas väärtemenetlusõigust ja kriminaalkolleegiumi väljakujunenud praktikat arvestades tuleb sellist rikkumist lugeda oluliseks VTMS § 150 lg 2 mõttes.

KrMS § 66 lg 2 ei võimalda tunnistajana käsitleda samas asjas menetlejana osalenud ametnikku tõendamiseseme asjaolude tõendamiseks. Riigikohus aga aktsepteerib ametniku tunnistajana ülekuulamist, kui on vaja täpsustada mõningaid tõendi saamise asjaolusid ning veenduda, kas tõend on kogutud seaduspäraselt ja menetluses tõendina kasutatav. Lisaks sellele rõhutab Riigikohus kohtuvälise menetleja tunnistajana seotud lahendites, et kohtuvälise menetleja kogub ja hindab tõendeid, kuid kui puuduvad muud tõendid väärtetasjas, siis ei tohi kohtuvälise menetleja võtta endale tõendi rolli.

Kohtupraktikaga tutvumisel on näha, et kohtuvälise menetleja käsitlemine tunnistajana tekitab probleeme ning madalama astme kohtud tõlgendavad seda valesti. Riigikohus on ühes oma lahendis⁶¹ põhjendanuu, et esimese astme kohus, on rikkunud oluliselt väärtemenetlusõigust VTMS § 150 lg 2 tähenduses ning see on toonuu kaasa ebaseadusliku kohtuotsuse, sest kohus jättis osa tõenditest alusetult tähelepanuta. Rikkumine seisnes selles, et kohus jättis politseiametnikust tunnistaja kohtuistungile kutsumata põhjusel, et tegemist on

---

⁵⁹ RKKKo 3-1-1-29-05, p 7.

⁶⁰ RKKKo 3-1-1-22-12, p 9.

⁶¹ RKKKo 3-1-1-69-05, p 7.

väärteoprotokollil koostaja kaastöötajaga ja luges tema ütlused väärteomenetluses lubamatuks tõendiks. Kriminaalkolleegium saatis selle väärteoasja tagasi uuele arutamisele, mille käigus pani kohustuseks kohtul hinnata ka politseiametnikust tunnistaja ütlusi ja analüüsida neid koostoimes teiste asjas kogutud tõenditega

Samuti on maakohus eksinud liiklusjärelvalve teostamise hindamisel ning seda probleemi on Riigikohus selgitanud lahendis järgnevalt: „Kohtuvälise menetleja teiste ametnike, kes väärteoasja ei menetle, vaid teostavad näiteks riiklikku järelvalvet, osalemisele väärteomenetluses tunnistajatena KrMS § 66 lg 2 aga piiranguid ei sea. Seega on ebaõige maakohtu seisukoht, et tunnistaja /.../ ütlused ei saa KrMS §-st 66 tulenevalt olla selles väärteoasjas tõendiks. Kohtuotsusest ei nähtu üheselt sedagi, millise hinnangu andis kohus liiklusjärelvalve teostamise protokollile kui tõendile, kuigi kohtuotsuses on mingil määral analüüsitud protokollile lisatud videosalvestist sündmusest.“⁶²

Sel ajal ning ka praegu on patrulltoimkonnad üldiselt kaheliikmelised ja koosnevad politseiametnikest. Mitmete rikkumiste puhul, näiteks liiklusrikkumised, on tavapärane, et üks politseiametnik on tunnistaja ning teine ametnik on menetleja. Oleks mõeldamatu, kui sellises olukorras rikkumise märkamisel, ei oleks võimalik menetlust alustada ning isikut seaduses ettenähtud korras vastutusele võtta. Seda seisukohta on kinnitanud oma otsuses ka Riigikohus: „Samas sätestab KrMS § 66 lg 2, et kriminaalasjas ei või tunnistajana osaleda samas asjas kahtlustatav või süüdistatav isik, samuti uurimisasutuse ametnik, prokurör ega kohtunik, kelle menetluses on kriminaalasi. Viidatud sätetest ei tulene põhimõtet, et kohtuvälise menetleja ametnik ei või olla tõendi allikaks. Vastupidi - KrMS § 66 lg 2 näeb ette vaid ühe väga kitsalt piiritletud olukorra, mil uurimisasutuse või kohtuvälise menetleja ametnik ei või menetluses tunnistajana osaleda. Kohtuvälise menetleja teiste ametnike, kes väärteoasja ei menetle, vaid teostavad riiklikku järelvalvet, osalemisele väärteomenetluses tunnistajatena KrMS § 66 lg 2 aga piiranguid ei sea. Seega on ebaõige maakohtu seisukoht, et tunnistaja /.../ ütlused ei saa tulenevalt KrMS §-st 66 olla selles väärteoasjas tõendiks. Seega on maakohus rikkunud oluliselt väärteomenetlusõigust VTMS § 150 lg 2 tähenduses.“⁶³ Tunnistaja ütluste erapooletuse ja usaldusväarsuse tagamiseks ongi KrMS § 66 lg 2, mis välistab tunnistajana osalemise samas asjas menetleja oleva isiku. See ei takista, aga tunnistajana osalemast isikut, kes menetlustoiminguid läbi viinud ei ole.

---

⁶² RKKKo 3-1-1-36-13, p 6.

⁶³ RKKKo 3-1-1-28-13, p 13.

Riigikohus on lahendis⁶⁴, kus väärteoasjas märgiti väärteoprotokolli koostanud politseiametnik joobe tuvastamise protokolli tunnistajana, kuid kohtuvälises menetluses ega ka kohtumenetluses isikut tunnistajana üle ei kuulatud, jaatanud ametniku tunnistaja ülekuulamise võimalikkust. Joobe tuvastamise protokoll on järelevalve toiming ning kuulub haldusmenetluse alla ning isiku sinna tunnistajaks märkimine ei tee teda veel tunnistajaks väärteomenetluse mõttes. Joobe tuvastamise protokolli tunnistajaks märgitud isik saab olla tunnistaja ainult selles, et ta näeb, kui indikaatorvahendiga isikul joobe tuvastatakse ning tuvastamise tingimuste kirjeldamisel. KrMS § 66 lg 2 kohaldamisel on Riigikohtu kriminaalkolleegium leidnud, et menetleja võib olla tõendite koguja, kontrollija, uurija või hindaja, kuid mitte enda edasiseks menetlustegevuseks tõendi looja. Mõistetavalt saab kohtuvälise menetleja ametnik menetluse käigus teavet faktilistest asjaoludest, millel on väärteomenetluses tähtsust. Need asjaolud tuleb menetlusseaduses sätestatud korras tõendina vormistada, võimaldamaks nende kasutamist tõendamisel. Kriminaalmenetluse seadustiku § 66 lg 2 kohaselt ei või aga menetleja neid asjaolusid tõendada asja menetlenud isiku ütlustega, s.t kohtuvälise menetleja ametnik ei või jätta tõendeid kogumata ja anda selle asemel menetluses ütlusi. Samas ei ole põhimõtteliselt välistatud menetleja ametniku ülekuulamine tunnistajana näiteks mingi menetlustoimingu täpse käigu kohta.

Tavapärased on lahendid, kus ametnik on mõõtnud esiteks kiirust üksinda ja seejärel olnud asjas ka menetleja. Selline menetlus ei ole objektiivne ja erapooletu. Taoline käitumine on vastuolus igasuguse ausa ja õiglase menetluse põhimõtetega. Seda on kinnitanud Riigikohus lahendis⁶⁵, kus maakohtu istungil kuulati kiirust mõõtnud ja väärteoprotokolli koostanud politseiametnik üle ning maakohus on tugines karistamisel neile ütlustele kui menetlusalust isikut süüstavatele tõenditele. Kriminaalkolleegium ei nõustunud maakohtu otsuses väljendatud seisukohaga, nagu tohiks riikliku järelevalve toimetamisel olukorras, kus järelevalvetoimingu tulemusel võidakse alustada väärteomenetlust ja määrata isikule karistus, eirata järelevalvetoimingute tegemise korda põhjendusel, et korra järgimiseks napib ressursse. Kolleegiumi hinnangul ei ole aktsepteeritav olukord, kus riik jätab potentsiaalse väärteomenetluse tarbeks sihilikult tõendid kogumata ning õigustab seda ressurside nappusega. Õigusriiklikkuse ja ausa kohtumenetluse põhimõtetest tulenevalt ei ole võimalik lugeda õigeks seda, et menetleja rikub menetlustoimingut tegema asudes teadlikult ja tahtlikult menetlusõigust põhjendusega, et rikkumine pole oluline.

---

⁶⁴ RKKKo 3-1-1-7-09, p 7.

⁶⁵ RKKKo 3-1-1-82-10, p 8, 9.

Samuti on kohtus esinenud olukordi, kus ametnik kuulatakse tunnistajana üle järelevalve teostamise asjaoludega seoses, kuid isiku ütlused ei kattu tuvastatud asjaoludega. Seoses sellega on oluline rõhutada KrMS § 66 lg 2 olulisust ning seda, miks üldse on võimalik kohtuvälise menetleja ametniku ütlusi tunnistajana arvesse võtta – selleks on tõendi lubatavuse, usaldusväärsuse ja seaduslikkuse tuvastamine. Juhul, kui kohus tuvastab vastuolud järelevalvet teostanud ametniku ütluste ja järelevalve toimingute protokollide vahel, siis on oluline kaaluda, kas selline tõend on üldse lubatav. Seejuures on aga oluline hinnata ka seda, kui palju aega on möödunud antud sündmusest ning teisi asjaolusid. Lähtuvalt sellest on Riigikohus oma otsuses⁶⁶ põhjendanud, et kohtuvälise menetleja ametniku tunnistajana ülekuulamine teenib esmajoonel mingi menetlustoimingu täpse käigu kohta tõendusliku teabe kogumise eesmärki, võimaldamaks maakohutul tulenevalt VTMS § 123 lg 2 nõuetest kontrollida kiirusemõõteseadme kasutamise protokollis talletatud andmete õigsust ja kõrvaldamaks selle pinnalt tekkinud kahtlusi. Antud väärtetoasjas maakohus kuulas politseiametniku tunnistajana üle ning väitis, et ütlused kattuvad kiirusemõõteseadme kasutamise protokollide kantud andmetega. Tegelikult ei vastanud selline järeldus väärtetoasja materjalile. Kohtuistungil protokollist nähtusid tõsised vastuolud kohtuvälise menetleja ütluste ja protokollide vahel, mida maakohus arvesse ei võtnud.

Pärast VTMS muudatust 01.03.2015, on Riigikohus kohtuvälist menetlejat kui tunnistajat käsitlenud järgnevalt: „Kassaator märgib õigesti sedagi, et menetlusaluse isiku karistamisel tugineti üksainegi tõenditena kiirust mõõtnud politseiametnik [...] ütlustele ja kiirusemõõteseadme kasutamise protokollile. Riigikohtu kriminaalkolleegium on varem selgitanud, et kui kohtuvälise menetleja ametnik toimetab liiklusjärelevalvet üksinda, peab ta koguma täiendavaid objektiivseid tõendeid (nt salvestama liiklusjärelevalvet toimingut), et tagada nii toimingute tegemise asjaolude kui ka selle tulemuste usaldusväärsuse kontroll. Praeguses väärtetoasjas kiiruse mõõtmist ei salvestatud ega kogutud ka muid objektiivseid tõendeid, mis võimaldaksid menetlustoimingu tegemise asjaolusid ja selle tulemuste usaldusväärsust kontrollida. Väärtetoasja kohtuliku arutamise tulemina jäeti kummutamata kahtlus, kas kiirusemõõteseadme kasutamise protokollis kajastati just menetlusaluse isiku juhitud sõiduki kiirust, mille tõttu ei saa tõsikindlalt jaatada [...] käitumises LS § 227 lg-s 2 sätestatud väärtetoakoosseisu tunnuste tuvastatust. Kõnealust eksimust käsitleb kolleegium väärtetoamenetlustõiguse olulise rikkumisena VTMS § 150 lg 2 mõttes. See ei too aga kaasa väärtetoamenetluste lõpetamist VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel. Nimelt nähtub väärtetoasja materjalist,

---

⁶⁶ RKKKo 3-1-1-80-11, p 9, 10.

et kiiruse mõõtmise asjaolude ja käigu osas oluks võimalik tunnistajana üle kuulata teine sündmuskohal viibinud politseiametnik [...]. VTMS § 31³ lg 1 kohaselt võib väärteo tehiosid vahetult tajunud ja neid väärteoprotokollis kirjeldanud kohtuvälise menetleja ametnik osaleda kohtu- või kaebemenetluses tunnistajana tema poolt tajutud faktiliste asjaolude kohta.⁶⁷

Riigikohtu Kriminaalkolleegium on otsuses nr 3-1-1-83-15 kinnitanud, et väärteoprotokolli koostanud kohtuvälise menetleja ametniku tunnistus on lubatud tõend. Kassatsioonis heideti maakohule ette, et ta tugines alusetult väärteoprotokolli koostanud kohtuvälise menetleja ametniku tunnistajana antud ütlustele kui lubatud tõendile. Riigikohtu kriminaalkolleegium selgitas, et VTMS § 31³ lg 1 kohaselt võib väärteo tehiosid vahetult tajunud ja neid väärteoprotokollis kirjeldanud kohtuvälise menetleja ametnik osaleda kohtu- või kaebemenetluses tunnistajana tema poolt tajutud faktiliste asjaolude kohta. Kuivõrd selles väärteoasjas koostas kaebemenetluses ülekuulatud politseiametnik väärteoprotokolli, siis on tema ütlused rikkumise fakti tuvastamise osas käsitatavad lubatava tõendina.

Tallinna Ringkonnakohus on 18.08.2015 teinud väärteoasjas nr 4-15-3192 otsuse, milles põhjendab, et kohtuvälise menetleja ametnik, kes on teostanud isiku läbivaatuse ja vallasasja läbivaatuse KorS-i järgi ning leidnud selle käigus keelatud aineid, võib osaleda samas menetluses tunnistajana. Seejuures viitab kohus, et tegemist on sarnase olukorraga, kus ametnik teostab liiklusjärelvalvet ja viitab seejuures Riigikohtu otsusele nr 3-1-1-36-13. Samas otsuses ringkonnakohus põhistab ka seda, et antud olukorras rakendub KrMS § 66 sätted ning asjakohane ei ole VTMS § 31³ lg 1, sest eeltoodud ametnik ei olnud väärteoprotokolli koostajaks.

Seega võib kohtu – ja kaebemenetluses tunnistajana üle kuulata ametniku, kes on koostanud väärteoprotokolli. Riigikohus on ka oma otsuses nr 3-1-1-55-15 punktis 7 eitanud seda, et tunnistajana väärteo tehiosid kohta võib üle kuulata ametniku, kes on osalenud menetlejana kohtuvälises menetluses teiste toimingute koostamise. Kolleegiumi hinnangul rikkus maakohus oluliselt väärteomenetlusõigust, sest tugines menetlusalusele isikule etteheidetava teo tehiosid tuvastamisel politseiametniku ütlustele. Politseiametnik kuulas väärteoasja kohtuvälises menetluses üle nii menetlusaluse isiku kui ka tunnistajad, mistõttu tuleb teda käsitada selle väärteoasja menetlejana. Riigikohus selgitas, et KrMS § 66 lg 2 kohaselt ei või uurimisasutuse või kohtuvälise menetleja ametnik olla tunnistajaks tema menetluses olevas asjas. Sellest

---

⁶⁷ RKKKo 3-1-1-39-15, p 7.

üldreeglist teeb erandi VTMS § 31³ lg 1, lubades kohtuvälise menetleja ametnikul osaleda kohtu- või kaebemenetluses tunnistajana tema poolt tajutud faktiliste asjaolude kohta juhul, kui ta on kirjeldanud neid asjaolusid väärtteoprotokollis. Selles väärtteoasjas ei koostanud kohtuvälise menetleja ametnik aga väärtteoprotokoll. Järelikult tuleb menetluslusele isikule etteheidetava teo tehjolusid puudutavate ütluste osas lähtuda tema puhul KrMS § 66 lg-st 2. Selle ametniku ütlused menetluslusele isikule etteheidetava teo tehjolude osas tõendina on lubamatud, mistõttu oleks maakohus pidanud need kohtuotsuse tegemisel kõrvale jätma. Mingil määral võib seega väita, et muudatused VTMS-s on tekitanud segadust ja probleeme alamate astmete kohtutes muudatuse tõlgendamisel.

Väärtteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas põhjendati kohtuvälise menetleja ametniku tunnistajana kohtu – või kaebemenetluses ülekuulamise muudatusi sellega, et väärtteomenetluses ei oleks vaja luua kunstlikult olukorda, kus riiklikku järelevalvet teostav ametnik, kes vahetult tegi kindlaks väärtteo tehjolud, ei saa olla samaaegselt menetlejaks ja tõendiallikaks. See ei ole seadusandja sõnul põhjendatud ja on loonud olukorra, et igal juhul on tunnistajaks ametnik, kes viis läbi riikliku järelevalve toimingut ja teine ametnik on menetlejaks.⁶⁸

Riigikohtu arvates ei ole põhjust kohelda väärtteoasja menetlejat erinevalt kriminaalasja menetlejast. Kohtuvälise menetleja ülesanne on koguda tõendeid väärtteo asjaolude kohta uurimistoimingute teostamise kaudu, mis võimaldab anda teole objektiivset hinnangut (Riigikohtu otsus väärtteoasjas nr 3-1-1-22-12, p 8). KrMS § 66 lg-s 2 sisalduv regulatsioon ei kätke endas formaalset keeldu, vaid põhimõtet, et usaldusväärne tunnistaja on eeskätt selline isik, kellel ei ole endal mingisugust huvi menetlusluse isiku suhtes tehtava lahendi suhtes. Ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte kohaselt ei saa sama isik süüteomenetluses olla korraga mitmes rollis, täites nt samaaegselt sõltumatu tõendi koguja funktsioone (menetleja) ning olles samas ise menetletavas asjas ka tõendiallikaks (tunnistaja). Taoline lähenemine seab kahtluse alla toimetatud menetluse aususe, mistõttu KrMS § 66 lg 2 näeb põhjendatult ette keelu kaasata menetleja samaaegselt protsessi ka tõendi allikana. Ainsa erandina ülaltoodud põhimõttest on kohtupraktikas siiski aktsepteeritud menetleja ülekuulamist tunnistajana vaid nende faktiliste asjaolude kohta, mis puudutavad tema enda poolt teostatud menetlustoiminguid

---

⁶⁸ Väärtteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 375 SE seletuskiri. – Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4ed3946c-4232-47af-9870-117321cc2206/V%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus/> (05.04.2016).

– nt menetlustoimingu täpse käigu kohta (vt nt Riigikohtu otsus väärteoasjas nr 3-1-1-73-08, p 9.1 ja 3-1-1-80-11, p 9).⁶⁹

Autor nõustub antud küsimuses Riigikohtu arvamusega. Muudatus ei ole lahendanud probleeme tõendamise osas. Uute normide tõttu on väärteomenetluses kohtuvälise menetleja kui tunnistaja roll keerulisem. Erinevate kohtuastmete tõlgendused ning ka lühikese kehtivusaja jooksul tekkinud rohkete kohtuvaidluste hulk, on selle probleemi kinnituseks. Seadusandja ei ole antud muudatust läbi viies arvestanud, et valdavas osas teeb kohtuvälise menetleja väärteoasjas lahendi ise ning kohtu-või kaebemenetluseni jõuab väärteoasi üsna harva. Lahendit tegeval kohtuvälise menetleja ametnikul puudub võimalus ametnikku tunnistajana üle kuulata. Seega on talle pandud justkui kohustus pimesi usaldada kogutud tõendit. Kõige problemaatilisem on see, et tihtipeale teostab liiklusjärelvalvet ning koostab väärteoprotokolli ja teeb lahendi üks ja sama ametnik. Seega puudub väärteomenetluses erapooletus ning menetlus on ühekülgne. Autori hinnangul rikub taoline lähenemine õiglase ning ausa menetluse printsiipe. Kui nii lihtsalt ja minimaalselt kogutud tõenditega on võimalik isikule määrata karistus, milleks võib ka olla vabadusekaotuslik arest, siis ei saa väärteomenetlust enam kvaliteedis võrrelda kriminaalmenetlusega. Seadusandja on arvestanud, et muudatusi oleks hea ja efektiivne kasutada liiklusrikkumiste puhul. Kui ametnikud harjuvad sellise madala standardiga, siis seadus ei piira kohtuvälise menetleja ametniku kui tõendiallikana kasutamist ainult liiklusrikkumistes ja riiklikus järelvalves, vaid jätab võimaluse kasutada seda ka teiste väärteokoosseisude puhul.

2.1.3. Menetlusaluse isiku ütlused

Väärteoasjas on tõendiks menetlusaluse isiku ütlused. Menetlusaluse isiku ülekuulamisel lähtutakse kiirmenetluse puhul VTMS § 56-st ning üldmenetluses §-st 65. Menetlusaluse isiku ülekuulamine ja selle nõuded on sätestatud VTMS-s. Seega ei ole menetlusaluse isiku ülekuulamisel vajalik pöörduda kahtlustatava ülekuulamise sätete juurde KrMS-i.

Menetlusalusel isikul on õigus väärteo toimepanemise kohta anda ütlusi. See ei ole kohustus. Seda on kinnitanud ka Riigikohus oma otsuses nr 3-1-1-86-08 punktis 8.1: „Kollegium ei nõustu kassatsiooni väitega, et väärteomenetluse seadustikust ei tulene isiku õigust keelduda ütluste andmisest enda või oma lähedaste vastu. Õigus keelduda ütluste andmisest enda vastu

---

⁶⁹ Riigikohtu arvamus väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõule 375 SE, lk 3.

on PS § 22 lg-s 3 sätestatud põhiõigus. Kuigi VTMS § 19 erineb tõepoolest sõnastuslikult KrMS §-st 34, ei sätesta VTMS § 19 siiski kohustust anda ütlusi enda vastu. Väärteomenetluse seadustiku § 19 lg 1 p 4 kohaselt on menetlusalusel isikul õigus anda ütlusi, esitada tõendeid ja taotlusi. Sellest lähtuvalt ei pidanud [...] sündmuskohal ütlusi andma.“

Kuigi menetlusalune isik ei pea väärteomenetluses ütlusi andma, siis nende andmisel ning enese kaitsma asumisel, peab ta tegema võimalikuks menetlejal antud asjaolusid kontrollida. Sellega teeb ta kohtuvälise menetleja ametnikule võimalikuks koguda tõendeid ka tema kasuks, mitte ainult vastu. Riigikohus on põhjendanud seda oma lahendis.⁷⁰ Kassatsioonis, nagu ka maakohutule esitatud kaebuses, väideti, et "menetlusalune isik leidis võimaluse teisaldada sõiduk oma elukohta". Seejuures peeti silmas, et sõidukit ei toimetanud menetlusaluse isiku elukohta menetlusalune isik ise vaid keegi teine. Riigikohtu kriminaalkolleegium märkis lahendis, et sellise väitega on menetlusalune isik asunud ennast aktiivselt kaitsma, mis tähendab ühtlasi tema kohustust teha väidetut kontrollitavaks. Seega tulnuks menetlusalusel isikul nimetada ka isik, kes auto tema elukohta toimetab, mitte aga piirduda üldsõnalise mittekontrollitava väitega. Aktiivselt ennast kaitsma asudes tuleb menetlusalusel isikul teha võimalikuks kohtuvälisel menetlejal kaitseversioone ka kinnitada. Juhul kui menetlusalune isik seda ei tee, siis ei saa ta hiljem tugineda sellele, et menetleja pole kogunud piisavalt tõendeid.

Menetlusalune tuleb üle kuulata vahetult. See on korrektne, sest muul viisil ei ole võimalik veenduda, et ülekuulatatav on just menetlusalune isik. Vahetu ülekuulamise käigus on võimalik kohtuvälisel menetlejal veenduda isiku ütluste tõepärasuses. Kasutades ülekuulamistaktikaid on võimalik jõuda vastuoludeni isiku ütlustes ning tuvastatud asjaoludes. Elementaarne on, et hoolimata sellest, kas isikuline tõendiallikas on tunnistaja, menetlusalune isik, ekspert, tuleb ta vahetult üle kuulata. Kohtuvälises menetluses on olnud aga situatsioone kus ametnik on isiku ütlused vormistanud e-posti teel. Riigikohus on oma otsuses nr 3-1-1-29-11 punktis 6 pikalt analüüsinud, miks see vale on ning miks selline tõend ei ole kõlblik : „Väärteomenetluse seadustiku § 56 lg 2 p-st 1 tuleneb, et menetlusaluse isiku ülekuulamise protokollis märgitakse ütluste andmise koht ja kuupäev. See formuleering viitab seadusandja soovile, et ülekuulamine viidaks läbi füüsiliselt vahetus vormis. Kriminaalkolleegiumil ei ole kahtlust, et süüteomenetluse seadustikes peetakse ülekuulamise ja sealhulgas ka kahtlustatava ning menetlusaluse isiku ülekuulamise kui uurimistoimingu all silmas ülekuulaja ja ülekuulatava nn silmast silma vahetut kohtumist ja suhtlemist. Vaid sellisel suhtlemisel on tegelikult võimalik

---

⁷⁰ RKKKo 3-1-1-40-06, p 6.

järgida kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) §-s 75 ning § 68 lg-tes 3-6 sätestatud. Nii näiteks on võimatu ette kujutada, kuidas saab ilma vahetu kohtumiseta teha ülekuulatavale ettepanek anda vabalt jutustades ütlusi (KrMS § 75 lg 3) või kuidas saab kontrollida, et ülekuulatav kasutab ütluste andmisel märkmeid ja muid dokumente tõepoolest vaid arvandmete ning nimede ja muude raskesti meelespeetavate andmete edastamiseks (KrMS § 68 lg 3). Eelöeldu tähendab ühtlasi seda, et ülekuulamisena ei saa käsitada elektronposti vahendusel asetleidnud menetleja ja menetlusaluse isiku suhtlemist. Muu hulgas on võimatu ette kujutada, kuidas tagada elektroonilisel suhtlemisel KrMS § 34 lg 1 p-s 5 sätestatud kahtlustatava õigust olla üle kuulatud kaitsja juuresolekul. Samuti ei võimalda kõnealune elektrooniline suhtlemine menetlejal efektiivselt realiseerida ülekuulamise taktikasoovitusi ja analüüsida vastuste tõepärasust lähtuvalt näiteks edastatava teabe struktuurist või ka kehakeele eripärast. Ka on vahetu ja suulise ülekuulamise korral minimeeritud oht, et keegi võib ütluste andjat mingil moel mõjutada. Samuti välistatakse suuresti võimalus, et ütlusi annab õige isiku asemel keegi teine. Elektronpostiga korraldatav ülekuulamine on aga neile ohtudele avatud, kuivõrd elektronkirja koostades võib vastajat mõjutada mõni muu isik või võib keegi teine suisa ülekuulatava asemel ise vastata. [...] (ametnik) selgitas maakohtu istungil, et elektronpostiga saadeti küsimused seetõttu, et telefonivestluse põhjal tundus [...] (menetlusalusel isikul) olevat kiire aeg. Kriminaalkolleeegium märgib, et eelnevalt välja toodud ütluste usaldusväärsust puudutavad ohud on sedavõrd tõsised, et neid ei kaalu üles menetleja soov tulla ülekuulatavale viimase ajanappuse tõttu vastu ja mitte korraldada aeganõudvat vahetut ülekuulamist.“

Üldiselt ei pea menetlusalune isik väärteo toimepanemise kohta ütlusi andma. Juhul, kui menetlusalusele isikule kohaldatakse kiirmenetlust, siis seadusandja on kiirmenetluse kohaldamise eeldusena teinud kohustuslikuks väärteo toimepanemise kohta ütluste andmise. Seejuures peavad menetlusaluse isiku ütlused olema sisulised ehk siis käima väärteo toimepanemise kohta. Nõuetekohasteks ütlusteks ei ole : „Olen protokolliga tutvunud“, „Olen rikkumisega nõus“ jne. Riigikohus otsuses nr 3-1-1-100-03 punktis 8 selgitab põhjalikult kiirmenetluse kohaldamise eeldusi ning menetlusaluse isiku ütluste sisu: „Väärteomenetluse seadustiku § 55 lg 1 p 3 kohaselt võib kohtuväline menetleja kohaldada kiirmenetlust üksnes juhul, kui väärteo toimepanemise asjaolud on selged ja menetlusalusele isikule on võimaldatud anda väärteo toimepanemise kohta ütlusi. Sama seaduse § 56 lg-st 4 tuleneb, et kui menetlusalune isik keeldub ütluste andmisest, loetakse see kiirmenetlusega mittenõustumiseks, mis peab omakorda kaasa tooma üldmenetluse alustamise. Kuigi seadus ei määra, milline peab olema kiirmenetluses menetlusaluse isiku poolt antud ütluste sisu ja maht, leiab Riigikohtu kriminaalkolleeegium, et kõnealusel juhul ei ole

menetlusalune isik kiirmenetluses ütlusi andnud. VTMS §-s 56 ei räägita mitte igasugustest ütlustest vaid "ütlustest väärteo toimepanemise kohta". Menetlusaluse isiku ütlused väärteo toimepanemise kohta on väärteomenetluses tõendiks, sest nad sisaldavad faktilisi andmeid, mille alusel on võimalik teha kindlaks teo vastavust väärteokoosseisule, õigusvastasust ja isiku süüd selle toimepanemises, samuti muid väärteoasja õigeks otsustamiseks tähtsust omavaid asjaolusid. Märges "olen tutvunud" neid andmeid ega asja õigeks otsustamiseks tähtsust omavaid asjaolusid ei sisalda ning seda ei saa lugeda menetlusaluse isiku poolt väärteo toimepanemise kohta antud ütlusteks. Seega on maakohus õigesti leidnud, et kõnealuses väärteoasjas ei ole menetlusalune isik ütlusi andnud, ning et see on samastatav ütluste andmisest keeldumisega.⁷¹

Kohtuvälise menetleja ametnikel on raskusi menetlusaluse isiku ütluste fikseerimisega kiirmenetlustes. Maakohtud on ütluste hindamise praktika omaks võtnud ning üldiselt rahuldatakse ebapiisavate ja pealiskaudsete ütlustega kiirmenetluse otsustele tehtud kaebused juba maakohtus. Seetõttu sarnased kaebused ei ole viimastel aastatel Riigikohtus arutusele tulnud. Riigikohtupraktika on välja kujunenud ning kohtute poolt omaks võetud.⁷¹ Siinkohal tasub mainimist, et probleem esineb endiselt kohtuvälise menetleja ametnike seas. Jätkuvalt jõuavad kohtunike lauale kaebused, kus isikute ütlused piirduvad fraasidega „Olen nõus“, „Olen tutvunud“. Kogenumad menetlusalused isikud saaksid kasutada seda võimalust enda kasuks ära. Ainult kohtuvälise menetleja ametniku kogemus ning teadmised suudavad eos selle probleemi summutada.

Seoses kiirmenetluste kohaldamise ja menetlusaluse isiku ütlustega, on olemas veel teinegi probleem. Menetlusalune isik peab andma ütlusi väärteomenetluse toimepanemise kohta, kuid see ei tähenda, et isik peab teo omaks võtma. Seda on Riigikohus kinnitanud otsuses nr 3-1-1-19-04. Riigikohtu kriminaalkolleegium põhjendab, et kassaatori seisukoht, nagu tähendaks menetlusaluse isiku nõustumine väärteoasja kiirmenetlusega rikkumise omaksvõttu, ei tulene seadusest. Kohus selgitab, et VTMS § 55 lg 1 kohaselt võib kohtuväline menetleja kohaldada kiirmenetlust, kui väärteo toimepanemise asjaolud on selged ja menetlusalusele isikule on teatatud tema õigused ja kohustused, talle on selgitatud, et kiirmenetluses väärteoprotokolli ei koostata, on võimaldatud anda ütlusi väärteo toimepanemise kohta ning kui ta nõustub kiirmenetlusega. Väärteomenetluses on tõendiks menetlusaluse isiku ütlused, mitte aga tema nõustumine või mITTenõustumine menetluse mõne liigiga. Vastupidine seisukoht võiks viia Riigikohtu hinnangul järelduseni, et kiirmenetluse otsus ei peaks üldse olema vaidlustatav.

---

⁷¹ Harju Maakohtu Liivalaia kohtumaja 28.10.2014 otsus nr 4-14-8174.

Seadusandja on ilmselt kiirmenetluse regulatsiooniga soovinud menetlusprotsesse kiirendada ja muuta ökonoomsemaks. Kui kohtuväline menetleja on teinud enda poolt kõik ning kogunud kõik võimalikud tõendid ja leidnud, et asjaolud on selged ning menetlusalune isik on omalt poolt kiirmenetlusega nõustunud ja väärteto kohta ütlused andnud, siis on aktsepteeritav teha otsus kohe. Isikul säilib õigus pöörduda kohtusse kaebusega, kui ta leiab, et tema hinnangul ta siiski tegu ei ole toime pannud.

Üldmenetluste puhul võib samuti täheldada probleemi menetlusaluse isiku ütluste fikseerimisel. Menetlusalusel isikul ei ole kohustust istungile ilmuda. Kohus võib sel juhul VTMS § 98 lg 5 kohaselt isiku kohtuvälises menetluses antud ütlused avaldada. Pahatihti, aga on menetlusalune isik kohtuvälises menetluses üle kuulamata. Samuti ei selgu väärtetoasja materjalidest, kas isik ei soovinud ütluseid anda või seda ei võimaldatud.⁷²

Menetlusaluse isiku ütluste usaldusväärsust on analüüsitud kohtupraktikas. Riigikohus on teinud otsuse nr 3-1-1-66-15, mille põhjal võib tuvastada, et äärmiselt olulised on kohtuvälises menetluses antud menetlusaluse isiku ütlused, sest need abistavad ütluste usaldusväärsuse hindamist. Riigikohus põhjendas otsuse punktis 12, et kohe pärast liiklusrikkumise fikseerimist kinnitas menetlusalune isik väärteto protokollis omakäeliselt, et on selles kajastatud teokirjeldusega osaliselt nõus. Kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatud kaebuses ei seadnud menetlusalune isik kahtluse alla kiiruse ületamist. Ta esitas kaitseväitena hoopis teesi, et väärteto protokollis kantud teokirjeldus ei ole talle mõistetav, samuti puudusid sõiduteel lubatud suurimale sõidukiirusele viitavad märgid. Alles kaitsja esitatud kaebuse täiendustes on esmakordselt leitav kaitseargument, et menetlusalusele isikule etteheidetav süütegu pole tõendatud. Seejärel muutis menetlusalune isik kohtuistungil enda seniseid seisukohti kardinaalselt, väites, et ta ei ületanud lubatud sõidukiirust. Nendele menetlusaluse isiku ütluste ning kaitseversioonide muutusele ajas on maakohus asjakohaselt ka viidanud, mistõttu tuleb Riigikohtu hinnangul lugeda õiguslikult veatuks järeldust menetlusaluse isiku kui tõendiallika ebausaldusväärsuse kohta.

Kui mõningad üksikud probleemid välja jätta, siis võib öelda, et menetlusaluse isiku ütluste kui tõendi vormistamisel ja kohtus hindamisel probleeme ei esine. Oluline on kohtuvälisel menetlejal fikseerida menetlusaluse isiku ütlused hoolikamalt või siis fikseerida need selliselt, et oleks toimikust näha menetlusaluse isiku loobumine ütluste andmisest.

---

⁷² RKKKo 3-1-1-92-05, p 10.

2.2. Foto, film ja muu teabesalvestis tõendina

Väärteomenetluses hakkas 16.07.2013 kehtima erinevus võrreldes kriminaalmenetlusega. VTMS-i täiendati § 31 lõikega 1¹, mis sätestab, et kui väärteo toimepanemise aeg, koht või viis või muud väärteo tehjolud on riikliku järelevalve käigus foto- või videosalvestatud, siis see salvestis on väärteomenetluses iseseisvaks tõendiks, kui salvestisest nähtuvad selle seos väärteoasjaga, salvestise loomise tingimused ja väärteoasja lahendamiseks olulised asjaolud. Samuti lisati seadusesse § 31⁴, mille kohaselt menetleja poolt tehtud foto, film või muu teabesalvestis võib olla iseseisvaks tõendiks, kui see vastab eelpooltoodud tingimustele. Varasemalt sai fotot või videot tõendina kasutada sellisel juhul, kui ta oli vormistatud vastavalt KrMS toodud sätetele. Video, kus on näha kaupluse varguse asjaolud, peab olema vaadeldud ja vaatlusprotokollina ka vormistatud. Video ise on sel juhul vaatlusprotokolli lisa.

Riigikohus on uue lähenemise osas teinud mõned lahendid. Näiteks otsuses nr 3-1-1-22-14, kus liiklusjärelevalve käigus avastati sõidukis antiradar, ütles Riigikohus punktis 9 järgmist: „Kaitsja hinnangul on maakohus olukorras, kus isiku ja vallasasja läbivaatus oli jäänud nõuetekohaselt protokollimata, asunud järelevalve käigus koostatud videosalvestist kohtuistungil uurides ja kohtuistungi protokollis vaatlusprotokolli integreerides täitma kohtuvälise menetleja rolli. Eespool on kriminaalkolleegium juba leidnud, et isiku ja vallasasja läbivaatuse protokollimine ei olnud kõnealusel juhul kohustuslik. Seega on alusetu kaitsja etteheide, justkui asunuks maakohus kohtuvälise menetleja tegemata jätmisi istungil kõrvaldama. Küll aga vajab selgitamist riikliku järelevalvetoimingu videosalvestise tähendus väärteomenetluses. Varasema regulatsiooni kohaselt ei saanud riikliku järelevalve käigus videosalvestatu olla väärteomenetluses iseseisvaks tõendiks. See tähendab, et sellist salvestist tuli käsitada asitõendina ja selle vormistamisel järgida KrMS 3. peatüki 9. jaos sätestatud. 16. juulil 2013 jõustunud seadusemuudatusega täiendati VTMS § 31 lõikega 1¹, mis sätestab, et kui väärteo toimepanemise aeg, koht või viis või muud väärteo tehjolud on riikliku järelevalve käigus foto- või videosalvestatud, võib see salvestis olla väärteomenetluses iseseisvaks tõendiks, kui salvestisest nähtuvad selle seos väärteoasjaga, salvestise loomise tingimused ja väärteoasja lahendamiseks olulised asjaolud. Muudatuse tegemisel lähtuti menetlusökonoomia põhimõttest ja selle eesmärk oli hoida kokku salvestise dokumenteerimisele kuluvat aega. Seega on alates 16. juulist 2013 väärteomenetluses tõendiks salvestis ise, mida uuritakse vahetult kohtuistungil ning mille eelnev vaatlemine ja protokollimine pole vajalik. Praegusel juhul on maakohus käsitanud salvestist asitõendina, häälbides selliselt muudetud seaduse regulatsioonist. See aga ei muuda järeldust, et

videosalvestise puhul oli tegemist vääртеomenetluses lubatud tõendiga ja kohus võis sellele otsuse tegemisel tugineda.“

Lisaks on Riigikohus analüüsinud salvestistega seonduvat pikemalt oma otsuses nr 3-1-1-83-15, mille punktis 8 on rõhutatud veelkord, et VTMS § 31 lg-st 1 lähtuvalt peab tõendamisel vääртеomenetluses üldjuhul järgima kriminaalmenetluse seadustiku vastavaid sätteid, arvestades vääртеomenetluse erinevusi. Kooskõlas KrMS § 63 lg-ga 1 tähendab see, et vääртеoasjas võib tõendiks olla muu hulgas uurimistoimingu protokoll, foto, film või muu teabetalletus, sh videosalvestis. Kuid nii nagu mistahes muudegi tõendite puhul on tõendi kontrollimise, hindamise ja lõppkokkuvõttes ka kasutamise lubatavuse vältimatu eeldus, et see oleks nõuetekohaselt vormistatud. Sama otsuse punktis 9 viitab kohus ühele oma varasemale otsusele ning selgitab salvestise kui tõendi vormistamise nõudeid järgnevalt: „Salvestiste kui iseseisvate tõendite vormistamise nõudeid on pikemalt käsitletud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 7. mai 2009. a otsuses nr 3-1-1-21-09. Selles kohtulahendis on tõdetud, et KrMS § 63 lg-s 1 on seadusandja salvestiste kui iseseisva tõendiliigi all pidanud eeskätt silmas uurimistoimingute käigus tehtud ning nende toimingute käiku ja tulemusi kajastavaid salvestusi, mis kokkuvõttes vormistatakse vastava uurimistoimingu protokolli lisana ja mille seos kriminaalasjaga nähtub selle protokolli tekstist. Välistatud ei ole seegi, et tõendite kogumisel võtavad menetlejad isikutelt ära mitmesuguseid varem saadud salvestisi. Samuti võivad erinevad isikud selliseid salvestisi anda menetlejaile üle omal initsiatiivil. Kuid kolleegiumi arvates saavad sellised salvestised sõltuvalt nende sisust olla käsitatavad kas asitõenditena või dokumentidena ja nende vormistamisel tuleb järgida KrMS III peatüki 9. jaos sätestatud. Mistahes muul salvestisel, mida ei ole eelnevalt nimetatud ei saa süüteomenetluses olla tõenduslikku tähendust.“ Kuivõrd antud vääртеoasjas esitas kohtuväline menetleja tõendina videosalvestise, mis oli hiljem filmitud ja näitas ühe marsruudi korduvat läbimist ametnike poolt, siis kohtu hinnangul oleks tulnud see salvestis vormistada lähtudes tõendamise ja tõendite kogumise üldreeglitest KrMS mõttes ning ka võttes arvesse dokumentide ja asitõendite kogumise ning vormistamise eriregulatsiooni KrMS-s. Kolleegiumi arvates sarnanes kohtuvälise menetleja esitatu uurimiseksperimenti jäädvustamisele. Uurimiseksperimenti eesmärk on KrMS § 93 lg 1 kohaselt katseliselt selgitada, kas uuritava sündmuse asjaolud esinesid teo toimepanemise ajal või kas nende olemasolu oli võimalik tajuda. Kolleegium märkis, et PPA esitatud salvestis ei vastanud tõendile esitatavatele nõuetele.

Seaduseelnõu seletuskirja kohaselt kui salvestisest nähtuvad vääртеo asjaolud ning selle kuuluvus vääртеoasja juurde on selge, siis puudub kriminaalmenetlusõiguse teoorias

omaksvõetud arusaamade kohaselt reeglina vajadus täiendavateks vormistuslikeks sammudeks ning seega ei ole salvestise kohta vaja lisada vääртеomaterjalide juurde eraldi protokolli ega muud dokumenti.⁷³ Selline muudatus oleks pidanud ideaalis kokkuvõtvalt lihtsustama kohtuvälise menetleja ametniku tööd ning võimaldama lihtsamalt vääртеomenetluses tõendeid koguda ja vormistada. Muudatus on pigem liiklusjärelvalve lihtsustamiseks, sest teistes vääртеoasjades on seda muudatust keeruline rakendada. Näitena võib tuua taaskord kauplusevarguse videosalvestuse. See videosalvestus ei ole riikliku järelvalve käigus vormistatud VTMS § 31 lg 1¹ mõttes. Samuti ei ole see videosalvestis käsitletav tõendina VTMS § 31⁴ mõttes, sest see ei ole menetleja poolt filmitud. Seega võib öelda, et fotot või videosalvestist iseseisva tõendiliigina kasutamise säte vääртеomenetlust ei lihtsusta, vaid pigem tekitab rohkem segadust.

Muudatuste tõttu on täheldada ka tõendamise kvaliteedi langust. Maakohtus on suurenenud nende vääртеokaebuste arv, kus kiirmenetluses on ainsaks tõendiks foto või videosalvestis. Pahatihti oli foto või video nii halva kvaliteediga, et vääртеoasjas vajalikku tõendusteavet nendel ei nähtunud. Näiteks oli foto liiga udune või ei olnud täpsemad asjaolud seal tuvastatavad.⁷⁴ Samuti esines juhuseid, kus videosalvestis ei olnud mingil põhjusel säilinud. Eeltoodud muudatuse osas võib nentida seda, et seadusandja eesmärgiks on olnud eeskätt liiklusrikkumiste menetlemisele kuluva aja vähendamine ning kvaliteedi parandamine. Loomulikult ei saa vastu vaielda sellele, et kvaliteetselt vormistatud videosalvestus või foto „ütlevad rohkem kui tuhat sõna“. Muudetud regulatsioon on aga käesolevaks ajaks tekitanud mitmeid probleeme. Võib öelda, et kogutud tõendi kvaliteedi tagamine on probleemiks. Teiseks tekib oht, et hetkel üldiselt liiklusasjades kasutatav foto- või videosalvestamine võib saada trendiks, mida hakatakse nõudma ka teiste vääртеoasjade tuvastamise puhul. See võib osutuda keeruliseks või lausa võimatuks. Riigile on liiga kulukas eraldada igale kohtuvälise menetleja ametnikule videokaamera sündmuskoha filmimiseks. Hetkel saab sama hästi ning ammendavalt antud olukorra lahendada sündmuskoha vaatlusprotokolli ja fotodega.

---

⁷³ Vääртеomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 375 SE. - Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4ed3946c-4232-47af-9870-117321cc2206/V%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus/> (05.04.2016).

⁷⁴ Harju Maakohtu Liivalaia kohtumaja 17.novembri 2014.a otsus nr 4-14-8976

2.3. Muud tõendid

Riigikohtupraktika analüüsimisel võib öelda, et eeltoodud tõendid on need, millega on kõige rohkem probleeme. Teiste tõendite kogumise või analüüsimisega väga palju probleeme ei esine. Esile võib tõsta mõningased probleemid ekspertiisi määramise, vääртеoprotokolli kui tõendina arvestamise ning ka eraeluliste salvestiste liigitamise tõendite alla.

Ekspertiisi määramine vääртеoasjades on tavapärane alkoholijoobes juhtide puhul, samuti narkootikumide tarvitamise tuvastamisel uriinist ning narkootiliste ainete ekspertiisi osas. On ka neid vääртеoasju, kus ei ole vaja ekspertiisi määrata. Seda nii menetluskulude kui ka menetlusaja kokkuhoiu huvides. Sellistel võimalustel on aga kindlad kriteeriumid. Riigikohus on neid kriteeriume selgitanud oma otsustes nr 3-1-1-79-10 punktis 13.4 ning samuti otsuses nr 3-1-1-35-06 punktis 7.5. Esimesel juhul selgitas kohus, et meditsiiniliste asjaolude tuvastamine nõuab eriteadmist ning ekspertiisi ning teisel juhul on selgitanud, et sõiduki konstruktsiooni muutmise tuvastamine ei nõua alati ekspertiisi. Ka on kohus ühes hiljutisemas otsuses põhjalikult selgitanud ekspertiisi tegemise vajalikkuse hindamist: „Samas ei saa kolleegium nõustuda kaitsja seisukohaga, mille kohaselt tulnuks selle asjaolu kindlakstegemiseks tingimata teha ekspertiis. Vääртеomenetluse seadustik, tuginedes tõendamisel ja tõendite kogumisel kriminaalmenetluse seadustikule, ei näe ette asjaolusid, mille tuvastamine oleks võimalik üksnes eksperdiarvamuse alusel. Ekspertiisi määramine on nõutav juhul, kui tõendamiseseme asjaolu tuvastamiseks on vaja vastata küsimusele, mida on usaldusväärselt võimalik teha üksnes mitteõiguslike eriteadmiste alusel. Seega on ekspertiis nõutav olukorras, kus teatud liiki mitteõiguslike eriteadmiste rakendamine võib anda tõendusteavet, mille tajumine või tähenduse mõistmine jääb väljapoole menetleja üldteadmiste piire. Olukorras, kus antiradari vaatlusega on tuvastatav selle mark ja mudel, võib ka seadme kasutusjuhendit pidada piisavaks tõendiks, tuvastamaks seadme otstarvet ja töömehhanismi. Kui menetluslune isik esitab tõendile vastuväiteid (nt, et kasutusjuhend ei ole mingil põhjusel usaldusväärne või seade ei olnud tehniliselt korras), võib kohtunik VTMS § 102 lg 1 alusel kohtumenetluse poolte taotlusel või ka oma algatusel määrata ekspertiisi. Eelnevast nähtub, et maakohtus on jäänud kindlaks tegemata, et [...] sõidukist leitud seadme puhul oli tegemist kiirusemõõteseadet avastada võimaldava seadmega. Uurimisprintsipiibist tulenevalt lasus maakohtul kohustus selgitada välja asjas tähtsust omavad asjaolud, kasutades selleks kõiki kohtu kasutuses olevaid võimalusi, sh vajadusel VTMS § 102 lg 1 alusel ekspertiis määrata.“⁷⁵

---

⁷⁵ RKKKo 3-1-1-22-14, p 10.2, 11.

Seega võib teatud olukordades tugineda menetleja üldteadmistele ning fikseerida asjaolud vaatlusega. Üldteadmistele tuginedes on võimalik tuvastada kasteet, elektrišokirelv, teleskoopnui jne. Mitmetes olukordades ei ole mõistlik hakata vääртеomenetluses tekitama asjatuid menetluskulusid, kui on võimalik olukord lahendada ka menetlusalust isikut vähem koormaval viisil.

Vääртеoprotokoll ei ole tõend KrMS § 63 lg 1 mõttes, kuid vääртеoprotokolli võib kasutada tõendina, kui see sisaldab tunnistaja või menetlusaluse isiku ütluseid. Riigikohus on mitmel korral⁷⁶ seletanud oma otsustes, millal on võimalik vääртеoprotokolli käsitleda tõendina ning millises ulatuses. Samuti on ta seda rõhutanud oma otsuses nr 3-1-1-73-08 punktis 8 järgmiselt: „Kriminaalkolleegiumi hinnangul on maakohus omistanud nii vääртеoprotokollile kui selles sisalduvale teokirjeldusele tõendusliku tähenduse, asudes neid kõrvutama teiste tõenditega. Kohtupraktikas omaksvõetud seisukohtadest tulenevalt ei ole aga vääртеoprotokoll käsitatav tõendina, v.a juhul, kui protokollis sisalduvad näiteks menetlusaluse isiku või tunnistaja ütlused. Analoogiliselt kriminaalmenetluses koostatava süüdistusaktiga kujutab vääртеoprotokoll endast üksnes süüdistusfunktsiooni kandja veendumust koos põhjustustega, et toime on pandud väärtegu. Seetõttu ei täida vääртеoprotokolli teokirjeldus tõenduslikku funktsiooni. Küll peab vääртеoprotokolli pinnalt olema arusaadav, millise väärteo toimepanemist menetlusalusele isikule ette heidetakse, kuna sellega tagatakse VTMS § 19 lg 1 p-s 1 nimetatud õigus teada, millist väärteoasja tema suhtes menetletakse.“

Vääртеoprotokolli kui tõendi arvestamine on tekitanud madalama astme kohtutes probleeme. Tallinna Ringkonnakohus on 25.08.2015 teinud otsuse väärteoasjas nr 4-15-3682, kus isikule heideti süüks kiiruse ületamist. Kohtuvälise menetleja ametnik märkis kiirusmõõteseadme kasutamise protokollile vale kiiruse. Ringkonnakohus ei ole seda viga oluliseks pidanud, vaid on põhjendanud, et õige kiirus on märgitud vääртеoprotokolli ning isiku süüdimõistmine ei rajane ainult kiirusmõõteseadme kasutamise protokollile, vaid see põhineb lisaks vääртеoprotokollil. Autori hinnangul ei ole vääртеoprotokoll aga tõend, ning ringkonnakohus ei oleks tohtinud sellele kui tõendile ka tugineda. Samuti on Tallinna Ringkonnakohus viidanud vääртеoprotokollile kui tõendile 12.05.2015 otsuses nr 4-15-1685, kus tema hinnangul tõendab asjaolu, et isik varastas püksid ning pani need põue, nii vääртеoprotokoll kui ka õigusrikkuja üleandmise akt. Vääртеoprotokoll ei saa olla selles osas tõendiks, sest asjaolu, et püksid olid

---

⁷⁶ RKKKo 3-1-1-101-03, p 6.1; 3-1-1-105-03, p 8.

isikul põues, on kirjas väärtetokirjelduses. Antud väärtetotasjas on aga maakohus jättnud lisaks veel üle kuulamata tunnistaja. Vastuolud isiku ütluste ja muude tõendite vahel oleks kõrvaldanud just tunnistaja ütlnsed.

Ka on Riigikohus oma otsuses nr 3-1-1-33-11 punktis 9 analüüsinud kõne salvestise kui tõendi võimalikkust: „Järgnevalt märgitakse kassatsioonis, et tunnistaja [...] kõne salvestis ei ole tõendina lubatav. Eraelulise vestluse salvestist on Riigikohtu kriminaalkolleegium käsitanud varasemas praktikas tõendi seisukohalt muu teabesalvestisena KrMS § 63 lg 1 tähenduses (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 26. märtsi 2009. a otsuse kriminaalasjas nr 3-1-1-5-09 p 9). Väärtetomenetluse seadustik ei näe ette erisusi muu teabesalvestise osas. Kassatsioonis ei osutata ühelegi asjaolule, mis annaks alust arvata, et tunnistaja [...] ja menetlusaluse isiku [...] vahelise telefonivestluse salvestise saamisel rikuti KrMS §-s 64 sätestatud tõendite kogumise üldtingimusi. Ka kriminaalkolleegium ei tuvastanud selle tõendi kogumisel menetlusõiguse rikkumist ja peab seega kõnealust salvestist lubatavaks tõendiks.“ Seega on võimalik kohtuvälisel menetlejal kasutada tõendina ka eraeluliste kõnede salvestusi, kui nad on nõuetekohaselt tõendina vormistatud.

VTMS § 31² lg 1 kohaselt võivad Andmekaitse Inspektsioon, Finantsinspektsioon, Kaitsepolitseiamet, Keskkonnainspektsioon, Maksu- ja Tolliamet ning Politsei- ja Piirivalveamet teha päringu elektroonilise side ettevõtjale üldkasutatava elektroonilise side võrgus kasutatavate identifitseerimistunnustega seotud lõppkasutaja tuvastamiseks vajalike andmete kohta, välja arvatud sõnumi edastamise faktiga seotud andmed. Selle sätte alusel kogutavate tõenditega ei ole hetkel kohtutes probleeme ning vaidlusi olnud. Sama võib öelda VTMS § 31⁵ riikliku registri andmete kohta, mis puudutab seda kui väärteto toimepanemine on tõendatud riikliku registri andmetega, millel on õiguslik tähendus, ning registrisse tehtud päring on korratav, siis tehakse andmekogust päringu tegemise kohta märke väärtetoprotokolli või kiirmenetluse otsusele.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et põhilisemad probleemid tõendite osas puudutavad tunnistajate ütlnseid, kohtuvälise menetleja ametniku tunnistajana käsitlemist ning salvestiste ja fotode iseseisva tõendina käsitlemist. Muude tõendite osas on probleemid väiksemad. Seda põhjusel, et väärtetomenetluses tuleb lähtuda nende tõendite kogumisel ja hindamisel KrMS sätetest. Seal on väljakujunenud oma kindel praktika, mis on omaksvõetud ka väärtetomenetluste puhul.

3.TÕENDAMISE STANDARD VÄÄRTEOMENETLUSES

3.1. Tõendamise standardi mõiste ja tõendamise standard Eesti väärteomenetluses

Tõendamise standard on mõiste, mille pole ühte selget tähendust. Õiguskirjanduses kasutatakse tõendamise standardi mõistet üldiselt vähe. Rohkem kasutatakse seda *common law* riikide kohtupraktikas, kuid mingil määral on see mõiste jõudnud ka teiste riikide õiguspraktikasse.

Tõendamise standardit ja tõendamiskoormist vaadatakse eraldi.⁷⁷ Tõendamise standardi määratlemise üks olulisemaid eesmärke on, et süütuid inimesi süüdi ei mõistetakse.⁷⁸ Kohtunikul on kohustus juhendada vandekohust mõlema osas – nii tõendamiskoormuse kui ka tõendamise standardi osas. Probleemid esinevad kriminaalasjades, sest valesti antud juhised või puudulikud juhised võivad anda põhjuse esitada apellatsioon.⁷⁹ Kohtunikelt vandekohtule juhiste andmine on omane *common law* riikidele. Eestis kohtunikele keegi juhiseid ei anna, sest kohus ja kohtunik on sõltumatud ja erapooletud.

Kohus on hõlmatud probleemiga rekonstrueerida minevikulised asjaolud ning välja selgitada tõde. On olemas kaks tõendamise standardit: tõendatud väljaspool mõistlikku kahtlust ja tõenäosuste tasakaal.⁸⁰ *Common law* puhul kehtib teooria, et süüdistatava süü peab olema tõendatud väljaspool kahtlust („*beyond reasonable doubt*“). See kujunes välja Inglise kohtunike praktikas 18. sajandil. Inglise õigusteadlased väidavad, et „*beyond reasonable doubt*“ on kontseptsioon, mida ei saa täpselt seletada. Kuid on selge, et see kujutab endast kõrgemat standardit kui tõenäosuste tasakaal, mis kehtib tsiviilasjades. Tõenäosuste tasakaal on standard, mille puhul vaidlus lahendatakse selle poole kasuks, kelle väited on suurema tõenäosusega õiged. Sellisel juhul on tsiviilasjades väide tõendamist leidnud, kui on tõendatud, et esitatud väite esinemise tõenäosus on suurem kui selle mitteesinemise tõenäosus.⁸¹

Anglo - Ameerika õigussüsteemis on kaua kehtinud see, et kriminaalasjades nõutakse kõrget tõendamise standardit. Ebaõigel kohtuotsusel on tõsised tagajärjed, kuivõrd nendega võetakse

⁷⁷ Seda on õiguskirjanduses rõhutatud korduvalt, nt C.A. Cavendish. Evidence. London: Publishing Limited, 1994, 1996, p 11.

⁷⁸ P. Murphy. Murphy on evidence. 5th ed. London: Blackstone Press Limited, 1980, 1995, p 85.

⁷⁹ C.A. Cavendish, p 11.

⁸⁰ S. Uglow. Evidence: text and materials. London: Sweet & Maxwell, 1997, p 82.

⁸¹ M. Delmas-Marty, J.R. Spencer (Edt by). European criminal procedures. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 2006, p 600-601.

isikult vabadus või mõningatel juhtudel ka elu. Selle õigussüsteemi üks põhialuseid on, et kriminaalprotsessides tuleb hoiduda süütute valesti süüdimõistmise eest, isegi hinnaga, mil vahel tegelik süüdlane mõistetakse õigeks. Tõendamise standardit on üritatud sõnastada mitmeti, kuid siiani tõlgendatakse seda erinevalt. Üldiselt nõustutakse, et „väljaspool mõistlikku kahtlust“ standard, kehtib igale kuriteo elemendile, kuid mitte igale tõendile, mis on kogutud, et tõendada kuriteo elemente.⁸²

Inglise õiguses on kasutatud lahendites kahte standardit: süü väljaspool kahtlust ning süüs kindel. Esimene variant tundus olevat vandekohtunikele liiga keeruline ja nad takerdusid sellesse. See on põhjus, miks võeti kasutusele teine versioon. Siiski eelistatakse rohkem esimest, et olla süüs täiesti veendunud.⁸³

Prantsuse õiguse kohaselt ei pea isikut süüdi mõistma välja arvatud, kui on „*kindel veendumus*“ et süüdistatav on süüdi. Väljenditel „*kindel veendumus*“ ja „*väljaspool mõistlikku kahtlust*“ on erinev päritolu. Kui sisuliselt neid vaadata, siis mõte on neil sama. Mõlemal juhul peab olema isiku süüs kindel. Parim teadaolev fraas selle selgitamiseks leidub Prantsuse kohtunike juhises: „...õigus esitab neile selle ühe küsimuse, millele kogu nende kohustus toetub „kas sa oled isiklikult kindel?“. *Kindla veendumuse* kontseptsiooni leidub ka Belgia ja Saksa õiguses, samuti ka kõigis nendes süsteemides, mida on mõjutanud Prantsuse õigus 19 sajandil.“⁸⁴

Praktilises mõttes ei ole tõendamise standardit võimalik määratleda arvulise näitajaga, kuna puudub vastav mõõtühik – tõend, mille kaalu üks kohtunik hindaks kolme „kaalupunkti“ vääriliseks, võib teise kohtuniku silmis olla väärt seitset „kaalupunkti“. Sealjuures ei ole mingit konkreetsetest isikutest sõltumatut mõõdupuud, mille järgi võiks ühe või teise kohtuniku hinnangut toetada või ümber lükata.⁸⁵

Kriminaalasjades õigus ei otsi neutraalset tasakaalu poolte vahel, vaid kohustub vaatama, et süüdistatav ei mõistetakse süüdi ilma piisavate tõenditeta. See on põhjuseks, miks tõendamiskoormis on prokuröril ning tõendamise standard piisavalt kõrge.⁸⁶

---

⁸² C. B. Mueller, L. C. Kirkpatrick. Evidence. Fifth ed. New York: Wolters Kluwer Law & Business, 2012, p 134-135.

⁸³ P. Murphy (viide 78), p 104-105.

⁸⁴ M. Delmas-Marty, J.R. Spencer (Edt by), p 601-602.

⁸⁵ A. Kangur. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus, 2012, lk 45.

⁸⁶ P. Murphy, p 94.

Kui menetlus päädibki süüdistatavate õigeksmõistmisega, ei ole selles midagi katastroofilist. Süüdistatavatele on ette heidetud mingi tagajärje põhjustamist, kuid riik ei ole suutnud põhjuslikku seost õigusriigile omase tõendamisstandardi (sh *in dubio pro reo* põhimõtet arvestades) alusel tõendada. Ka selline olukord on õiglane: süüdistatavatele on tagatud õiglane menetlus. Neid ei ole süü tõendamatus tõttu süüdi tunnistanud sellele vaatamata, et toime on pandud raske kuritegu.⁸⁷

Väärteomenetluses kasutatakse samuti *in dubio pro reo* põhimõtet, mis on ka mõistetav seotuse tõttu kriminaalmenetlusega. Kui kohtumenetluses on üldiselt sellised lahendid leitavad ja jälgitavad, siis kohtuvälise menetleja lahendite kohta täpne info ja ülevaade puudub.

Eesti õiguskirjanduses on tõendamise standardi üle väga vähe arutletud. Hinnates väheseid leiduvaid seisukohti, siis võib näha teatud raskusi selle sõnastamisel, seda ilmselt põhjusel, et meie õiguspraktika suhtub tõendamise standardisse teistmoodi kui *common law* õiguspraktika. Andreas Kangur on arutlenud sellel teemal järgmiselt: „Sageli räägitakse kohtute poolt objektiivse tõe tuvastamisest. See on aga segadusttekitav: eeldades isegi, et põhimõtteliselt on olemas objektiivne tõde, ei saa inimene seda kuidagi tajuda. Oma arusaamises maailma asjadest on inimene paratamatult piiratud iseendaga – tema arusaam on seega vältimatult subjektist lähtuv ehk subjektiivne. Seetõttu ei ole ka midagi imestamisväärt asjaolus, et mingi asjaolu tõendatuks lugemise jaoks minimaalselt vajalik tõendatuse määr on praktiliselt määratlematu konkreetsemalt kui „kohtuniku siseveendumus”. Kohtuniku siseveendumus lähtub konkreetsest kohtunikust ja on küll autoriteetne, ent siiski subjektiivne. Seetõttu on sisuliselt üsna hägused ka pealtnäha konkreetsed fraasid „tõendatud väljaspool mõistlikku kõrvaldamata kahtlust” või „tõendatud selgete ja ülekaalukate tõenditega”, mille kaudu mõnes riigis üritatakse tõendamise standardit kirjeldada. Ka nende väljendite puhul on igal kohtunikul oma ettekujutus sellest, milline tõendite määr konkreetsele standardile vastab – ja seega ei aita selliste vormelite kasutamine tõendamise standardit kuidagi objektiviseerida. Riigikohtu kriminaalkolleegium on viimasel ajal tõendamise standardina kriminaalasjades kasutanud väljendit „väljaspool eluliselt usutavat kõrvaldamata kahtlust” (3-1-1-38-11) ning vahistamismääruse üheks eelduseks on „põhjendatud kuriteokahtlus”, mis oma sisult on samuti tõendamisstandard.”⁸⁸ Tõde kui selline on ideaal, mille poole menetluses läbi tõendamise püüelda, kuid ka tõe tuvastamine ja

---

⁸⁷ A. Soo, B. Sisask. Karistusseadustiku § 119¹ ehk tõenduslike probleemide ületamine materiaaõiguse abil. *Juridica* I/2015, lk 51

⁸⁸ A. Kangur (viide 85), lk 45.

hindamine tekitab mitmeid küsimusi.⁸⁹ Tuleb nõustuda Andreas Kanguriga, et tõendamise standardit on üsna raske sõnastada või selle osas juhiseid anda. See on probleem, millega seisavad silmitsi ka teised tõendamise standardit kasutavad õigussüsteemid.

Riigikohus on oma otsuses nr 3-1-1-55-09 punktis 18.2 viidanud tõendamise standardile kriminaalmenetluses: „Tulevikus tekkiv kahju VÕS § 128 lg 3 mõttes ei saa ühelgi juhul olla käsitatav saabunud süüteokoosseisulise kahjuna. Seda juba seetõttu, et VÕS § 127 lg-s 6 kohtule antud diskretsiooniõigus - määrata prognoosi alusel kindlaks hüvitamisele kuuluva tulevikus tekkiva kahju suurus - ei ole rakendatav kuriteo koosseisulise kahju suuruse kindlakstegemisel. See oleks vastuolus kriminaalmenetlusliku tõendamisstandardiga, mis eeldab, et tuvastatud asjaolude esinemine on väljaspool mõistlikku kahtlust, samuti KrMS § 7 lg-ga 3, mille kohaselt tõlgendatakse kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus süüdistatava süüdiolikus tema kasuks.“

Riigikohtu otsuses nr 3-1-1-41-15 punktis 26 seisnev prokuratuuri seisukoht: „/.../Olenemata Saksa õigusteorias, kus määruskaebuse esitaja väitel loetakse pistise summat automaatselt ametiseisundi andja kahjuks, peab Eesti Vabariigis iga faktiline asjaolu kriminaalmenetluses olema tõendatud lähtuvalt tõendamisstandardist "väljaspool mõistlikku kahtlust"/.../“ Seega peab iga tõendamiseseme asjaolu olema tõendatud selliselt, et on võimalik veenduda, et isik on süüteo toimepannud ning nii nagu süüdistuses on kirjeldatud ning tõendites esitatud.

Riigikohtu Kriminaalkolleegium on määruses nr 3-1-1-108-09 esitanud võrdluse kuriteokahtluse ja süü tõendamise standardi vahel: „Põhjendatud kuriteokahtluse kui vahistamise eeltingimuse olemasolu on seaduslikult fikseeritud siis, kui kohus on kriminaaltoimiku konkreetsetele materjalidele tuginedes väljendanud vahistamismääruses veendumust, et just nimelt vahistatav võib olla suure tõenäosusega toime pannud kuriteo kas täideviijana või osavõtjana. Mõistetavalt saab selline suurele tõenäosusele tuginev kuriteokahtlus jääda ikka vaid kahtluseks ega tähenda vahistatava süü küsimuse lõplikku otsustamist. See tähendab, et kuriteokahtluse põhjendamisel võib tõendamisstandard olla madalam, kui see on süüküsimuse lõplikul otsustamisel. Nii ei pea kohus kuriteokahtluse põhjendatuse hindamisel analüüsima tõendite lubatavust sama põhjalikult, nagu see on nõutav kohtuliku arutamise raames süüdistatava süü küsimust otsustades. Samas aga ei tohi ka

---

⁸⁹ Õiguskirjanduses on viimasel ajal selle üle põhjalikumalt arutletud järgmistes artiklites: E. Kergandberg. Kriminaalmenetlus kui kullakaevandus. *Juridica II*/ 2016, lk 87-104; U. Lõhmus. Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. – *Juridica III*/2013, lk 201–209.

vahistamisküsimuse lahendamisel ignoreerida kriminaalmenetluse printsiipe ja lugeda kuriteokahtluse olemasolu põhjenduseks näiteks kahtlustatava keeldumist ütluste andmisest. Siiski ei ole välistatud, et kuriteokahtluse põhjendatuse hindamisel tuginetakse muuhulgas ka vabatõenditele KrMS § 63 lg 2 mõttes ja täiendavalt üldinimlikule, kriminalistika-alasele ning kriminaalmenetluslikule kogemusele.“ Seega võib olla teatud juhtudel tõendamise standard madalam, aga seda kindlasti mitte isiku süüdi mõistmisel.

Süütuse presumptsiooni põhimõttest lähtuvalt ei ole ka väärteomenetluses menetlusalune isik kohustatud tõendama oma süütust, mis tähendab seda, et tõendamiskoormis on kohtuvälisel menetlejal. Teisisõnu peab kohtuväline menetleja suutma veenda otsuse tegijat tõendamiseseme asjaolude esinemises. Kuna väärteomenetluses ei kehti erinevalt kriminaalmenetlusest võistlevuse põhimõte, vaid uurimisprintsiip, on ka kohtul endal kohustus teha kõik võimalik asjaolude väljaselgitamiseks. Väärteomenetluse seadustik näeb eraldi ette, et kohtul on õigus nõuda isikutelt väärteoasja lahendamiseks vajaliku dokumendi, eseme või muu objekti esitamist (§ 31 lg 2), samuti on kohtul kohtuliku uurimise raames omal algatusel õigus toimetada asitõendi või sündmuskoha vaatlus (§ 101 lg 1) või määrata ekspertiis (§ 102 lg 1). Alles siis, kui kõik võimalused tõendite hankimiseks on ammendatud, kuid kahtlusi ei ole võimalik kõrvaldada, peab kohus tõlgendama kõrvaldamata kahtlused menetlusaluse isiku kasuks. Tõendamisstandardi sätestavad väärteomenetluses jaoks KrMS § 60 lg 2 ja § 61 lg 2. Neist esimene sätestab, et tõendatus on tõendamise tulemusel kohtul kujunenud veendumus tõendamiseseme asjaolu esinemise kohta, ning teine näeb ette, et kohus hindab tõendeid kogumis oma siseveendumuse alusel. Neist sätetest tuleneb, et asjaolu on tõendatud siis, kui kohus on selle esinemises veendunud. Seejuures, millisel juhul kohus mingis asjaolus veendunud peab olema, ei ole õiguslikult ära määratletud, vaid selle veendumuse kriteeriumiks on kohtuniku siseveendumus. See tähendab, et kohus peab ise endas selgusele jõudma, kas ta usub, et asjaolud olid sellised, nagu kohtuväline menetleja seda väidab.⁹⁰

Sellisel viisil on õiguskirjanduses lühidalt võetud kokku tõendamise standardi esinemine väärteomenetluses. Kuid oluline on märkida seejuures, et väärteomenetluse kohtumenetluses.

Standardi kohtumenetluses sätestavad KrMS regulatsioonid, kuid küsimusi tekitab kohtuväline väärteomenetlus. Millise standardi järgi peaks kohtuväline menetleja hindama tõendeid kohtuvälises väärteomenetluses? Kohtupraktika sellele vastust ei anna. Riigikohtulahendite

---

⁹⁰ E. Kergandberg jt, lk 336-337.

analüüsimisel leidsid mitmeid kohtulahendeid, kus tõendamise standardit on vähem või rohkem mainitud või põhjendatud, kuid ükski nendest otsustest ei puudutanud väärteomenetlust. Kuivõrd kaebuseid kohtuvälise menetleja lahendi peale on palju, siis võib järeldada, et tõendamise standardit ei järgita väärteomenetluses nii põhjalikult kohtuvälises menetluses kui seda tehakse kohtumenetluses.

Tõendamise standard on seotud kvaliteediga. Kohus hoiab kohtumenetluses tõendamise standardit kõrge ja kvaliteetsena. Kohtupraktika ja meediakajastuste põhjal võib aga väita, et kõrget kvaliteeti ja standardit ei hoita kohtuvälises menetluses.

Teisalt tekib muidugi küsimus, kas kohtuvälises väärteomenetluses on võimalik hoida sama kõrget tõendamise standardit kui kohtumenetluses? Esiteks on väärteomenetlusi väga palju ning kõigi nende üle kontrolli hoida oleks üsna keeruline. Teiseks tagab madalam standard kiirema, efektiivsema ning ökonoomsema menetluse. Valdav enamus vastutusele võetud isikutest kohtuvälise menetleja otsust edasi ei kaeba, vaid pigem maksavad rahatrahvi ära ning liiguvad oma eluga edasi. See ei tohiks olla aga argumendiks, et menetlusi tuleks viia läbi liiga pealiskaudselt. Ka väärteoasjades peaks kehtima standard, et pigem mõista sada süüdi olevat isikut õigeks, kui üks süütu süüdi.

Väärteomenetlus on äärmiselt bürokraatlik. Erinevate paberite vormistamine võtab ametnikel palju aega ning ei võimalda tegeleda lisaks menetlemisele oma teiste põhiülesannetega. Tutvudes erinevate väärteotoimikutega võib öelda, et dokumente, mida on vaja täita, ei ole palju. Nende vormid on aga keerulised ning võimaldavad ametnikul äärmiselt lihtsalt eksida. Ametnikul tuleb ühe näitena keskmiselt alkoholijoobes mootorsõiduki juhi väärteoasjas anda 10 allkirja ja menetlusalusel isikul 14 allkirja. Seda ainult juhul, kui rikkumine piirdub ainult sellega ega hõlma endas näiteks ka kiiruse ületamist või teisi asjaolusid, mille käigus on vaja lisadokumente vormistada. Ühe allkirja puudumine võib aga tõstatada küsimuse selle tõendi lubatavuse ja usaldusväärsuse kohta. Lisaks võidakse seetõttu väärteootsuse tühistada.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et väärteomenetluses leidub kaks tõendamise standardit: kohtumenetluses kehtiv tõendamise standard ja kohtuvälises menetluses kasutusel olev tõendamise standard. Kahe standardi peamine erinevus seisneb kvaliteedi vahes.

3.2. Tõendite hindamine väärteomenetluses ja hindamise jälgitavus

Eesti kriminaalmenetlus järgib tõendite vaba hindamise põhimõtet (KrMS § 61), mis kuulub oma olemuselt Kontinentaal-Euroopa tõendamissüsteemi juurde.⁹¹ Seega peaks tõendite vaba hindamise põhimõte kehtima ka väärteomenetluses. See on kinnitamist leidnud kohtupraktikas.⁹²

Tõendite hindamise jälgimiseks on kõige parem moodus vaadata otsuse põhistust. Seal peaks olema näha, millisel viisil on tõendeid analüüsitud ning kuidas on otsus kujunenud. Muu hulgas peaks otsusest selguma, millise tõendiga, milliseid asjaolusid on tõendatud. Väärteomenetluses on kohtumenetluses vaja lahendada VTMS § 108 olevad küsimused. VTMS § 110 sätestab kohtuotsuse põhiosa sisu ning see kätkeb endas kõiki asjaolusid, mis on seotud tõendite ja tõendamisega. Kuivõrd VTMS § 113 lg 6 võimaldab erandi, millal kohtuotsus ei pea olema põhistatud, siis see on ka põhjus, miks suurem osa maakohtute otsuseid väärteoasjades on põhistamata. Enamasti menetlusalused isikud ei ilmu kohtuistungitele, kuigi neile on istungi aeg ja koht teatavaks tehtud. See on üks põhjuseid, miks üldiselt kohtuotsuseid ei põhistata. Esineb ka selliseid olukordi, kus isik on kohal, kuid tunnistab rikkumist ning apellatsioonioigust kasutada ei soovi – sellisel juhul samuti kohus oma otsuseid ei põhista. Seetõttu on keeruline analüüsida ja hinnata, kas maakohus ja kohtuväline menetleja on teinud piisavalt, et menetlusaluse isiku süüd tõendada nõuetekohaselt ning kas tõendid on hinnatud.

Arest on kõige raskem väärteo eest kohaldatav karistus füüsilisele isikule ning seetõttu tuleks eriliselt kaaluda selle kohaldamist. Tulenevalt VTMS § 83 arutab väärteoasja maakohtunik, kui väärteoasja arutamine või konfiskeerimise otsustamine on seaduse alusel maakohtu pädevuses või kui väärteoasja arutades on vaja otsustada aresti mõistmine. Põhiline alus väärteoasja arutamiseks kohtu poolt on aresti kohaldamise otsustamine.⁹³ Tulenevalt KarS § 48 kuulub aresti mõistmise pädevus kohtule. Võttes arvesse, et tegemist on isikuvabadust piirava karistusega, siis on arusaadav, et kohtuvälisel menetlejal puudub pädevus vabadusekaotuslikku karistust mõista. Samuti tulenevalt PS § 20 p 1 kohaselt võib vabaduse võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras süüdimõistva kohtuotsuse või kohtu poolt määratud aresti täitmiseks. Seega võib isiku vabadust piiravat karistust mõista ainult kohus. Taoline

---

⁹¹ Tõendamissüsteemidest lähemalt: U. Lõhmus. Tõendi lubatavus ja välistamine kriminaalmenetluses. Juridica IX/2014, lk 690.

⁹² RKKKo 3-1-1-67-15; 3-1-1-66-15; 3-1-1-55-13; 3-1-1-82-09

⁹³ I. Sirk, T. Ploom. VTMS Komm vlj., § 83 p 3.

otsustusõigus on mõistetav ka erapooletuse tõttu, sest kui kohtuväline menetleja viib läbi menetluse algusest lõpuni, siis võib küsimusi tekitada otsuse tegemise erapooletus ja sõltumatus. Lisaks on aresti mõistmine ning karistuse kohaldamise alused üldiselt suhteliselt keeruline juriidiline protsess, mille tasemel on ainult vastava õigushariduse ning kogemusega kohtunikud. Menetlusalusele isikule aresti taotlemiseks peavad olema kogutud kõik tõendid ning need tõendid peavad olema piisavad, et isik süüdi mõista. Seega oleks hea, kui kohtuotsused oleks põhistatud, et oleks kohtuniku siseveendumuse kujunemine jälgitav. Sellisel juhul vaataks kohus kriitilisemalt ka kohtuvälise menetleja kogutud ja esitatud tõendeid.

Tõendite hindamisel on tõendit iseloomustavate kriteeriumite puhul loogiline järjestus just selline, nagu siin esitatud – esmalt välistatakse asjakohatud ja lubamatud tõendid, seejärel selekteeritakse ebausaldusväärsed tõendid. Allesjäänute kaalumisele tulenevad kohtu järeldused, mida üksikutel juhtumitel võivad toetada iseenesest ebausaldusväärsed, kuid muude, väljaspool kahtlust oleva usaldusväärsusega tõenditega sobivad tõendid.⁹⁴

Sellisel ülesehitatud tõendite hindamine kohtuotsuses annab selge ülevaate tõendite kontrollimisest ning nende analüüsist. Riigikohus on oma otsustes korduvalt põhjendanud, miks ja millal peab olema kohtuotsus põhistatud. Viimastel aastatel on vähenenud Riigikohtus nende kaebuste hulk, kus leitakse, et madalama astme kohtud ei ole oma otsuseid piisavalt motiveerinud. Seega on Riigikohtu praktika otsuste motiveerimises kohtute poolt omaks võetud. Puudulikult motiveeritud lahendid on pigem erand kui reegel.

Riigikohus on otsuses nr 3-1-1-71-07 selgitanud, miks ta leiab, et maakohus on oma lahendi vastavalt nõuetele formuleerinud. Seoses kassaatori väitega selle kohta, et kõik kahtlused tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks, osutab Riigikohtu kriminaalkolleegium väärtetoasjas nr 3-1-1-147-05 tehtud otsuses märgitule, et KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud süütuse presumptsiooni põhimõtte kohaselt peab kohus tõlgendama süüdistatava kasuks üksnes sellise kahtluse, mille kõrvaldamine kriminaalmenetluses ei ole enam võimalik. VTMS § 2 kohaselt on see põhimõte siduv ka väärtetoamenetluses. Kriminaalkolleegiumi hinnangul on maakohus tõendatud asjaoludele tuginedes nõuetekohaselt argumenteerinud, miks ta leiab, et väärtegu, mis seisnes riigisaladuse korras sätestatud nõuete rikkumises, on toime pandud, et see tegu on õigesti kvalifitseeritud ja selle väärteo on õigusvastaselt ning süüliselt toime pannud menetlusalune isik. Seejuures on maakohus Riigikohtu hinnangul ka põhjendatult argumenteerinud, miks

---

⁹⁴ A. Kangur (viide 85), lk 44.

puudus menetlusalusel isikul kohustuste kollisioon kui tema käitumise õigusvastasust välistav asjaolu. Maakohus on ära näidanud, millised asjaolud luges kohus tõendatuks ning millistele konkreetsetele tõenditele ja miks ta seejuures tugines. Samuti on kohtuotsus piisavalt põhistatud - kohtuniku siseveendumuse kujunemine on kohtuotsuse lugejale hästi jälgitav.

Otsuses nr 3-1-1-43-07 on Riigikohus rõhutanud tõendite kogumise ja kahtluste kõrvaldamise tähtsust punktis 6: „Vastavalt VTMS § 31 lg-le 2 ja § 123 lg-le 2 peab kohus väärteoasja uurima igakülgsest. Seega, kui kohtul tekkisid väärteo tõendatuse osas kahtlused, siis pidanuks ta esmalt astuma samme tuvastamiseks, kas need kahtlused on kõrvaldatavad. Kriminaalmenetluse seadustiku § 7 lg 3 kohaselt tõlgendatakse kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolukus küll selle isiku kasuks, kuid seda vaid juhtudel, kui kahtlust ei ole võimalik kõrvaldada. Tulenevalt VTMS § 125 lg-st 1 võinuks maakohus kaebuse arutamise edasi lükata, andmaks pooltele aega täiendavate tõendite esitamiseks. (käesoleval juhul anda kohtuvälisele menetlejale võimalus esitada tõendeid sündmuskohta puudutavate asjaolude kohta). Kriminaalkolleegiumi varasemas praktikas on asutud seisukohale, et lisaks sellele, et kohus kontrollib kohtuistungil kõiki tõendeid, mis olid aluseks kohtuvälise menetleja otsuse tegemisel, tuleb vajadusel kohtul kohtumenetluse käigus koguda ja kontrollida veel täiendavaid tõendeid. Seega oli olukorras, kus kohtul tekkis kahtlus sündmuskohta puudutavate asjaolude osas, VTMS § 101 lg-le 2 tuginedes võimalik sündmuskohta täiendavalt vaadelda.“ Seega kui kohtuväline menetleja ei ole teinud ise piisavalt, et tõendada tegu, siis peab kohus kasutama ka enda võimuses olevaid vahendeid, et need puudused kõrvaldada. Mõistagi on see kohtule täiendav koormus. See oleks välditav, kui kohtuväline menetleja koguks tõendeid hoolikamalt.

Näide ühest kohtuasjast, kus menetluse oleks pidanud lõpetama juba kohtuvälise menetleja ametnik, on Riigikohtu otsus nr 3-1-1-82-10, mille punktis 10 ütleb kohus järgmist: „Kolleegium leiab, et liiklusjärelvalvet üksinda toimetanud politseiametnik ei püüdnudki täiendavaid tõendeid kogudes leida usaldusväärset kinnitust kiirusmõõteseadme kasutamise protokollile. Seetõttu puuduvad väärteoasjas küllaldased tõendid, mille alusel oleks kohus saanud tõsikindlalt tuvastada, et [...] pani toime väärteo. Tulenevalt KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttest tuleb kõrvaldamata kahtlused süüdistatava süüdiolukus tõlgendada aga süüdistatava kasuks. Kuna puudused, mis kahtluse tekitavad, ei oleks ka väärteoasja maakohtus uuesti arutades kõrvaldatavad, tuleb väärteomenetlus VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel lõpetada.“ Sarnaseid lahendeid on mitmeid. Kohtu ebavajalik koormamine puuduks, kui kohtuväline menetleja peaks põhjalikumalt oma otsuseid põhistama ning koguks kvaliteetsemalt tõendeid. Üldiselt ei järgne selliste juhtumite puhul ametnikule ka mingisugust

karistust. Karistus määratakse vaid harva (näiteks kiirusmõõteseadmete skandaal). Lahendusena võiks ametniku juhul, kui tema otsus ebakvaliteetse tõendamise tõttu tühistatakse, saata täiendkoolitusele.

Esineb ka juhtumeid, kus kohtuväline menetleja⁹⁵ või ka kohus⁹⁶ lõpetab menetluse otstarbekuse kaalutlusel VTMS § 30 järgi, kuigi väärteoasjas puudub koosseis või ei ole piisavalt tõendeid. Riigikohus on otsuses nr 3-1-1-75-10, mille varasemas menetluses ei ole menetlusalusele isikule süüks arvatud ja menetluse kestel tuvastatud ühe JahiS § 58¹ objektiivse tunnuse - kütmine jahipüssikuuliga laetud padruniga – esinemist, kinnitanud väärteomenetlusõiguse olulist rikkumist VTMS § 150 lg 1 p 1 mõttes. Maakohus asus vaidlustatud otsuses ekslikult seisukohale, et menetlusalune isik pani toime väärteokoosseisule vastava teo. Tuvastades ebaõigesti, et menetlusaluse isiku tegu vastab väärteokoosseisule, jättes sellest veast tulenevalt väärteomenetluse VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel lõpetamata ning lõpetades väärteomenetluse hoopis otstarbekuse kaalutlusel, rikkus maakohus oluliselt väärteomenetlusõigust. Nendel kaalutlustel Riigikohus lõpetas väärteomenetluse VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel.

Birgit Sisask on oma magistritöös öelnud järgmist: „Kohtupraktikas on süüteomenetluste tõendamisdogmaatika ühtsust kinnitatud. Probleemne on aga väärteopraktika, kus nii kohtuvälises kui ka kohtumenetluses ei ole tõendamisreegleid järgitud. Üheks selleks põhjuseks võib olla VTMS regulatsiooni katkendlikkus, mis ühtse seadustiku puhul saaks parendatud. Lisaks tuleb arvestada seda võimalikkust, et menetlusalune isik ei saa alati aru tõendamise ebakvaliteetsusest ja seetõttu jääb ka karistusotsus vaidlustamata.”⁹⁷ Tuleb nõustuda sellega, et väärteopraktikas väga tihti tõendamisreegleid ei järgita. Kindlalt ei saa väita, et uue ühtse seadustiku vastuvõtmine selle probleemi lahendab. Rohkem kui dekaadiga, mil VTMS on kehtinud, on tekkinud väga tugev ja arvestatav kohtupraktika. Üldjoontes madalama astme kohtud ja kohtuvälised menetlejad sellele ka tuginevad. Tuleb mõelda, kas uus seadustik ei hävita kogu senist tehtud tööd. Uus seadustik, kus kõik on ühes seadustikus kirjas, võib tõesti olla mugav käsitleda. Samas tuleb arvestada, et uue seadustikuga tekib vajadus sätteid tõlgendada ning kohtute koormus võib kasvada. Menetlusest välja langenud seadustiku eelnõu oli põhimõtteliselt kopeeritud KrMS-st, millele on lisatud seni kehtiva VTMS normid koos

⁹⁵ Tartu maakohtu 29. veebruari 2008 määrus kohtuasjas nr 4-07-6412

⁹⁶ Harju maakohtu 03. juuni 2008 otsus kohtuasjas nr 4-08-20

⁹⁷ B. Sisask. Ühtne süüteomenetlus Eesti õiguses: väärteomenetluse seadustiku problemaatika. Magistritöö. Tartu 2012, lk 88.

pisikeste muudatuste või lisadega (näiteks tõendatuse ja siseveendumuse kohta kohtuvälisel menetlejal). Ka Riigikohus oli vastu tõendite kogumise ja tõendeid puudutava osa uude seadustikku viimisel.⁹⁸

Õigusriigi üheks peamiseks tunnuseks on isiku kaitse riigivõimu omavoli eest (Eesti Vabariigi põhiseaduses on vastav garantii ette nähtud § 13 teises lõigus). Kohtumenetluse puhul aitab kohtu omavoli vältida otsuse põhistamise kohustus – kohtuotsus peab olema kontrollitav. Nii hõlmab õiglase kohtumenetluse õigus ka õigust põhistatud kohtuotsusele.⁹⁹

Väärteomenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes on selgitatud, et ka kohtuvälise menetleja lahend peab olema põhistatud.¹⁰⁰ VTMS § 74 sätestab kohtuvälise menetleja otsuse sisu ning seal ei ole sellist punkti, mis kohustaks kohtuvälise menetleja ametnikul lahendit põhistama. Põhistamise kohustus on aga VTMS § 75 lg 2 p 1 kohaselt väärteomenetluse lõpetamise määruks. Praktikas ongi suureks probleemiks autori hinnangul see, et kohtuvälise menetleja lahendid on põhistamata. Need sisaldavad vaid seaduses nõutud punkte. Väärteomenetluse kvaliteedi tagamiseks peaks see olema kindlasti kohustuslik ja vastav muudatus seadustikus tehtud.

3.3. Väärtegude liigitamine ja tõendamise protsess teistes riikides

Üsna keeruline on tuvastada teistes riikides väärteomenetlust sellisena nagu see esineb Eestis. Mis meie riigi mõttes on väärtegu, see võib teises riigis olla kuritegu või hoopis haldusõigusrikkumine. Liigitamine võib sõltuda karistusest, mõiste „väärtegu“ tõlgendamisest või mitmest teisest tegurist. Euroopa Nõukogu õigusemõistmise efektiivsust hindava komisjoni (European Commission for the efficiency of justice - CEPEJ) aruande¹⁰¹ kohaselt on piiritlemisel aluseks võetud rikkumised, mille eest on võimalik karistusena arest, vangistus, kinnipidamine kui vabadusekaotuslikud karistused.

---

⁹⁸ Vaata lähemalt Riigikohtu arvamus väärteomenetluse seadustiku eelnõule 500 SE, lk 2. – Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/abcb0842-57c1-4d3f-a015-04c797417a29/V%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustik/> (22.04.2016).

⁹⁹ S. Lind. Karistuse mõistmine ja selle põhistamine. Maakohtute praktika süstemaatilise varguse asjades. Juridica VIII/2012, lk 634.

¹⁰⁰ I. Koolmeister. VTMS Komm vlj., § 74 p 3.

¹⁰¹ Report on „European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality in justice“, p 218. – Arvutivõrgus saadaval: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2014/Rapport_2014_en.pdf (22.04.2016).

Kahe õigusharu varianti on järginud tänini nt Saksamaa, kus võib küll rääkida koguni kolmest valdkonnast: karistusõigus, väärteoõigus ja haldusõigus oma sunnivahenditega. Samas on riike, kes ei ole seda eristust järginud ning on koondanud karistusnormid – nii kuriteo- kui ka väärteokoosseisud ühte õigusharusse (nt Prantsusmaa, Soome).¹⁰²

Soomes on kriminaalmenetluse eesmärgiks materiaalse tõe leidmine. Praktikas on see eesmärk kohtueelses menetluses ja kriminaalmenetluses üsna ebarealistlik ja eksitav. Kohtueelses menetluses on politseil kohustus võtta arvesse fakte ja tõendeid nii süüdistatava poolt kui ka vastu. Prokurör peab olema objektiivne ja erapooletu. Õiguslikud nõuded on seotud sellega, kui väärtuslikud õigused on mõjutatud. Mida väärtuslikumad on õigused, mida on rikutud, seda detailsem on eeluurimine ja kohtuprotseduurid. Otsus peab olema põhistatud. Viimase kahekümne aasta jooksul on see muutunud. Varasemalt ei pidanud otsuseid põhistama, kuid nüüd peab olema jälgitav, miks just selline otsus tehti ja karistus määrati. Tõendeid tuleb käsitleda kogumina ning arvesse võtta kõiki süüdistuse ja kaitse poolt esitatud tõendeid.¹⁰³

Rikkumine Prantsusmaal peab kuuluma ühte kolmest kategooriast: kuritegu (tõsine nagu mõrv), *delit (tõlge- solvang)* (väike rikkumine või keskmise raskusega nagu näiteks vargus, maksimaalse karistusega kuni 10 aastat vangistust) ja üleastumine (väärtegu või pisirikkumine, nagu näiteks vägivallaga ähvardamine, maksimaalne karistus on rahatrahv kuni 1500 eurot). Liigitamise põhjal otsustatakse, kuidas uurimist läbi viiakse ning kohtuprotsessi vajalikkuse. Prantsusmaal on kaks menetlusliiki, Garde a Vue (GAV) ja ettekirjutuslik. Menetlusliik määrab ära, kes vastutab uurimise eest. GAV-i kasutatakse 95 % juhtudel ning sellisel juhul politsei viib uurimise läbi prokuröri järelevalve all. Seaduse kohaselt tuleb kahtlustatav viia prokuröri ette 20 tunni möödudes, mil GAV menetlus alustati või lasta ta vabaks. GAV-i käigus kogutud materjali isiku vastu enam sel juhul kasutada ei saa, kui alust menetlust edasi viia ei ole. Praktika on näidanud, et prokurör tegelikkuses järelevalvet politsei üle ei teosta. Politsei on tegevuses ja tõendite kogumises üsna vaba. Teise menetlusliigi puhul on menetluse eesotsas uuriv kohtunik. Erinevus GAV-ist seisneb selles, et nüüdsel juhul saab kahtlustatavat üle kuulata ainult kohtunik. Põhistatud kohtuotsus on kohustuslik vaid teatud juhtudel. Kohus võib teha otsuse ilma tunnistajaid üle kuulamata, kui tunnistus ei olnud ainus tõend süü kohta.¹⁰⁴

---

¹⁰² J. Sootak (viide 34), lk 217.

¹⁰³ E. Cape, Z. Namoradze, R. Smith, T. Spronken. *Effective criminal defence in Europe*. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2010, p 166, 184.

¹⁰⁴ *Ibid*, p 208-238.

Ungaris on rikkumised, kas süüteod, mis on tahtlikud teod ja karistatavad karistusega kaks aastat vangistust ja enam või väärteod, milleks on kõik ülejäänud rikkumised. Ungari kriminaalmenetlusõigus on uuriv koos võistleva menetluse elementidega. Kohtufaasis on põhikohal võistlev menetlus koos mõningate uurivate elementidega. Uurimist juhib prokurör.¹⁰⁵

Itaalias jagunevad rikkumised süütegudeks ja väärtegudeks. Eristus sõltub karistuse pikkusest. Uurimist viib läbi prokurör, kuid praktikas on prokurör politseile andnud vabad käed. Kõik tõendid tuleb koguda kohtuprotsessi käigus. Kasutada võib ainult neid tõendeid, mida on kogutud protsessi käigus, testitud ja risküsitletud.¹⁰⁶

Poolas jagunevad kuriteod kaheks: *zbrodnia* või *wystepiek*. Esimene on tõsisem ning hõlmab endas kuritegusid, mis on karistatavad vähemalt kolme aastase vabadusekaotusega. Teine kategooria seisneb rikkumistes, mis on karistatavad rahatrahvi või vabadusekaotusega kuni ühe kuu ulatuses. Lisaks on veel rikkumised, mida kutsutakse *wykoroczenia*. Tegemist on haldusõigusrikkumistega, mida ei peeta karistusõiguslikeks rikkumisteks. Uurimist viib läbi kas politsei või prokurör, aga alati viimase juhtimisel.¹⁰⁷

Kokkuvõtteks võib öelda, et riikides on menetlusprotsessidele erinev lähenemine ning protsessi käik. Üldiselt on mitmel pool uurimisjuhiks prokuratuur ning järelevalve politsei üle uurimise käigus kuulub prokurörile. Loomulikult on mitmetes riikides see fiktiivne. Politsei on oma otsustes üsna vaba ning viib menetlust läbi ise. Eestis on prokurör seotud vaid kriminaalmenetlusega, väärteomenetlus sõltub ainult kohtuvälisest menetlejast. Võib olla tasuks mõelda ka Eestis sellele, et kohtuväline menetleja allub menetlemisel prokurörile. Vähemalt nende väärteokoosseisude puhul, kus isikule on võimalik karistuseks mõista arest või siis lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmine. See tagaks parema kontrolli tõendite kogumise ja tõendamise üle. Käesoleval ajal mõistetakse menetlusalustele isikutele aresti liiga kergekäeliselt, jättes seejuures arvesse võtmata asjaolu, et tegemist on vabadusekaotusliku karistusega, millega riivatakse isiku põhiõigusi.

Ei KarS-is ega VTMS-is või muudes eriseadustes ei ole välja toodud neid juhtumeid, millal ning mis tingimustel tuleks väärteokorras isikule aresti taotleda. Seega on erinevalt kuritegudest, määratlemata alused või ka põhimõtted, millisel juhul tuleks rikkumist ja isiku

---

¹⁰⁵ *Ibid*, p 323.

¹⁰⁶ *Ibid*, p 378-380, 410.

¹⁰⁷ *Ibid*, p 428.

süüd pidada selliseks, et ainsa karistusena eesmärgi saavutamiseks on võimalik aresti mõistmine. Aresti kohaldamise vajalikkuse otsustab esmaselt kohtuväline menetleja ning seejärel, kui toimik jõuab kohtusse, otsustab kohus kõiki asjaolusid arvesse võttes, kas aresti kohaldamine on põhjendatud või mitte. Siinkohal on määravad kohtuvälise menetleja ametnike erinev juriidiline taust, kogemus, ettevalmistus. See võib tagada piirkonniti erineva praktika vääртеotoimiku kohtusse saatmisel. Lisaks omab loomulikult seejuures tähtsust piirkonna kuritegevuse eripära. Kohtute statistikat vaadates kasvab aresti taotlemiste arv pidevalt. Kuigi kohtul on võimalus mõista aresti asemel karistusena ka üldkasulikke tööd või rahatrahvi, siis praktikas on see pigem harv. Kui enne kohtusse jõudmist vaataks vääртеoasja üle prokurör, siis oleks tugevam filter vahel, sõelumaks välja neid, kelle puhul aresti karistusena mõista ei tuleks. Samuti tagaks prokuröri järelevalve ilmselgelt parema kvaliteedi vääртеomenetluses tõendite kogumisel, sest prokuröril on laialdased ja põhjalikud teadmised õigusest. Kindlasti on kasuks asjaolu, et prokurör tunneb väga hästi kriminaalmenetlust. Võttes arvesse, et vääртеomenetlus tugineb tõendamisel ja tõendite kogumisel üldiselt KrMS-le, siis ei vajaks prokurör järelevalvajana täiendavat koolitust.

KOKKUVÕTE

Väärteomenetluses on tõendamine ja tõenditega seonduv põimitud tugevalt ühte kriminaalmenetlusõigusega. Tõendite kogumine ja hindamine väärteomenetluses tugineb KrMS sätetele. Mõningatel juhtudel tuleb arvestada VTMS-s erisusi.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli analüüsida kohtupraktikat ja tuvastada, kas väärteomenetluses esineb tõendite kogumisel probleeme või on see piisavalt hästi reguleeritud ning probleeme ei esine. Muuhulgas oli eesmärkideks tuvastada, millised on tõendamiseseme asjaolud väärteomenetluses, peamised tõendiliigid ning tõendite hindamise senine praktika. Tõendite kogumise ja hindamise valguses oli eesmärgiks tuvastada väärteomenetluses kasutusel olev tõendamise standard ning sellega seotud võimalikud probleemid. Magistritöö alguses püstitas autor kaks hüpoteesi: a) väärteomenetluses ei ole tõendite kogumine ja tõendamine piisavalt reguleeritud ning vajab täiendamist; b) tõendamise standard väärteomenetluses on liiga kõrge ning ei võimalda menetlusel saavutada efektiivsust ja ökonoomsust.

Normatiivaktide, kohtupraktika ja õiguskirjanduse tõlgendamise tulemusena võib öelda, et väärteomenetluses on tõendamiseseme asjaolud sarnased kriminaalmenetluse tõendamiseseme asjaoludele. Need on järgmised asjaolud: väärteo toimepanemise aeg, koht ja viis ning muud väärteo tehioolud; väärteokoosseis; väärteo toimepannud isiku süü; väärteo toimepannud isikut iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud. Need on asjaolud, mida kohtuväline menetleja ja kohus peavad väärteomenetluses välja selgitama ja tõendama.

Hetkel tekitab küsimusi tõendamise ja tõendatuse mõiste väärteomenetluses. Tõendamiseks peetakse õiguskirjanduses kohtumenetluses toimuvat. Kohtumenetlusele eelnev uurijate ja ametnike tegevus on tõendite kogumine. Kuivõrd väärteomenetluses lahendatakse valdav enamus väärteoasju kohtuvälises menetluses, siis justkui tõendamist ei toimuks. Ilmselt võib pidada tõendamiseks ka väärteomenetluse kohtuvälises menetluses toimuvat, kuid hetkel kehtiv VTMS seda ei reguleeri. Seadusandja planeeris tõendamise ja tõendatuse mõiste sätestada VTMS eelnõuga nr 500 SE, kuid eelnõu langes menetlusest välja seoses Riigikogu koosseisu vahetumisega.

Väärteomenetluses lubatud tõendiliigid on loetletud KrMS § 63 lg- s 1. Väärteomenetluses on tõenditeks menetlusaluse isiku ütlus, tunnistaja ütlus, asjatundja ütlus, ekspertiisiakt, eksperdi

antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoimingu protokoll, kohtuistung protokoll, muu dokument, foto, film, muu teabetalletus. KrMS § 63 lg 2 järgi võib menetlusasjaolude tõendamiseks kasutada tõendina ka muid, § 63 lg-s1 loetlemata tõendeid.

Magistritöö käigus selgus, et vääртеomenetluses on raskusi haldusmenetlusest tulenevate tõendite kasutamisel vääртеomenetluses. Kuivõrd haldusmenetlus on riikliku järelevalve tõttu tihedalt seotud vääртеomenetlusega, siis esineb probleeme vääртеomenetluse ja haldusmenetluse piiritlemisel. Seda piiritlemise raskust ning tõendite käsitlemise keerukust on kinnitanud ka Riigikohus. Üldjuhul on võimalik haldusmenetluses kogutud tõendeid kasutada vääртеomenetluses, kuid lubatud ei ole kasutada haldusmenetluse raames antud isikute seletusi – isikud tuleb uuesti ülekuulata juhindudes KrMS ja VTMS nõuetest. Õiguskirjanduses ning kohtupraktikas on leitud, et kõige lihtsam on menetlusi piiritleda tuginedes menetlustoimingu eesmärkidele. Kui eesmärgiks on tõendite kogumine või mingi asjaolu tõendamine, siis tuleb lähtuda vääртеomenetlusest. Kui eesmärgiks on läbi viia järelevalvet, siis tuleb lähtuda haldusmenetlusest.

Tõendamist ja selle kvaliteeti võivad mõjutada pealiskaudne tõendite kogumine kohtuvälise menetleja poolt ning hiljutine karistusõiguse revisjon. Kuivõrd revisjon on läbi viidud hiljuti, siis täielikult selle mõjusid veel hinnata ei saa. Koosseisude puhul, mis varem olid kuriteod, ei rakendata kindlasti samasugust tõendite kogumise kvaliteeti nüüd, mil need koosseisud on vääртеod. Kohtuväliseid menetlejaid on palju ning ametnike haridustase ning õigusalsed teadmised on erinevad. Kuivõrd vääртеomenetlus eeldab teadmisi lisaks vääртеomenetlusele muuhulgas ka haldusmenetlusest ning kriminaalmenetlusest, siis on raske tagada ühtlast kvaliteeti kõikides vääртеoasjades. Ohuallikaks on see, et üldjuhul kogub tõendid ja teeb otsuse vääртеoasjas üks ja sama asutus, tihtipeale ka sama ametnik. VTMS ei nõua, et lahendi vääртеoasjas teeks teine ametnik. Objektiivsuse ja vähemalt mingisuguse erapooletuse tagamiseks võiks seadustikuga selle reegli kehtestada.

Kohtupraktika analüüsist selgub, et üldjuhul nende tõendite kogumine ja hindamine, mis alluvad täielikult KrMS regulatsioonile, probleeme ei tekita. Probleemaatiline on nende tõendite kogumine, mille suhtes VTMS on kehtestanud erineva regulatsiooni võrreldes kriminaalmenetlusega. Erisused, millest mõned on vastu võetud selleks, et lihtsustada menetlemist vääртеomenetluses ning vähendada bürokraatiat, ei ole ennast õigustanud, sest on viinud sätete valesti tõlgendamiseni ning õigusselgusetuse tekkimiseni.

VTMS § § 31 lg 1¹ kohaselt kui väärteo toimepanemise aeg, koht või viis või muud väärteo tehjolud on riikliku järelevalve käigus foto- või videosalvestatud, siis see salvestis on väärteomenetluses iseseisvaks tõendiks, kui salvestisest nähtuvad selle seos väärteoasjaga, salvestise loomise tingimused ja väärteoasja lahendamiseks olulised asjaolud. Samuti võib foto või videosalvestis olla iseseisvaks tõendiks, kui see on VTMS § 31⁴ kohaselt menetleja tehtud. Foto või videosalvestisi iseseisva tõendiliigina kasutatakse aga ka nendes menetlustes, kus seda iseseisva tõendiliigina kasutada ei saa. Nendel juhtumitel peaks foto või videosalvestis olema vastavalt KrMS nõuetele vaadeldud ja protokollitud. Lisaks ei ole tihti menetleja poolt tagatud nende kvaliteeti ning kui väärteoasjas on ainsaks tõendiks ebakvaliteetne foto või video, siis tingib see menetluse lõpetamise. Seega võib öelda, et vastuvõetud muudatused väärteomenetlust ei lihtsusta, vaid pigem tekitavad rohkem segadust. Kohtupraktika analüüs näitas samuti, et nii kohtuvälistel menetlejal kui ka kohtutel on probleeme eelmainitud tõendite õigesti vormistamisel ja liigitamisel. Liiklusrikkumiste puhul on kõnesolev muudatus foto või videosalvestise iseseisva tõendiliigina kasutamisest lihtsustanud menetlemist, kuid menetluse kvaliteet ei ole tihtipeale tagatud. Teiste väärteokoosseisude tõendamisel ei ole tehtud muudatused menetlust lihtsustanud, vaid seaduse vale tõlgendamine ja laiendamine on viinud selleni, et menetluse kvaliteet on langenud. Tõendid on kogutud menetlus- või vormireegleid rikkudes. Isegi kui foto või videosalvestis on väga kõrge tõendamisväärtusega oma sisu poolest, siis menetluslikult valesti vormistatud tõendi usaldusväärsus võib olla kaheldav ja tõend selle tõttu kõlbmatu. Lahendusena tuleks kõikidele väärteomenetluses kogutud foto või videosalvestustele võimaldada nende kasutamist iseseisva tõendina või standardi hoidmisel tuleks välja töötada konkreetne juhend, mil viisil erinevatest allikatest saadud fotosid või salvestisi tuleks vormistada, et need omaksid tõendina väärtust ja oleks vastuvõetavad.

Kohtuvälise menetleja ametnik kui tunnistaja on tekitanud probleeme juba aastaid. KrMS § 66 lg 2 kohaselt ei või samas asjas tunnistajana osaleda sama asja kohtuvälise menetleja ametnik, kuid ametnik võib anda tunnistusi menetlustoimingu tegemise kohta. Hiljuti lisati seadustikku VTMS § 31³ lg 1, mille kohaselt võib kohtuvälise menetleja ametnik, kes on vahetult tajunud väärteo tehjolusid ja kirjeldanud neid väärteoprotokollis või kiirmenetluse otsuses, osaleda kohtu – või kaebemenetluses tunnistajana tema poolt tajutud faktiliste asjaolude kohta. See muudatus on tekitanud uusi kohtuvaidlusi. Kohtupraktika analüüsist nähtub, et probleemid on järgmised. Tunnistajana kuulatakse üle ametnik, kes ise on väärteoasjas menetleja. Ametnikku – nt riikliku järelevalve teostajat – , kes võiks menetluses osaleda tunnistajana, ei käsitleta tunnistajana. Samuti ei käsitleta tunnistajana väärteoprotokolli või kiirmenetluse otsuse

koostanud ametnikku. Kui enne muudatusi oli tekkinud õigusselgus ja madalama astme kohtud kohaldasid õigesti Riigikohtu praktikat, siis VTMS § 31³ lg 1 on tekitanud uued kohtuvaidlused, Muudatus on tekitanud küsimusi kohtuvälise menetleja erapooletuses ja objektiivsuses tõendite kogumisel. Tekkinud on olukord, kus kohtuväline menetleja on ise tõendiallikas, väärtetoasjas menetleja ja mõningatel juhtudel määrab ise isikule karistuse. Selline ühekülgne menetlus ei ole õige. Muudatusega on seadusandja soovinud vähendada bürokraatiat ja lühendada menetlusaega, kuid on saavutanud olukorra, kus kahtluse all on ausa ja õiglase menetluse printsiibi järgimine. Üheks lahenduseks oleks kitsendada sellisel viisil tõendite kogumist ainult nendele juhtudele, kus on olemas ülekaalukad muud objektiivsed tõendid (näiteks videosalvestus). Lisaks sellele, ei ole seadusandja arvestanud tõsiasjaga, et enamasti teeb otsuse kohtuvälise menetleja ametnik, kellel ei ole võimalik seda ametnikku kohtuvälises menetluses tunnistajana üle kuulata. Sellega on riik pannud otsust tegevale ametnikule kohustuse pimesi usaldada teise ametniku poolt kogutud tõendit ilma, et tal oleks võimalik veenduda kohtuvälises menetluses selle usaldusväärsuses.

Tunnistaja ütlused tõendina probleeme ei tekita. Probleemid on tekkinud kohtus tunnistaja ütluste avaldamisel. Kuivõrd väärtetoamenetluses ei ole menetlusaluse isiku osavõtt kohtumenetlusest kohustuslik, siis on kohtutel keeruline tunnistajaid istungile kutsuda. Ei ole mõistlik tunnistaja pidev istungile kutsumine, kui menetlusalune isik ei ole kutset kätte saanud või ei ilmu istungile. Teine probleem seisneb selles, et tunnistaja kohtuvälises menetluses antud ütlused avaldatakse isegi siis, kui tunnistajat ei ole istungile kutsutud või ta on kutsutud, aga ta on ilma mõjuva põhjuseta jäänud ilmunata. Võib täheldada, et kohtunikud soovivad väärtetoamenetluses kohtumenetlust läbi viia kiiremini ja ökonoomsemalt. Parema menetluskvaliteedi ning tõendite õige hindamise propageerimiseks kohtutes ja kohtuvälises menetluses, võiks kohtumenetluses olla väärtetoasjades tunnistajate kohtuvälises menetluses antud ütluste avaldamine teatud juhtudel võimalik ka ilma mõjuvate põhjuste esinemiseta KrMS § 291 mõttes.

Menetlusaluse isiku ütluste vormistamine tõendina on probleemne kohtuvälises menetluses. Kohtumenetluses nende hindamisel ning vormistamisel probleeme ei ole. Kohtud on omaks võtnud Riigikohtu seisukoha, et kiirmenetluses peab menetlusalune isik andma sisulisi ütluseid. Kuna maakohtud hindavad õigesti, millised isiku ütlused on sisulised, siis taolisi vaidlusi Riigikohtusse enam ei jõua.

Kriminaalmenetlusele omane tõendamise standard „väljaspool mõistlikku kahtlust“ peaks kehtima ka väärteomenetluses, sest VTMS on tõendamise osas kriminaalmenetlusega seotud. Kuigi väärteomenetluses tuleks rakendada samuti kõrgemat tõendamise standardit, siis analüüsides kohtupraktikat on võimalik väita, et madalamates kohtuastmetes ei ole väärteomenetluses tõendamise standard sama kõrge kui kriminaalmenetluses. Lisaks sellele on tõendamise standard võrreldes väärteomenetluse kohtumenetlusega veelgi madalam kohtuvälises menetluses, kus pahatihti nõutud tõendid on kogumata ning mitmed tõendamiseseme asjaolud on tõendatud puudulikult. Kohtuvälised menetlejad ja madalamate astmete kohtud üldjuhul eeldavadki, et väärteomenetlus peaks olema lihtsam ning tõendamise standard selles madalam. Seetõttu tehaksegi tihti vigu, mis võiksid olla olemata, kui oleks selged suunised, millisele standardile väärteomenetlus vastama peab. Standardi alandamisel, aga ei tohi liialt hakata piirama või rikkuma isiku õigusi õiglasele ja ausale menetlusele. Tuleb leida kuldne kesktee piisavalt kõrge standardi ning ökonoomse, ausa ja õiglase väärteomenetluse vahel.

Autori hinnangul aitaks tõendamise standardit kõrgemal hoida see, kui kohtuvälise menetleja ametnikel oleks kohustus kõiki oma lahendeid põhistada. Hetkel kehtiv regulatsioon nõuab konkreetselt ainult lõpetamise määruse põhistamist, kuid otsuse põhistamine ei ole kohustuslik. Lisaks sellele võiks kohtuväliste menetlejate üle teostada kontrolli kas prokuratuur või mõni muu iseseisev asutus. See tagaks erapooletu tõendite kogumise. Kui ei leita piisavalt ressursse teostamiseks kontrolli kõikide kohtuväliste menetlejate üle, siis võiks alternatiivina kaaluda kontrolli nende väärteokoosseisude puhul, kus karistusena võib määrata isikule aresti. Selline kontroll tagaks ka vahefiltrit kohtuvälise menetleja ning kohtute vahel ning ilmselt väheneks ka nende väärteoasjade arv, mida aresti taotlemiseks kohtusse saadetakse.

Väärteomenetlus on bürokraatlik ning tarbetute keeruliste dokumentidega üle kuhjatud. Dokumendid väärteomenetluses on aetud keeruliseks ja raskesti täidetavaks. Näiteks ühe allkirja puudumine neljateistkümnest võib viia olulise tõendi ebausaldusväärseks tunnistamiseni ning menetlus võidakse lõpetada. Kuigi seadusandja on võtnud vastu muudatused VTMS-s, mis bürokraatiat ja menetlusaega vähendaks, siis kahjuks on muudatused väärteomenetluse hoopis keerulisemaks teinud.

Magistritööga on leidnud kinnitamist hüpotees, et väärteomenetluses ei ole tõendite kogumine ja tõendamine piisavalt selgelt reguleeritud ning vajab sekkumist. Puudub kindel õigusselgus ning teadmine, kuidas kolme menetluse tõendeid omavahel ühildada ning millal tuleb kasutada

VTMS erisusi ning millal lähtuda rangelt KrMS-st. Lihtsamaks lahenduseks oleks põhjalike koolituste korraldamine nii kohtuvälistele menetlejatele kui ka madalama astmete kohtunikele. Konkreetsed juhised ning seisukohad aitavad ennetada kaebusi ning koormavaid kohtumenetlusi. Lisaks on leidnud osaliselt kinnitamist hüpotees, et tõendamise standard väärtemenetluses on liiga kõrge ning ei võimalda menetlusel saavutada efektiivsust ja ökonoomsust. Arestiga karistatavate koosseisude puhul võiks standard kõrge olla, sest arestiga piiratakse isiku liikumisvabadust. Kergemate rikkumiste puhul võiks aga standard olla madalam ning tõendite kogumine, hindamine lihtsamad.

Ametnike põhjalik koolitamine, nende pidev kursis hoidmine väärtemenetluse kohtupraktikaga, juhendite väljatöötamine ning tugevdatud järelevalve viivad vähese vaevaga efektiivselt soovitud tulemuseni. Käesoleval ajal ei tehta väga palju väärtemenetlust puudutavaid koolitusi. Olukorda on võimalik parandada väiksemate muudatustega kehtivas VTMS-s. Täiesti uus seadustik tekitaks uued probleemid. Normide tõlgendamine ning standardite kujundamine hakkaks uuesti otsast peale ning koormaks nii kohtuid kui ka põhjustaks segadust kohtuväliste menetlejate seas. Käesoleva töö autor leiab, et tuleb austada tööd, mida enam kui dekaadi jooksul on kohtud juba teinud väärtemenetluses praktika väljakujundamisel. Alati ei pruugi täiesti uus regulatsioon olla võlurohi, mis vead parandab. Loomulikult vajab Eesti väärtemenetluse õigus põhjalikku revisjoni koosseisude osas, mille käigus tuleks tuvastada koosseisud, mis ei vajaks karistusõiguslikku sekkumist. Samuti tuleb analüüsida, kas on võimalik kergemate rikkumiste osas rakendada kergemat standardit tõendamisel.

Käesoleva magistritööga on autor analüüsinud tõendamist ning tõendamise standardit väärtemenetluses. Seejuures on tuvastanud peamised probleemid. Autori hinnangul võiks käesolev töö olla kohtuvälistele menetlejatele ning teistele väärtemenetluse vastu huvi tundvatele isikutele abivahendiks, mõistmaks tõendamist väärtemenetluses. Loodetavasti aitab see kaasa väärtemenetluse õiguse kvaliteetsemale rakendamisele.

PROOF AND STANDARD OF PROOF IN MISDEMEANOUR PROCEDURE

Summary

In misdemeanour proceedings are proof and everything concerning collecting evidence connected with criminal proceedings. There are two main acts, which regulate misdemeanour proceedings – Code of Criminal Procedure and Code of Misdemeanour Procedure. Some cases also need the knowledge from the Administrative Procedure Act. Collecting evidence and evaluating them is regulated by Code of Criminal Procedure, but there are some specifications in the Code of Misdemeanour Procedure.

In Estonia there are many bodies conducting extra-judicial proceedings: Police and Border Guard, Data Protection Inspectorate, Tax and Customs Board, Environmental Inspectorate, city councils and so on. The biggest is Police and Border Guard, who conducts more than one hundred thousand misdemeanor procedures in the year. There are more than one hundred acts, which contain misdemeanor offences. So it is very important to make sure that evidences are collected and evaluated properly.

With this master`s thesis author raised two main hypotheses: a) evidence, collecting evidence and everything concerning proof are not regulated good and clear enough in misdemeanour procedure and needs supplementation; b) standard of proof is too high in misdemeanour procedure and does not allow procedure achieve the efficacy and economy. Purpose of this thesis was to analyze case law and find out if there are any problems collecting evidence in misdemeanour procedure or is it regulated ell enough and there are no problems. Among previous purpose, it was important to discover the subject of proof in misdemeanours, main evidence and evaluation of evidence. With collecting evidence and evaluating them, it is important to identify standard of proof in misdemeanours and possible problems connected with it.

Author of the thesis has used analytical and data collecting methods to analyze hypotheses and to find solutions. It included analyze and evaluation of the special literature, acts and case law. Author has done through them conclusions and represented her own solutions, how to eliminate or ease problems.

Through interpretation of acts, case law and legal literature it is possible to say that in misdemeanour cases are the subject of proof similar to the criminal cases. Subject of proof are: the time, place and manner of commission of the misdemeanor offence and other facts relating to the misdemeanor offence, the necessary elements of the misdemeanor offence; the guilt of the person who committed the misdemeanor offence; information describing the person who committed the misdemeanor offence, and other circumstances affecting the liability of the person. These are the facts relating the subject of proof, which the body conducting extra-judicial proceedings and the court has to find out and prove in misdemeanors.

Evidence, which are allowed in misdemeanour proceedings, are named in the Code of Criminal Procedure § 63. Evidence in misdemeanour procedure are: testimony of the person subject to proceedings, testimony of the witness, testimony of the qualified person, an expert's report, the statements given by an expert upon provision of explanations concerning the expert's report, physical evidence, reports on investigative activities, minutes of court sessions, other documents, photographs, films or other data recordings. It is also possible to use other evidences, which are not named in previous paragraph, except in the case the evidence has been obtained by a criminal offence or violation of a fundamental right.

There are problems using evidence, which are collected in administrative procedure, in misdemeanour procedure. Because administrative procedure is connected to the misdemeanour procedure through state supervision, then there are difficulties demarcation those two procedures. Demarcation is possible by the purpose of the proceedings – if the purpose is the state supervision, then it is administrative proceeding and if the purpose is to collect evidence or prove subject of proof, then it is misdemeanour proceeding. It is mostly possible to use in misdemeanour procedure evidences collected in administrative procedure, but it is not allowed to use testimonies given in administrative procedure. Those testimonies has to be formed legally by the regulation of Code of Criminal Procedure and the Code of Misdemeanour Procedure.

Case law analyze shows that there are no problems collecting evidence and evaluation of these evidence, which are regulated by the Code of Criminal Procedure. There are problems collecting these evidence, which are specification in the Code of Misdemeanour Procedure. These specifications are not proved to be effective and justified, because they do not increase the bureaucracy and do not simplify misdemeanour proceedings. They have led to the misinterpretation of the norms and the lack of legal clarity.

One of the specification from the criminal procedure is the use of the photo or video as an independent evidence. Video or photo has to be formed as an evidence by the criminal procedure through the objective of an inspection and formed as a protocol. In misdemeanour procedure it is possible that the video or photo are evidence without inspection, but only if it is collected during state supervision or made by the official of body conducting extra-judicial proceedings. Case law shows that the body conducting extra-judicial proceedings and court has the problems collecting these evidence legally and how to classify these evidence. Photo and video are used as an independent evidence even in those cases, where it is supposed formed by the regulations of the criminal procedure. Often they are not high-quality and if they are not good enough, then in cases where this photo or video is only evidence, the proceedings will be terminated in the lack of evidence. One solution to solve this problem, is to use the same standard on these photos and videos also, which has to be formulated by criminal procedure. Other solution is to make a formal guide how to classify photos and videos, which come from different sources and how to collect them as an evidence, which are admissible.

It has been a problem for years to an official of a body conducting extra-judicial proceedings to be a witness in proceedings. Usually it is not allowed for the official to be a source of evidence, when he has been a part of proceedings, but the Code of Misdemeanor Procedure makes an exception. An official of a body conducting extra-judicial proceedings who directly perceived the facts relating to the misdemeanor and described these in a misdemeanor report or a decision made by expedited procedure may participate in judicial or appeal proceedings as a witness concerning the facts perceived by him or her. Before the change, it was possible for the official of a body conducting extra-judicial proceedings be a witness, when he or she was not a part of the proceedings. Also, when he or she was a part of the proceedings, then he or she could be a witness in court regarding formalizing the evidence.

It is possible to say that before the changes in Code of Misdemeanor Procedure, there was legal clarity risen from the case law and first instance courts applied the law guided from the National Court decisions. Changes in the Code made new problems and questions, which were solved before, arose again. New regulations makes questionable the impartiality and objectivity of the official of a body conducting extra-judicial proceedings. Legislator wanted to increase the bureaucracy, simplify misdemeanour proceedings and reduce time, which goes to formulating paperwork, but instead he has made a situation, where it is questionable honest and equitable procedure in misdemeanour proceedings. One solution is to narrow this opportunity only these cases, where are other objective evidence like video. Also the legislator has not consider, that

most of the times the decision is made by the official of a body conducting extra-judicial proceedings, who does not have a right to use others officials testimony as an evidence. So the legislator has given commitment an official of a body conducting extra-judicial proceedings, who makes a decision, to trust the evidence, which is collected by the other official, without an opportunity to be sure reliability of this evidence.

A person subject to proceedings testimony as an evidence is problematic extra-judicial proceedings, in court proceedings there are no problems evaluating and formalizing them. Lower instance courts have embraced National Court position that in expedited procedure a person subject to proceedings has to give substantive statements regarding misdemeanor offence. Complaints regarding this problem are solved in lower courts properly.

Regular witness testimonies as an evidence are not problematic. Problems are with disclosure of statements in court proceedings. Because in misdemeanour cases there is not obligation for the person subject to proceedings to participate in the court proceedings, then it is very difficult for the judge to decide whether to call witness to the court or not. Often a person subject to the proceedings do not get the court invitation or simply does not come, then the witness has to come again to the court. There are also cases, where there is no need to hear witness on the court, because person, official or the court do not apply that. These are usually cases, where person commits his wrongdoing and there is enough evidence to prove his guilt. There are also problems disclosure of statements in court, when it is not allowed. These are cases, where witness is not invited to the court at all or has been invited and he does not have effective reason not to come. Effective reasons are given in Code of Criminal Procedure § 291. At the request of a party to the court proceeding, a court may accept the testimony earlier given by a witness as evidence if the witness: is dead; refuses to give testimony in the course of examination by the court; is unable to give testimony due to his or her state of health; the whereabouts of the witness cannot be ascertained regardless of reasonable efforts; fails to appear in court due to other impediment which is permanent or which elimination costs would be disproportionately large, and the party which submitted the request has made all reasonable efforts for taking him or her to court.

Among other evidence, there are problems in the court regarding misdemeanour report to classify as an evidence. Misdemeanour report is an evidence only then, when it has statements of the person subject to proceedings or witness statements. Lower instance courts consider it as an evidence also proving misdemeanour offence subject of proof, which is wrong.

Standard beyond reasonable doubt, which is used in criminal procedure, should apply also in misdemeanour procedure. Based on court cases, it is possible to say, that even though there should be same standard of proof in misdemeanours as it is in criminal offences, there are lower standard of proof in the first instance courts. Among that, the standard of proof is even lower in the extra-judicial proceedings, where officials of the body conducting extra-judicial proceedings do not collect all the necessary evidence and many subjects of proof are not proven at all. Author thinks that it is because courts and the body conducting extra-judicial proceedings feel and think that misdemeanor procedure should be simple and standard should also be lower than in criminal cases. So the mistakes are often made because of that. Solution might be if there would be strict guides, what standard of proof should apply in the misdemeanor procedure. There should be higher standard in the more severe misdemeanors, where is possible to punish with the deprivation of liberty up to 30 days. But on less serious cases should be lower standard, which does not burden so much the state, official and the subject to the proceedings. By lowering these standards it is important not to limit too much persons` rights to the honest and equitable procedure. It is important to find right way between standard of proof, which is high enough and between procedure, which is economical, honest and equitable.

On authors` opinion, it is possible to maintain higher standard in misdemeanor procedure, if the official of the body conducting extra-judicial proceedings has an obligation to motivate his rulings. At the moment it is not obligatory. It is only obligatory to motivate rulings on termination of misdemeanor proceedings on the bases provided for in § 29 or 30 of this Code. Also it would be better if there was an unbiased body, who would supervise the body conducting extra-judicial proceedings. At the moment the body conducting extra-judicial proceedings collects evidence, evaluates them and makes a ruling if the person is guilty or not. Unbiased body would also be a filter between body conducting extra-judicial proceedings and court in cases, where it is possible to apply deprivation of liberty. At the moment there are too many cases in the court regarding this.

Misdemeanour procedure is very complicated and has many complicated papers to fill during the proceedings. If the official forgets to sign some place, where it is necessary, it may lead to the termination of the procedure. Author thinks it is important to make paperwork easier and user-friendlier.

With this thesis, hypothesis that evidence, collecting evidence and everything concerning proof are not regulated good and clear enough in misdemeanour procedure and needs

supplementation, is confirmed. It is not clear enough, how to unite evidences between administrative procedure, misdemeanour procedure and criminal procedure. Also it is not clear enough, when it is obligatory to use Code of Criminal Procedure and when does apply Code of Misdemeanour Procedure. Easiest way to approve this situation, is to train officials and first instance courts. Strict guides help prevent complaints in the court and long court cases, if there is a way to solve the problems before they even become problems. Partly is confirmed hypothesis that standard of proof is too high in the misdemeanour procedure. Some of the offences should have the standard beyond reasonable doubt, because there is an opportunity of the deprivation of liberty. But there are many misdemeanour offences, which are overregulated and should have lower standard of proof.

Liisi Närep

02.05.2016

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Cape, E., Namoradze, Z., Smith, R., Spronken, T. Effective criminal defence in Europe. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2010.
2. Cavendish, C.A. Evidence. London: Publishing Limited, 1994, 1996.
3. Delmas-Marty, M., Spencer, J.R. (Edt by). European criminal procedures. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 2006.
4. Jäätma, J. Kas õigusemõistmine on üksnes õiguse mõistmine? Juridica, II/2016.
5. Kangur, A. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus, 2012.
6. Kergandberg, E., Sillaots, M. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura, 2006.
7. Kergandberg, E. Kriminaalmenetlus kui kullakaevandus. Juridica II/ 2016.
8. Kergandberg, E., Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik: Komm vlj. Tallinn: Juura, 2012.
9. Kergandberg, E. jt. Kohtumenetlus. Tallinn: Juura, 2008.
10. Koolmeister, I. jt. Väärteomenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2007.
11. Kärner, M. Mõned korraaitseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem. Juridica, VI/2014.
12. Lehis, L. Maksuõigus. Tallinn: Juura, 2012
13. Lind, S. Joobeseisund ja selle tuvastamine – kestev probleem Eesti õiguskorras. Juridica, I/2006.
14. Lind, S. Karistuse mõistmine ja selle põhistamine. Maakohtute praktika süstemaatilise varguse asjades. Juridica VIII/2012.
15. Lõhmus, U. Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. – Juridica III/2013.
16. Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura, 2014.
17. Lõhmus, U. Tõendi lubatavus ja välistamine kriminaalmenetluses. Juridica IX/2014, lk 690.
18. Mueller, C.B., Kirkpatrick, L.C. Evidence. Fifth ed. New York: Wolters Kluwer Law & Business, 2012.
19. Murphy, P. Murphy on evidence. 5th ed. London: Blackstone Press Limited, 1980 (first ed.), 1995.
20. Pajula, E., Ploom, T. Väärteomenetlus II. Teine tr. Sisekaitseakadeemia: 2004.

21. Rask, M. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekanne Riigikogus 2008. aasta kevadistungjärgul. – Arvutivõrgus saadaval: http://www.riigikohus.ee/vfs/729/Ettekanne_RK08_Mart_Rask.pdf (30.03.2016).
22. Report on „European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality in justice“. – Arvutivõrgus saadaval: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2014/Rapport_2014_en.pdf (22.04.2016).
23. Reinthal, T. Ülekriminaliseerimine. Analüüs. Tartu, 2010. Arvutivõrgus saadaval: [http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%202%20\(Ulekriminaliseerimine_analuus\).pdf](http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%202%20(Ulekriminaliseerimine_analuus).pdf) (11.12.2015).
24. Rosentau, M. Tõendamine teadmise standardmudelil. Juridica, III/2001.
25. Sisask, B. Ühtne süüteomenetlus Eesti õiguses: väärtomenetluse seadustiku problemaatika. Magistritöö. Tartu 2012.
26. Soo, A., Sisask, B. Karistusseadustiku § 119¹ ehk tõenduslike probleemide ületamine materiaalõiguse abil. Juridica I/2015.
27. Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura, 2015.
28. Sootak, J. Muudatused ja täiendused karistusõiguse üldosas. Juridica VIII/2014.
29. Sootak, J. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärteo- ja haldusõiguse piirimail. Juridica IV/2013.
30. Teder, M. Riigikohus tühistas viis taatlemata kiirusmõõtja alusel tehtud kohtuotsust. Postimees võrguväljaanne. Arvutivõrgus saadaval: <http://www.postimees.ee/1199274/riigikohus-tuhistas-viis-taatlemata-kiirusmootja-alusel-tehtud-kohtuotsust> (03.04.2016).
31. Uglow, S. Evidence: text and materials. London: Sweet & Maxwell, 1997.

Statistilised andmed

32. I ja II astme kohtute 2014.a statistilised koondandmed. Arvutivõrgus: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ja_ii_astme_kohtute_2014.a_statistilised_koondandmed.pdf (14.01.2016).
33. I ja II astme kohtute 2015.a statistilised koondandmed. Arvutivõrgus saadaval: https://www.kohus.rik.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ja_ii_astme_kohtute_2015.a_menetlusstatistika.pdf (30.03.2016).
34. Politsei-ja Piirivalveameti registreeritud väärtegude statistika. Magistritöö autori valduses.

35. Riigikohtu statistika. Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikohus.ee/?id=79> (30.03.2016).

Kasutatud õigusaktid

36. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I 1992, 26, 349; RT I, 15.05.2015, 2.
37. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 17.12.2015, 3.
38. Korrakaitse seadus. – RT I, 22.03.2011, 4; RT I, 23.03.2015, 207.
39. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 19.03.2015, 21.
40. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. – RT I 2008, 3, 21; RT I, 11.03.2016, 6.
41. Väärteomenetluse seadustik. – RT I 2002, 50, 313; RT I, 19.03.2015, 1.

Kasutatud seaduseelnõud

42. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 554 SE eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus/> (22.04.2016).
43. Riigikohtu arvamus väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõule 375 SE. – Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4ed3946c-4232-47af-9870-117321cc2206/V%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus/> (05.04.2016).
44. Riigikohtu arvamus väärteomenetluse seadustiku eelnõule 500 SE. – Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/abcb0842-57c1-4d3f-a015-04c797417a29/V%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustik/> (22.04.2016).
45. Väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 375 SE. – Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4ed3946c-4232-47af-9870-117321cc2206/V%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus/> (05.04.2016).
46. Väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 375 SE seletuskiri. – Arvutivõrgus saadaval: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4ed3946c-4232-47af-9870-117321cc2206/V%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus/> (05.04.2016).

47. Väärteomenetluse seadustiku eelnõu 500 SE. – Arvutivõrgus saadaval:
<http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/abcb0842-57c1-4d3f-a015-04c797417a29/V%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustik/> (12.11.2015).

Kasutatud kohtupraktika

48. EIKo 20.01.2009, Al-Khawaya ja Tahery vs. Ühendkuningriik
49. RKÜKo 3-3-1-77-03
50. RKKKo 3-1-1-100-03
51. RKKKo 3-1-1-101-03
52. RKKKo 3-1-1-105-03
53. RKKKo 3-1-1-19-04
54. RKKKo 3-1-1-105-04
55. RKKKo 3-1-1-107-04
56. RKKKo 3-1-1-29-05
57. RKKKo 3-1-1-69-05
58. RKKKo 3-1-1-92-05
59. RKKKo 3-1-1-145-05
60. RKKKo 3-1-1-157-05
61. RKKKo 3-1-1-16-06
62. RKKKo 3-1-1-35-06
63. RKKKo 3-1-1-40-06
64. RKKKo 3-1-1-43-07
65. RKHKo 3-3-1-65-07
66. RKKKo 3-1-1-70-07
67. RKKKo 3-1-1-71-07
68. Tartu Maakohtu 29.02.2008.a määrus nr 4-07-6412
69. Harju Maakohtu 03.06.2008. a otsus nr 4-08-20
70. RKKKo 3-1-1-53-08
71. RKKKo 3-1-1-73-08
72. RKKKo nr 3-1-1-86-08
73. RKKKo 3-1-1-7-09
74. RKKKo 3-1-1-55-09
75. RKKKo 3-1-1-82-09
76. RKKKm 3-1-1-108-09

77. RKKKo 3-1-1-41-10
78. RKKKo 3-1-1-82-10
79. RKKKo 3-1-1-75-10
80. RKKKo 3-1-1-79-10
81. RKKKo 3-1-1-82-10
82. RKKKo 3-1-1-29-11
83. RKKKo 3-1-1-33-11
84. RKKKo 3-1-1-80-11
85. RKKKo 3-1-1-85-11
86. RKKKo 3-1-1-22-12
87. RKKKo 3-1-2-5-13
88. RKKKo 3-1-2-7-13
89. RKKKo 3-1-2-8-13
90. RKKKo 3-1-1-28-13
91. RKKKo 3-1-1-55-13;
92. RKKKo 3-1-1-36-13
93. Harju Maakohtu 28.10.2014.a otsus nr 4-14-8174.
94. Harju Maakohtu 17.11.2014.a otsus nr 4-14-8976
95. RKKKo 3-1-1-22-14
96. RKKKo 3-1-1-39-15
97. RKKKo 3-1-1-41-15
98. RKKKo 3-1-1-55-15
99. RKKKo 3-1-1-83-15
100. Tallinna Ringkonnakohtu otsus nr 4-15-1685
101. Tallinna Ringkonnakohtu otsus nr 4-15-3192
102. Tallinna Ringkonnakohtu otsus nr 4-15-3682
103. RKKKo 3-1-1-66-15
104. RKKKo 3-1-1-67-15
105. RKKKo 3-1-1-83-15

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Liisi Närep (sünnikuupäev:18.07.1987)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Tõendamine ja tõendamise standard vääртеomenetluses“, mille juhendaja on Mario Rosentau,
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2016